

ПРАВОВА ДОПОМОГА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ

Національна практика
Приклади правових консультацій

Координаційний
центр з надання
правової допомоги

МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**ПРАВОВА ДОПОМОГА
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ
НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА
ПРИКЛАДИ ПРАВОВИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ**

Цей посібник підготовлено та видано за підтримки Проекту Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні», що імплементається в межах Плану дій Ради Європи для України на 2015–2017 роки.

Юлія Лісова – адвокат, тренер з питань захисту прав внутрішньо переміщених осіб, підготувала цей практичний посібник.

Сергій Марущенко – довгостроковий консультант Проекту Ради Європи в Київській області, фіналізував та підготував матеріали до публікації.

Погляди та думки, викладені у цій публікації, належать авторам, є їх відповідальністю та не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи.

Усі права захищено.

Жодна частина цього видання не може бути переведена, відтворена або передана в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними (CD-ROM, Інтернет тощо) або механічними, включаючи фотокопіювання, запис або будь-який носій інформації або систему пошуку, без попереднього дозволу в письмовій формі від Проекту Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні» (Internally.Displaced.Persons@coe.int).

Лісова Ю.

Правова допомога внутрішньо переміщеним особам. Національна практика. Приклади правових консультацій. Практичний посібник / Відп. ред. С. Марущенко; вступ. слова: А. Вишневський, Г. Хримова. – К.: Логос, 2017. – 110 с.

ISBN 978-617-7442-58-4.

Практичний посібник містить роз'яснення та рекомендації щодо надання безоплатної правової допомоги внутрішньо переміщеним особам з питань, пов'язаних з відновленням документів, встановленням юридичних фактів, перетином лінії зіткнення з тимчасово непідконтрольними Україні територіями, доступом до соціального захисту, отриманням безоплатної правової допомоги, забезпеченням майнових прав, прав на освіту та відновленням судових проваджень.

Підготовлено на основі чинного законодавства України станом на 01.03.2017. Вказана у посібнику інформація має рекомендаційний характер і не є офіційним тлумаченням чинного законодавства.

Практичний посібник адресований співробітникам місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги / бюро правової допомоги, правовим консультантам, адвокатам, які надають правову допомогу переселенцям, а також самим вимушено переміщеним особам.

УДК 342.72/.73-054.73(477)(07)

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО ДИРЕКТОРА КООРДИНАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ З НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	4
ВСТУПНЕ СЛОВО КЕРІВНИКА ПРОЕКТУ РАДИ ЄВРОПИ «ПОСИЛЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ»	6
Глава I. Поняття внутрішньо переміщеної особи: міжнародний та національний аспекти	9
Глава II. Взяття на облік внутрішньо переміщеної особи	12
Глава III. Оформлення, відновлення документів, що посвідчують особу, яка є внутрішньо переміщеною	17
Глава IV. Правова допомога внутрішньо переміщеним особам при встановленні юридично значущих фактів	22
Глава V. Захист прав внутрішньо переміщених осіб при перетинанні лінії зіткнення та адміністративного кордону з тимчасово непідконтрольними Україні територіями	26
Глава VI. Права внутрішньо переміщених осіб на соціальну допомогу та пенсійне забезпечення	32
Глава VII. Майнові права внутрішньо переміщених осіб	37
Глава VIII. Право на освіту внутрішньо переміщених осіб	42
Глава IX. Відновлення судових проваджень, які залишилися на тимчасово непідконтрольних територіях	47
Глава X. Реалізація внутрішньо переміщеною особою права на безоплатну правову допомогу	50
Глава XI. Особливості здійснення нотаріусами нотаріальних дій стосовно внутрішньо переміщених осіб	53
ПІСЛЯМОВА	56
<i>Додаток № 1. Позов про оскарження відмови взяття на облік внутрішньо переміщеної особи</i>	57
<i>Додаток № 2. Заява до ДМС про видачу паспорта замість утраченого</i>	59
<i>Додаток № 3. Рішення суду про встановлення факту народження</i>	62
<i>Додаток № 4. Адміністративний позов про скасування картки відмови у перевезенні речей через кордон та постанова суду</i>	69
<i>Додаток № 5. Постанова суду щодо визнання незаконним припинення соціальних виплат</i>	83
<i>Додаток № 6. Судове рішення про стягнення надмірно виплачених коштів (соціальної допомоги)</i>	90
<i>Додаток № 7. Позовна заява про відмову банку надати доступ до депозиту та приклад рішення суду</i>	94
<i>Додаток № 8. Заява про відновлення матеріалів кримінальної справи</i>	103
<i>Додаток № 9. Рішення суду про визнання права власності після відмови нотаріуса видати свідоцтво про право на спадщину</i>	106

ВСТУПНЕ СЛОВО ДИРЕКТОРА КООРДИНАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ З НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

У 2014 році, коли відбулися перші хвилі внутрішнього переміщення у зв'язку з тимчасовою анексією АР Крим, а також проведенням антитерористичної операції на Донбасі, в Україні не було ані відповідного законодавства, яке б регулювало відносини у галузі забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, ані відповідних механізмів такого регулювання і розуміння потреб переселенців. Не було також необхідних ресурсів на виконання нових завдань щодо захисту прав таких осіб, їх адаптації в нових умовах життя поза межами їхніх домівок, інтеграції як у приймаючі громади, так і в суспільне життя в цілому. Було недостатнє усвідомлення щодо того, як надовго затягнеться необхідність такого переміщення. Через стрес та невизначеність суспільство не знало, як сприймати переселенців.

За три роки існування в Україні внутрішнього переміщення завдяки ініціативам держави, активності громадських організацій та окремих громадян у галузі забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, досвіду та сприянню міжнародних організацій та експертів гострота проблем у цій сфері дещо спала. Станом на початок 2017 року в Україні вже:

- існує законодавство, яке регулює правовідносини у галузі забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб;
- є розуміння потреб внутрішньо переміщених осіб та усвідомлення стандартних проблем, з якими вони стикаються;
- розроблені та опрацьовані на практиці механізми виконання державою обов'язків щодо гарантування прав внутрішньо переміщеним особам. Створені спеціалізовані державні органи у цій галузі;
- переймається міжнародний досвід держав, у яких також відбувалися та відбуваються переміщення осіб всередині держави;
- розпочато інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у суспільство на новій для них території.

Поряд з цим продовжує існувати низка проблем, які, на жаль, поки що не дають підстав стверджувати, що права внутрішньо переміщених осіб повністю дотримані та не порушуються.

Так, законодавство у сфері не є досконалим: існують прогалини, протиріччя, дискримінаційні положення. Актуальними залишаються проблеми, пов'язані із забезпеченням переселенців житлом. Внутрішньо переміщені особи продовжують стикатися з проблемами, які виникають у результаті невизнання Україною документів, виданих на тимчасово окупованих територіях. Досі внутрішньо переміщені особи не можуть реалізувати в нових місцях проживання деякі зі своїх прав, зокрема право голосування на місцевих виборах. І це невичерпний перелік невирішених проблем у цій сфері.

Ключову роль у забезпеченні дотримання та захисту прав внутрішньо переміщених осіб відіграє можливість реалізувати ними своє право на професійну правничу допомогу, гарантоване статтею 59 Конституції України. Від рівня організації надання такої допомоги та її якості залежать і такі показники, як рівень обізнаності про свої права, стан правової

грамотності, доступ до правосуддя, загальний стан правопорядку, практична реалізація та захист своїх прав у правовий спосіб.

Слід наголосити, що головним гарантом забезпечення права на правничу допомогу є держава. Відповідно до статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Створивши та розвиваючи систему безоплатної правової допомоги, Україна виконує зобов'язання Резолюції 1466(2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 5 жовтня 2005 року, згідно з якими Україна має покращити доступ до правосуддя шляхом запровадження системи безоплатної правової допомоги відповідно до стандартів Ради Європи та практики Європейського суду з прав людини (п. 13.13).

Значним кроком України на шляху досягнення цієї мети було утворення 127 центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги (27 – у 2013 році, 100 – у 2015 році), а також створення у 2016 році понад 400 бюро правової допомоги у віддалених від обласних центрів населених пунктах, насамперед малих містах та селищах.

Вагомим внеском у забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб стала нещодавня ініціатива держави у сфері забезпечення їх права на професійну правничу допомогу – включення таких осіб та осіб, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених, до суб'єктів, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу (захист, здійснення представництва інтересів у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складення документів процесуального характеру). Таким чином, скористатися кваліфікованою правовою допомогою тепер зможуть близько 1 650 000 людей – саме такою на сьогодні є приблизна кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб.

Цей посібник є результатом комплексного дослідження законодавства у галузі забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, практики його застосування, вивчення думок експертів з проблемних питань з урахуванням аналізу міжнародних норм та принципів у цій сфері та практики Європейського суду з прав людини. Його метою є надання практичних, ефективних та актуальних рекомендацій, алгоритмів, порад у галузі надання правової допомоги внутрішньо переміщеним особам, а також реалізації та захисту своїх прав особами, що проживають на тимчасово непідконтрольних територіях. Він буде корисним як для фахівців у галузі надання правової допомоги, так і безпосередньо для внутрішньо переміщених осіб.

Підготовка та видання цього практичного посібника здійснені за підтримки Проекту Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб» – надійного партнера Координаційного центру на шляху покращення доступу внутрішньо переміщених осіб до правничої допомоги. Наступним спільним кроком стане докладне вивчення та обговорення матеріалів цього посібника з учасниками тренінгів з прав людини внутрішньо переміщених осіб та стандартів Ради Європи для співробітників місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та бюро правової допомоги, які пройдуть у травні – липні 2017 року за сприяння Проекту. Така співпраця є черговим свідченням послідовної підтримки та уваги, яку Рада Європи приділяє розвитку системи безоплатної правничої допомоги в Україні як передумови ефективної реалізації та захисту прав людини.

Андрій Вишневський,
*директор Координаційного центру
з надання правової допомоги*

ВСТУПНЕ СЛОВО КЕРІВНИКА ПРОЕКТУ РАДИ ЄВРОПИ «ПОСИЛЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ»

Через важкі випробування збройного конфлікту та анексії Україна зазнала масштабного внутрішнього переміщення, приєднавшись до числа країн-лідерів за числом вимушених переселенців. У результаті переміщення постраждалі стикаються зі значними труднощами, наприклад щодо реєстрації як внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО), відновлення втрачених документів, що посвідчують особу, свободи переміщення, доступу до житла, придатного для проживання, захисту прав власності, здобуття засобів до існування, реалізації виборчих прав, доступу до інформації, нарешті – віднайдення довготривалих рішень.

Згідно з міжнародним правом захист, допомога і знаходження сталих рішень для ВПО є насамперед відповідальністю держави. Обсяг та характер зобов'язань держави визначаються міжнародними стандартами, серед яких важливе значення мають документи Ради Європи – організації, що об'єднує 47 держав-членів з метою сприяння утвердженню демократії, верховенства права і прав людини. Як організація, що встановлює стандарти та забезпечує моніторинг їх дотримання державами-членами, Рада Європи надає технічну підтримку країнам, що її потребують, особливо тим, що мають справу з непрогнозованими загрозами. З метою підтримки України у реагуванні на системні виклики, спричинені внутрішнім переміщенням, Рада Європи започаткувала проект «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб» (далі – Проект), який імплементується в межах Плану дій Ради Європи для України на 2015–2017 рр.¹

Серед основних напрямів своєї дальності Проект особливу увагу приділяє підвищенню обізнаності відповідних органів влади, державних службовців, які опікуються питаннями ВПО, а також суддів, адвокатів, інших фахівців у галузі права, лідерів неурядових організацій та всіх зацікавлених осіб стосовно європейських стандартів поваги до прав ВПО, їх ефективного забезпечення та засобів юридичного захисту.

Основні вимоги щодо гарантування прав ВПО у межах європейського правопорядку викладено у Рекомендації Rec(2006)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб, яку було схвалено на 961-му засіданні заступників міністрів 5 квітня 2006 року. У Рекомендації Rec(2006)6 вказується, передусім, на такі обов'язки держави щодо прав людини ВПО:

- на відміну від ситуації з біженцями, захист ВПО та їхніх прав, а також постачання їм гуманітарної допомоги є першорядним обов'язком держави, в якій відбулося переміщення (при цьому за державою визнається право звертатися по допомогу до міжнародного співтовариства);

- забороняється дискримінація через вимушене переміщення з урахуванням особливої уваги до захисту осіб, що належать до національних меншин та інших найбільш вразливих груп населення. Держави повинні вжити належних і ефективних заходів для забезпечення рівного ставлення до всіх ВПО, а також до них та інших громадян. У резуль-

¹ Докладно інформацію про Проект можна дізнатися на сайті Офісу Ради Європи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int/uk/web/kyiv/idps>

таті цього може виникнути зобов'язання розглянути питання щодо особливого пово-
дження з ВПО з огляду на їхні потреби (йдеться про застосування позитивних дій);

- відповідно до своїх зобов'язань згідно зі статтями 2, 3 та 5 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) держави повинні вжити належних заходів, щоб, з одного боку, запобігти діям, які можуть порушити право ВПО на життя, фізичну недоторканність, свободу і безпеку, а з другого – ефективно розслідувати можливі порушення цих прав;

- відповідно до статті 8 ЄКПЛ держави зобов'язані вжити належних заходів з метою сприяння возз'єднанню сімей, що були розділені внутрішнім переміщенням;

- ВПО повинні бути забезпечені всіма документами, що необхідні для ефективного здійснення їхніх прав, у якомога коротший термін після переміщення, без висунення необґрунтованих умов;

- держави повинні вжити належних правових і практичних заходів, щоб ВПО могли повноцінно реалізувати своє право голосувати на національних, регіональних або місцевих виборах;

- ВПО мають право користуватися своїм майном згідно з правом у сфері прав людини. Зокрема, ВПО мають право на повернення своєї власності, що була залишена у зв'язку з їхнім переміщенням. Якщо вимушені переселенці позбавлені можливості повернути свою власність, така втрата повинна бути належно компенсована;

- згідно з міжнародними стандартами ВПО мають право на обрання одного з варіантів «сталих рішень»: добровільне, безпечне і гідне повернення до власних помешкань або місць постійного проживання; переселення до іншої частини країни; належна та стійка інтеграція ВПО у місцях їх переміщення.

Останні дві групи зобов'язань держав розкриваються докладно у Рекомендації 1877(2009) від 24 червня 2009 року «Забуті люди Європи: захист прав людини осіб, переміщених на тривалий час» та Резолюції 1708(2010) від 28 січня 2010 року «Вирішення майнових питань біженців і внутрішньо переміщених осіб». Рада Європи зробила наступний крок уперед, визнавши юридично обов'язковий характер зобов'язань щодо прав людини ВПО та відповідальність держави за їх невиконання через відповідну практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Проектом здійснено переклад українською мовою вказаних вище рекомендацій, а також визначальних рішень ЄСПЛ, які стосуються внутрішнього переміщення, з метою забезпечення їх доступності для професійної спільноти та всіх зацікавлених осіб, адже рішення ЄСПЛ визнаються у правовій системі України як джерела права. Всі переклади розміщено на офіційній веб-сторінці Проекту (<http://www.coe.int/uk/web/kyiv/idps>).

Викладені у рішеннях ЄСПЛ та інших міжнародно-правових актах стандарти поваги та захисту прав ВПО вперше акумульовані у підготовленому в межах Проекту базовому аналізі «Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб», який також перебуває у вільному доступі на веб-сторінці Проекту.

Впровадженню європейських стандартів прав ВПО у національну правозастосовну практику та їх ефективній реалізації сприятиме доступ переселенців до безоплатної правової допомоги. У тісній співпраці з Координаційним центром з надання правової допомоги Проект докладає експертних, організаційних та технічних зусиль для покращення такого доступу. Так, спільно було сформовано професійну команду адвокатів-тренерів, які постійно підвищують свою кваліфікацію через спілкування з провідними європейськими юристами та національними експертами з прав ВПО, а також взаємний обмін практичним досвідом. Адвокати-тренери успішно провели серію каскадних тренінгів із захисту прав ВПО для більш ніж 200 адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову

допомогу. Проектом також підтримано виїзні консультаційні візити представників місцевих центрів та бюро з правової допомоги для ВПО у віддалених місцевостях і центрах компактного розселення ВПО у Луганській та Донецькій областях.

Ми надзвичайно раді вітати важливий крок української держави з визнання ВПО та осіб, які звернулися за отриманням довідки ВПО, суб'єктами права на безоплатну вторинну правову допомогу. Тепер з метою отримання роз'яснень або сприяння у реалізації прав ВПО, закріплених у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» або інших актах законодавства, такі особи можуть звертатися за допомогою до найближчого місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги / бюро правової допомоги.

Такі зрушення актуалізують питання належного методичного забезпечення системи безоплатної правової допомоги, чому й сприятиме цей практичний посібник. Підготовлений практикуючими юристами системи БПД посібник містить перелік рекомендацій ВПО, пов'язаних з відновленням документів, встановленням юридично значущих фактів, перетином лінії зіткнення з тимчасово непідконтрольними Україні територіями, доступом до соціального захисту, забезпеченням майнових прав, прав на освіту та відновленням судових проваджень. Сподіваємося, що цей посібник сприятиме посиленню спроможності національної системи безоплатної правової допомоги для вимушених переселенців, що є запорукою ефективного захисту прав ВПО відповідно до європейських стандартів прав людини.

Ганна Христова,

Керівник Проекту Ради Європи

«Посилення захисту прав людини

внутрішньо переміщених осіб в Україні»,

кандидат юридичних наук, доцент

Глава I

ПОНЯТТЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЇ ОСОБИ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Нормативно-правова база:

Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (ст. 1).

Коли у державі відбуваються процеси внутрішнього переміщення осіб, питання визначення поняття внутрішньо переміщеної особи (далі – ВПО) набуває актуальності для визначення кількості та місцезнаходження ВПО, а також для планування та впровадження заходів із задоволення їхніх конкретних потреб, які виникли в результаті переміщення. Важливо зрозуміти, що визначення поняття ВПО повинно носити описовий характер, воно не повинно впливати на обсяг їхніх прав та свобод відповідно до міжнародного права.

Визначення ВПО не повинно встановлювати якийсь конкретний правовий статус, що може бути наданий, у якому може бути відмовлено або який може бути скасований у конкретних випадках; воно має описувати фактичні обставини, в яких опинилася особа, для визначення застосовності законів та програм, які стосуються ВПО².

Простіше кажучи, громадянин стає ВПО не після і не через те, що держава «нагородила» його таким статусом, а в результаті тих обставин та життєвих умов, у яких він опинився.

Але все ж таки перед визначенням способу реалізації або захисту прав ВПО необхідно зрозуміти, хто є ВПО, за наявності сукупності яких характеристик та ознак особа може претендувати на ставлення до себе як до ВПО.

При цьому важливо мати на увазі, що, надаючи додаткові гарантії та права ВПО, держава не ставить їх у привілейоване положення, а лише дещо вирівнює їх становище порівняно з іншими громадянами. Так, відповідно до пункту 2 Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб (2006)6 (далі – Рекомендація Ради Європи) держави-члени повинні вжити належних і ефективних заходів для забезпечення рівного ставлення до ВПО, а також до них та інших громадян. У результаті цього може виникнути зобов'язання розглянути питання щодо особливого поводження з ВПО з огляду на їхні потреби³.

Явище внутрішнього переміщення громадян всередині держави не є суто українським і відбувалося, а також продовжує відбуватися у багатьох країнах світу. У Ке-

² Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб / Авт. кол. Е. Муні, Є. Герасименко, С. Заєц, О. Моркова та ін.; наук. ред. Г. Христова, А. Вихрест. – К.: К.І.С., 2016. – 231 с.

³ Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб (2006)6, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи на 961-му засіданні заступників міністрів 5 квітня 2006 року.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.coe.int/uk/web/kyiv/idfps>

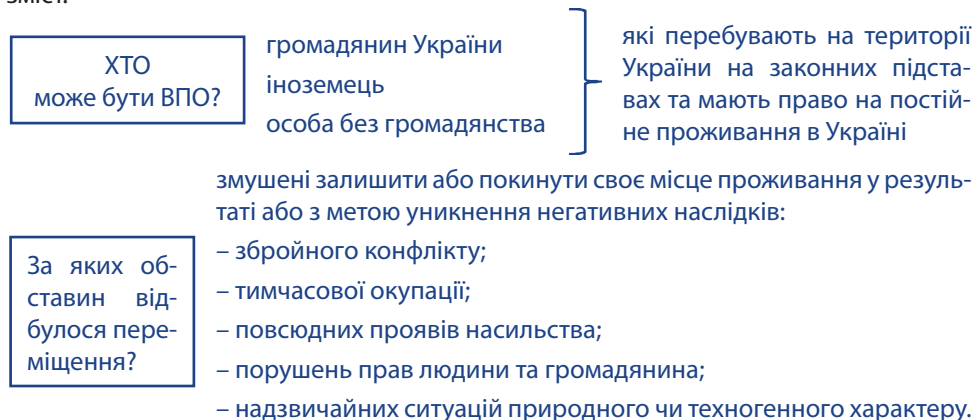
рівних принципах з питання переміщення осіб всередині країни Організації Об'єднаних Націй ВПО вважаються особи або групи осіб, яких змусили покинути свої будинки або звичні місця проживання, зокрема в результаті або щоб уникнути негативних наслідків збройного конфлікту, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, і які не перетинали міжнародно визнаних державних кордонів⁴.

У національному законодавстві визначення ВПО міститься у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який з'явився після того, як в Україні почали відбуватися внутрішні переміщення осіб.

Частина 1 статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру⁵.

Важливо! Обставини, зазначені у частині 1 статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», вважаються загальновідомими і такими, що не потребують доведення, якщо інформація про них міститься в офіційних звітах (повідомленнях) Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, розміщених на веб-сайтах зазначених організацій, або якщо щодо таких обставин уповноваженими державними органами прийнято відповідні рішення.

Розглянемо елементи цього визначення для того, щоб краще зрозуміти його зміст.

⁴ Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны / Экономический и социальный Совет ООН (ЭКОСОС), 22 июля 1998.– E/CN.4/1998/53/Add.2 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.refworld.org.ru/docid/50b345932.html>

⁵ Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» // Відомості Верховної Ради (ВВР).– 2015.– № 1.– Ст. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

Слід звернути увагу на ту обставину, що законодавче визначення ВПО не має такої обов'язкової ознаки, як наявність у особи довідки про взяття на облік ВПО. Адже, як зазначалося вище, ВПО – це не конкретний правовий статус, що може бути надано, що може знайти своє відображення в документі, в якому може бути відмовлено або який може бути скасовано в конкретних випадках. Це характеристика конкретних фактичних обставин, у яких опинилася особа.

Така позиція збігається і з міжнародним принципом, закріпленим у Рекомендації Ради Європи, відповідно до якої ВПО, незважаючи на їх переміщення, залишаються громадянами своєї країни, які мають право на здійснення в повному обсязі прав людини і гарантій міжнародного гуманітарного права. Міжнародне право не містить будь-якого спеціального юридичного обов'язкового документа, що визначає їхні права⁶.

Тут треба відзначити, що, на жаль, на практиці існують непоодинокі випадки, коли ВПО створюються штучні перепони в реалізації нею своїх прав саме з тієї підстави, що вона не стала на облік та не отримала довідку про взяття на облік ВПО, навіть у тих випадках, коли закон не передбачає наявності довідки як підстави для доступу до відповідної послуги чи реалізації права.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернувся громадянин, який все своє життя проживав на території АР Крим та виїхав звідти разом з родиною після того, як півострів був анексований Російською Федерацією, до м. Житомира на постійне місце проживання. Громадянин звернувся з питанням, чи зобов'язаний він ставати на облік як ВПО за новим місцем свого проживання.

Консультація працівника бюро правової допомоги: законодавство України не містить обов'язку ставати на облік як ВПО, але відповідно до законодавства реалізувати деякі права ВПО має тільки за пред'явлення довідки про взяття її на облік як ВПО. Наприклад: отримати соціальну допомогу, скористатися особливим порядком вступу до навчальних закладів, оформити пенсію за новим місцем проживання можна тільки після постановки на облік.

⁶ Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб (2006)6.

Глава II

ВЗЯТТЯ НА ОБЛІК ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЇ ОСОБИ

Нормативно-правова база:

1. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»;
2. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (статті 4, 5);
3. Указ Президента від 14.04.2014 № 405/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»;
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»;
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.01.2015 № 47-р «Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації»;
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 № 1085-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення»;
7. Наказ Антитерористичного центру при Службі безпеки України від 07.10.2014 № 33/6/а «Про визначення районів проведення антитерористичної операції та термінів її проведення».

У попередній главі зазначалося, що постановка на облік ВПО та видача їй відповідної довідки не є фактом, який визначає, що особа стала внутрішньо переміщеною. Але постановка на облік є важливим інструментом, який дозволяє державі організувати свою діяльність із забезпечення дотримання прав ВПО.

У Керівних принципах з питання про переміщення осіб всередині країни ООН конкретно не визначено необхідність запровадження систем збору та захисту відповідних даних щодо ВПО. Водночас для практичної реалізації Керівних принципів необхідно оперувати хоча б базовими даними щодо ВПО. З метою надання допомоги та захисту ВПО, а також для того, щоб забезпечити їхні особливі потреби, необхідно принаймні мати дані щодо їх кількості, місця перебування та потреб. Отже, збір даних є одним з показників відповідальності національної влади щодо вирішення проблем, пов'язаних із внутрішнім переміщенням⁷.

⁷ Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб, с. 57.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» в Україні функціонує єдина інформаційна база даних про ВПО, створена з метою обліку таких осіб. Порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб визначається Кабінетом Міністрів України⁸.

Відповідно до статті 5 того ж закону довідка про взяття на облік ВПО (далі – довідка ВПО) засвідчує місце проживання ВПО на період наявності підстав, зазначених у статті 1 цього Закону.

Порядок взяття на облік та видачі довідки (далі – Порядок) визначає постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб». Розглянемо його.

Хто та куди повинен звернутися?

Для отримання довідки повнолітня або неповнолітня (14–18 років) ВПО звертається особисто, а малолітня дитина (0–14 років), неієздатна особа або особа, дієздатність якої обмежена, – через законного представника із заявою про взяття на облік до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад (далі – уповноважені органи).

Якщо малолітня дитина прибула без супроводження законного представника або родича чи вітчима, мачухи, в яких проживає (перебуває) дитина, заяву подає від її імені представник органу опіки та піклування за місцем перебування такої дитини.

Форма заяви міститься у додатку до постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» та розміщена на стендах в уповноважених органах.

Особи, які відбували (відбувають) покарання у місцях позбавлення волі та мали (мають) зареєстроване місце проживання на території, де виникли обставини, зазначені в статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», на дату їх виникнення, після звільнення мають право на отримання довідки, якщо не бажають повернутися до попереднього місця проживання.

На отримання довідки мають право військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу), які проходили військову службу та мали зареєстроване місце проживання на території, де виникли обставини, зазначені в статті 1 вищезазначеного Закону, на дату їх виникнення.

Які документи необхідно надати?

Під час подання заяви про взяття на облік заявник пред'являє документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, або документ, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус, або свідоцтво про народження дитини. Ніяких інших документів за наявності у вказаних документах реєстрації на території адміністративно-територіальної одиниці, яка є тимчасово окупованою або на якій ведеться антитерористична операція, надавати не вимагається.

Важливим є те, що у разі відсутності в документі, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, або документі, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус, відмітки про реєстрацію місця проживання на території адміністра-

⁸ Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», ст. 4-1.

тивно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення, заявник надає докази, що підтверджують факт проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення, на день виникнення обставин, що спричинили внутрішнє переміщення (військовий квиток з відомостями щодо проходження військової служби; трудова книжка із записами про трудову діяльність; документ, що підтверджує право власності на рухоме або нерухоме майно; свідоцтво про базову загальну середню освіту; атестат про повну загальну середню освіту; документ про професійно-технічну освіту; документ про вищу освіту (науковий ступінь); довідка з місця навчання; рішення районної, районної у м. Києві чи Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської чи районної у місті ради про влаштування дитини до дитячого закладу, у прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, встановлення опіки чи піклування; медичні документи; фотографії; відеозаписи тощо).

При заповненні заяви ВПО вказує адресу свого фактичного проживання. При цьому ніяких підтверджуючих документів того, що вона там проживає, від неї вимагати не мають права.

Коли можна отримати довідку ВПО?

Довідка ВПО видається безоплатно у день звернення до уповноваженого органу з відповідною заявою. У випадку якщо до уповноваженого органу не було надано документа з реєстрацією місця проживання на тимчасово окупованій території або території проведення АТО, уповноважений орган зобов'язаний розглянути заяву протягом 15 робочих днів та прийняти рішення про видачу довідки ВПО або відмову в її видачі.

Довідку отримує кожна дитина, в тому числі та, що прибула без супроводження батьків, законного представника, а також дитина, яка народилася у ВПО.

Якій строк дії довідки ВПО?

Довідка діє безстроково, крім випадків, коли така довідка скасовується на передбачених законом підставах.

Треба мати на увазі, що до 20 червня 2016 року видані довідки діяли лише півроку, після закінчення якого ВПО повинна була з'явитися до уповноваженого органу для продовження строку її дії. Тому наразі діє норма, відповідно до якої довідка, видана до 20 червня 2016 року, яка не скасована і строк дії якої не закінчився, є дійсною та діє безстроково.

Це положення є важливим, адже на практиці трапляються випадки, наприклад у банках, коли у ВПО не приймають довідку і відмовляють в обслуговуванні, якщо строк довідки відповідно до запису в ній нібито закінчився, але вона була дійсною на момент 20 червня 2016 року, не знаючи про те, що така довідка вважається безстроковою. У таких випадках необхідно вказувати на пункт 6 Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік ВПО.

За яких умов можуть відмовити у видачі довідки ВПО?

Заявнику може бути відмовлено у видачі довідки у разі, коли:

- відсутні обставини, що спричинили внутрішнє переміщення, зазначені у статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
- у державних органів наявні відомості про подання завідомо неправдивих відомостей для отримання довідки;

- заявник втратив документи, що посвідчують особу (до їх відновлення);
- у документі заявника, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, або документі, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус, немає відмітки про реєстрацію місця проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення, та відсутні докази, що підтверджують факт проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення;
- докази, надані заявником для підтвердження факту проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення, не підтверджують такого факту.

Порядок містить вичерпний перелік підстав, з яких заявникові можуть відмовити у видачі довідки ВПО. Рішення про відмову у видачі довідки з обов'язковим зазначенням підстав для відмови, підписане керівником уповноваженого органу, видається заявнику в день подання заяви про взяття на облік або не пізніше ніж через 15 робочих днів після її подання.

Чи може бути довідка ВПО скасована?

Відповідно до статті 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» підставою для скасування дії довідки про взяття на облік ВПО є обставини, за яких ВПО:

- 1) подала заяву про відмову від довідки;
- 2) скоїла злочин: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади; посягання на територіальну цілісність і недоторканність України; терористичний акт; втягнення у вчинення терористичного акту; публічні заклики до вчинення терористичного акту; створення терористичної групи чи терористичної організації; сприяння вчиненню терористичного акту; фінансування тероризму; здійснення геноциду, злочину проти людяності або військового злочину;
- 3) повернулася до покинутого місця постійного проживання;
- 4) виїхала на постійне місце проживання за кордон;
- 5) подала завідомо недостовірні відомості.

Рішення про скасування дії довідки приймається керівником структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад за місцем проживання особи та надається ВПО протягом трьох днів з дня прийняття такого рішення.

Оскарження такого рішення відбувається у такому ж порядку, як і рішення про відмову в наданні довідки ВПО (наведений нижче).

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернувся громадянин, який отримав відмову Управління соціального захисту у взятті на облік ВПО у зв'язку з тим, що у його паспорті вказана реєстрація місця проживання у м. Івано-Франківську, а не населений пункт тимчасово окупованої території або зони проведення АТО. Громадянин попросив роз'яснити йому, чи може він оскаржити цю відмову.

Консультація працівника бюро:

Найбільш розповсюджені підстави незаконної відмови у видачі довідки ВПО: неотримання від ВПО уповноваженим органом додаткових не передбачених законом документів на підтвердження переміщення або проживання за відповідною адресою;

недоказаність, на думку представника уповноваженого органу, переміщення з тимчасово окупованої території або зони проведення антитерористичної діяльності у випадку відсутності реєстрації на такій території.

Перше, що необхідно зробити у такому випадку для захисту права на отримання такої довідки, – отримати офіційну письмову відмову видати довідку ВПО, яку, як вказувалося раніше, уповноважений орган зобов'язаний надати у день звернення із заявою або через 15 робочих днів у випадку, якщо необхідно аналізувати докази за відсутності реєстрації.

Другим етапом буде аналіз змісту такої відмови на предмет відповідності Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

І третій етап – оскарження незаконної відмови до суду.

Оскарження відбувається у формі подання позовної заяви у порядку адміністративного судочинства (Кодексу адміністративного судочинства України) до відповідного Окружного адміністративного суду, якщо уповноваженим органом виступив відділ державної адміністрації, та до місцевого суду за місцезнаходженням відповідача у випадку, якщо відмову видав виконавчий орган органу місцевого самоврядування (місцевої/районної/селищної ради) (додаток № 1). При цьому важливо мати на увазі, що строк звернення до суду у порядку адміністративного судочинства – 6 місяців з моменту порушення права.

Глава III

ОФОРМЛЕННЯ, ВІДНОВЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПОСВІДЧУЮТЬ ОСОБУ, ЯКА Є ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЮ

Нормативно-правова база:

1. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»;
2. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (стаття 6);
3. Постанова Верховної Ради України від 17.03.2015 № 254-VIII «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями»;
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2014 № 289 «Про затвердження Порядку оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які проживають на тимчасово окупованій території України»;
5. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.04.2012 № 320 «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України».

Втрата документа, що посвідчує особу, є проблемою для будь-якого громадянина. Без паспорта особа не може скористатися багатьма послугами та реалізувати певні права: не може обслуговуватися у банку, не може отримати пенсію, не може навіть скористатися потягом, оскільки і там при посадці вимагають документ, що посвідчує особу. Для ВПО відновлення втраченого документа ускладнюється ще й тим, що звернутися за загальним правилом до того самого органу, який видав їй попередній документ, вона найчастіше вже не має об'єктивної можливості.

Розглянемо особливості відновлення або оформлення документа, що посвідчує особу, ВПО. Також у цьому розділі ми розглянемо особливості оформлення документів особами, які продовжують проживати на тимчасово окупованих територіях, але бажають оформити документи українського зразка.

Відповідно до пункту 7 Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб ВПО повинні бути забезпечені всіма документами, що необхідні для ефективного здійснення їхніх прав, в якомога коротший термін після їх переміщення, без висунення необґрунтованих умов⁹.

Згідно з принципом 20 Керівних принципів з питання про переміщення осіб всередині країни кожна особа має право на визнання її правосуб'єктності. З цієї метою переміщеним особам відповідні органи влади надають всі документи, що необхідні

⁹ Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб (2006)6.

для поваги та здійснення всіх їхніх прав, такі як паспорти, посвідки особистості, свідоцтва про народження та свідоцтва про шлюб. Органи влади сприяють, зокрема, у видачі нових документів або заміні документів, що були втрачені, без будь-яких необґрунтованих умов, таких як вимога повернення на місце звичайного проживання для отримання цих або інших документів¹⁰.

Національне законодавство відобразило міжнародні напрацювання з цього приводу. Так, стаття 6 Закону України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» закріплює положення, що оформлення документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції), за місцем проживання ВПО. Важливо враховувати, що існують певні відмінності в порядках оформлення таких документів для мешканців Криму та Донецької і Луганської областей.

Особи з реєстрацією місця проживання у паспорті в АР Крим мають право оформити документи у будь-якому підрозділі Державної міграційної служби (далі – ДМС). Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 4 червня 2014 року № 289 «Про затвердження Порядку оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які проживають на тимчасово окупованій території України» оформлення і видача паспорта громадянина України та тимчасового посвідчення громадянина України здійснюються територіальними підрозділами ДМС за місцем звернення громадянина або його представника.

Тобто громадяни, які мають реєстрацію місця проживання в АР Крим, незалежно від того, є вони ВПО або продовжують проживати на тимчасово окупованій території, для оформлення документів, що посвідчують особу, зокрема після їх втрати, мають право звернутися до будь-якого територіального відділу ДМС за місцем свого фактичного проживання. Крім того, для цієї категорії громадян передбачено більш короткі строки на отримання деяких послуг у ДМС для осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях, враховуючи складності, з якими вони стикаються при переїзді лінії зіткнення та адміністративного кордону і в пошуку тимчасового житла в очікуванні готових документів.

Стосовно громадян, які мають реєстрацію місця проживання в Донецькій або Луганській області, існує більш ускладнений порядок. У випадку якщо такий громадянин є ВПО та має довідку про це, оформлення документів він має право здійснити у територіальному відділенні ДМС відповідно до місця проживання, вказаного у довідці взяття на облік ВПО. Особи, які не мають підтвердження того, що вони є ВПО, але мають реєстрацію в населених пунктах, які не контролюються Україною, мають право оформити вказані документи в найближчих до місця їх реєстрації адміністративно-територіальних одиницях, де функціонує територіальне відділення ДМС.

Для отримання паспорта ВПО їй необхідно подати до територіального відділення ДМС стандартний набір документів, який передбачений пунктом 1.3 наказу Міністерства внутрішніх справ від 13 квітня 2012 року № 320 «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України»:

¹⁰ Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны / Экономический и социальный Совет ООН (ЭКОСОС), 22 июля 1998. – E/CN.4/1998/53/Add.2

**Порівняльна таблиця
оформлення паспорта особою, що проживає на тимчасово окупованій території
АР Крим, та іншими громадянами**

Назва послуги	Особа з тимчасово окупованої території	Інші громадяни
Строк розгляду заяви про втрату паспорта	1 місяць. У разі необхідності проведення додаткової перевірки може бути продовжено не більше ніж на 1 місяць	1 місяць. У разі необхідності проведення додаткової перевірки може бути продовжено не більше ніж на 1 місяць
Оформлення і видача паспорта громадянина України після досягнення 16-річного віку та обмін паспорта	проводиться у десятиденний термін	проводиться у місячний термін
Вклеювання до паспорта громадянина України фотокартки після досягнення 25- і 45-річного віку	проводиться у день звернення	проводиться у п'ятиденний термін
Видача готового паспорта	за наявності письмової заяви громадянина чи його представника паспорт громадянина України надсилається поштою рекомендованим листом з повідомленням про вручення громадянину, який подавав заяву	особисто

- заяву про видачу паспорта;
 - свідоцтво про народження;
 - дві фотокартки розміром 3,5 × 4,5 см (фотокартки, що подаються для оформлення паспорта, мають бути виконані з одного негатива, із зображенням обличчя виключно анфас, без головного убору, виготовлені на тонкому білому або кольоровому фотопапері без кутика; для громадян, які постійно носять окуляри, обов'язкове фотографування в окулярах);
 - платіжний документ з відміткою банку про сплату державного мита або копію документа про звільнення від сплати державного мита;
 - довідку про реєстрацію особи громадянином України або свідоцтво про належність до громадянства України, а в необхідних випадках – інші документи, визначені статтею 5 Закону України «Про громадянство України» (за необхідності);
 - паспорт громадянина України для виїзду за кордон – для громадян України, які постійно проживали за кордоном, після повернення їх на проживання в Україну;
 - посвідчення про взяття на облік бездомних осіб, видане відповідним центром обліку бездомних осіб (для бездомних осіб).
- Оригінали документів повертаються особі після прийняття заяви до розгляду.

Обмін паспорта здійснюється в разі: зміни (переміни) прізвища, імені або по батькові; установлення розбіжностей у записах; непридатності паспорта для користування.

Для обміну паспорта ВПО їй необхідно подати до територіального відділення ДМС документи, які передбачені пунктом 1.2 наказу Міністерства внутрішніх справ від 13 квітня 2012 року № 320 «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України»:

- заяву;
- паспорт, що підлягає обміну;
- дві фотокартки розміром 3,5 x 4,5 см;
- платіжний документ з відміткою банку про сплату державного мита або оригінал і копію документа про звільнення від сплати державного мита;
- документи, що підтверджують обставини, на підставі яких паспорт підлягає обміну.

Має свої особливості відновлення паспорта при його викраденні або втраті.

Для оформлення паспорта замість утраченого або викраденого особа подає:

- заяву про втрату або викрадення паспорта за зразком, наведеним у додатку № 8 до цього Порядку (далі – заява про втрату паспорта);
- дві (три – у разі одержання втраченого паспорта в іншому територіальному підрозділі) фотокартки розміром 3,5 x 4,5 см;
- платіжний документ з відміткою банку про сплату державного мита або копію документа про звільнення від сплати державного мита;
- копію документа, що підтверджує звернення особи до органів внутрішніх справ про викрадення паспорта (пред'являє за наявності).

Важливо! До видачі паспорта територіальний підрозділ на підставі заяви видає громадянину тимчасове посвідчення, що підтверджує особу громадянина України і виконує функцію паспорта до відновлення такого.

Для оформлення тимчасового посвідчення особа подає:

- одну фотокартку розміром 3,5 x 4,5 см;
- документ, що посвідчує особу, яка втратила паспорт.

У разі відсутності будь-якого документа, що посвідчує особу, яка втратила паспорт, у тимчасовому посвідченні вчиняється запис «Оформлено без документа, що посвідчує особу заявника».

Тимчасове посвідчення оформлюється протягом трьох робочих днів з дня надходження заяви про його видачу.

Строк дії тимчасового посвідчення – 1 місяць. У разі незакінчення в місячний строк провадження у справі про втрату паспорта рішенням керівника територіального підрозділу строк його дії продовжується не більше ніж на 1 місяць.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро допомоги звернувся громадянин, який є ВПО з тимчасово окупованого Криму, з такою проблемою. В нього викрали паспорт, і він ще не встиг стати на облік як ВПО. Коли він звернувся до відділу ДМС у м. Хмельницькому для відновлення викраденого паспорта, працівники служби відмовили йому на тих під-

ставах, що: 1) кримчани повинні звертатися до відділів ДМС Херсонської області; 2) ВПО можуть відновити паспорт тільки при наданні довідки про взяття на облік.

Консультація працівника бюро правової допомоги: працівники ДМС України не мають права при оформленні документів, що посвідчують особу, вимагати надання додаткових документів, що не передбачені нормативно-правовими актами. Зокрема, ВПО не повинні надавати для оформлення паспорта довідку про взяття на облік ВПО. Перелік документів, які необхідні для відновлення паспорта, міститься у наказі Міністерства внутрішніх справ від 13 квітня 2012 року № 320 «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України», а саме:

- заява про видачу паспорта;
- три фотокартки 3,5 x 4,5 см;
- платіжний документ про сплату державного мита.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» ВПО мають право звернутися за відновленням паспорта до будь-якого територіального відділу ДМС за місцем свого знаходження.

Дії щодо захисту прав ВПО повинні бути такими:

1. Вимагати від відділу ДМС отримання набору документів, передбаченого Порядком оформлення і видачі паспорта громадянина України, з наданням підтвердження такого отримання: корінець або печатка на копії про отримання (додаток № 2 – заява до ДМС);
2. Оскаржити до окружного адміністративного суду протиправну відмову оформити та видати паспорт у передбачені законом строки на підставі передбачених законом документів. Для реалізації цього права можна звернутися до відповідного місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги для отримання адвоката, який допоможе скласти позовну заяву та представити інтереси у суді. При цьому важливо мати на увазі, що строк звернення до суду у порядку адміністративного судочинства – 6 місяців з моменту порушення права.

Глава IV

ПРАВОВА ДОПОМОГА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ ЮРИДИЧНО ЗНАЧУЩИХ ФАКТІВ

Нормативно-правова база:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV;
2. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»;
3. Закон України від 20.04.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
4. Постанова Верховної Ради України від 17.03.2015 № 254-VIII «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями»;
5. Розпорядження Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 02.09.2014 № 2710/38-14 «Про визначення територіальної підсудності справ».

У Постанові Пленуму Верховного суду України від 31 березня 1995 року № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» вказано, що відповідно до статей 255, 271 Цивільного процесуального кодексу в порядку окремого провадження розглядаються справи про встановлення фактів, якщо:

- згідно із законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежать виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян;
- чинним законодавством не передбачено іншого порядку їх встановлення;
- заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений чи знищений документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення;
- встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право.

Тимчасова окупація частини територій України та фактичне функціонування на них окупаційних «органів влади», які працюють не за українськими законами, створили ситуацію, за якої громадяни, що продовжують там жити, не мають можливості отримати безпосередньо на тих територіях офіційні документи, які підтверджують юридично значущі факти та визнаються Україною і цивілізованим світом.

Під тимчасово окупованими територіями слід розуміти як територію АР Крим (відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»), так і деякі території Доне-

цької та Луганської областей (відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями»).

Незважаючи на окупацію, життя у людей триває: народжуються діти, укладаються шлюби, вмирають родичі.

Разом з тим у статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» прямо закріплено, що будь-які органи, їх посадові і службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий такими незаконними органами та/або особами, є недійсним і не створює правових наслідків.

Таким чином, за діючого законодавства особи, які бажають настання юридичних наслідків юридично значущих подій, які сталися на тимчасово окупованих територіях, повинні проходити додаткові процедури.

В Україні не існує ніяких законодавчих положень, які дозволяють визнавати чинними документи, видані на тимчасово окупованих територіях. Єдиним шляхом отримати, наприклад, свідоцтво про народження для дітей, які були народжені після тимчасової окупації території, що не перебуває під контролем України, є звернення до суду за встановленням факту народження громадянина України і видачею свідоцтва про народження. Як тільки факт народження буде встановлено судом, батьки можуть отримати свідоцтво про народження у будь-якому відділі реєстрації актів цивільного стану. Така сама тривала процедура потребується для встановлення факту смерті та отримання свідоцтва про смерть для подальшого вступу у спадщину¹¹. 24 лютого 2016 року Верховна Рада ухвалила зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), які дещо спростили процедуру встановлення таких фактів судом.

Так, статтею 257-1 ЦПК встановлено особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Заява про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України (додаток № 3), може бути подана батьками, родичами, їхніми представниками або іншими законними представниками дитини до будь-якого суду за межами такої території України незалежно від місця проживання заявника.

Заява про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана родичами померлого або їхніми представниками до суду за межами такої території України.

Справи про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, розглядаються невідкладно з моменту надходження відповідної заяви до суду. Ухвалене судом рішення підлягає негайному виконанню. Копія судового рішення видається особам, які брали участь у справі, негайно після проголошення такого рішення або невідкладно

¹¹ Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб, с. 70–71.

надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для державної реєстрації народження або смерті особи.

Разом з тим, треба мати на увазі, що заяви про встановлення інших фактів, що мають юридичне значення, крім народження та смерті, підлягають розгляду у загальному порядку.

Розглянемо порядок звернення до суду з заявою про встановлення факту, що має юридичне значення:

1. Як оформлюється заява про встановлення факту?

Відповідно до статті 258 ЦПК у заяві повинно бути зазначено:

- який факт заявник просить встановити та з якою метою;
- причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт;
- докази, що підтверджують факт.

До заяви додаються докази, що підтверджують викладені в заяві обставини, і довідка про неможливість відновлення втрачених документів.

2. Чи повинен заявник сплатити судовий збір за подання такої заяви?

Відповідно до Закону України «Про судовий збір» за розгляд заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, заявник повинен сплатити судовий збір у сумі, яка дорівнює 0,2 розміру прожиткового мінімуму на одну працездатну особу на відповідний рік.

Але є випадки, коли судовий збір не сплачується. Так, відповідно до пункту 16 частини 2 статті 3 Закону України «Про судовий збір» судовий збір не сплачується за подання заяви про встановлення факту смерті особи, яка загинула або пропала безвісти в районах проведення воєнних дій або антитерористичних операцій.

Крім того, відповідно до статті 5 того ж закону від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються:

- інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів;
- позивачі – громадяни, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- учасники бойових дій, Герої України – у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав.

Також заявники можуть просити звільнити від сплати судового збору, відстрочити або розстрочити його сплату, якщо майновий стан заявника не дозволяє сплатити судовий збір. Так, стаття 8 Закону України «Про судовий збір» говорить про те, що, враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі. Суд може зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати на вказаних підставах.

Для збільшення шансів бути позбавленим обов'язку сплачувати судовий збір необхідно подати довідку про доходи, зі змісту якої суду буде зрозуміло, що заявник перебуває у скрутному матеріальному становищі і судовий збір для нього – це дійсно надмірний тягар.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернулася жінка, яка народила дитину у м. Донецьку у листопаді 2016 року. Наразі вона бажає звернутися до суду з заявою про встановлення факту народження дитини, але не знає, до якого суду звертатися.

Консультація працівника бюро правової допомоги: за загальним правилом, визначеним статтею 257 ЦПК, підсудність заяв фізичної особи про встановлення факту, що має юридичне значення, подається до суду за місцем її проживання.

Крім того, заява про встановлення факту народження або смерті може бути подана до будь-якого суду, який розташований не на тимчасово окупованій території.

У випадку якщо особа продовжує проживати на тимчасово окупованих територіях:

– якщо йдеться про АР Крим, то згідно зі статтею 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» така заява подається до місцевого загального суду міста Києва через Апеляційний суд міста Києва з заявою про визначення підсудності;

– у випадку коли заявник проживає на тимчасово непідконтрольній території Донецької або Луганської областей, то підсудність визначається згідно з розпорядженням Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2 вересня 2014 року № 2710/38-14 «Про визначення територіальної підсудності справ».

Глава V

ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПРИ ПЕРЕТИНАННІ ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО КОРДОНУ З ТИМЧАСОВО НЕПІДКОНТРОЛЬНИМИ УКРАЇНИ ТЕРИТОРІЯМИ

Нормативно-правова база:

1. Закон України від 12.08.2014 № 1636-VII «Про створення вільної економічної зони “Крим” та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України»;
2. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України»;
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 367 «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»;
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію»;
6. Наказ Першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 12.06.2015 № 415 «Про затвердження Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей».

Стаття 33 Конституції України гарантує кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Стаття 2 Протоколу № 4 до Конвенції з прав людини та основоположних свобод містить аналогічне положення.

Разом з тим тимчасова окупація частини території України, проведення антитерористичної операції на сході країни об'єктивно ускладнили переміщення громадян, життя яких пов'язано з вказаними територіями. Держава була вимушена за цих обставин вводити додаткові норми, які регулюють особливості пересування вказаними

територіями, і, на жаль, не завжди таке регулювання є досконалим. ВПО саме на перетині лінії зіткнення та адміністративного кордону між підконтрольною та тимчасово непідконтрольною частинами України зазнають порушення своїх прав. Але знання норм, які регулюють таке пересування, дозволить максимально захистити себе.

Порядок перетину лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей

Порядок перетину лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей, тобто в'їзду на тимчасово неконтрольовану територію та виїзду з неї громадян України, іноземців та осіб без громадянства, регулює Тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей¹².

Відповідно до цього Порядку в'їзд на тимчасово неконтрольовану територію та виїзд з неї громадян України та іноземців (осіб без громадянства) здійснюється за умови пред'явлення паспортних документів, що посвідчують особу, та відповідного дозволу фізичній особі.

Крім того, Порядок визначає окремі питання здійснення контролю за переміщенням в районі проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей (далі – АТО), вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей, осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів), а також види блокопсів, контрольних пунктів в'їзду-виїзду, порядок їх функціонування, правила їх перетинання.

Особа, яка планує в'їзд у район проведення АТО, має пред'явити такі документи:

- громадяни України (крім осіб, залучених до проведення АТО) – будь-який документ, що посвідчує особу, та дозвіл фізичній особі;
- іноземці та особи без громадянства – паспортний документ та дозвіл фізичній особі.

У разі надання громадянином документа про посвідчення особи, що звільнилась із місць позбавлення волі на тимчасово неконтрольованій території, упродовж трьох діб після відповідної перевірки МВС та ДМС надається довідка для подальшого пропуску його на підконтрольну Україні територію.

Особливості виїзду з тимчасово неконтрольованої території громадян України:

- виїзд громадян, які народились у 1998 році і пізніше та не змогли оформити паспорт громадянина України, здійснюється за умови пред'явлення свідоцтва про народження / копії свідоцтва про народження або будь-якого іншого документа, який дає можливість ідентифікувати таких осіб або особу, у супроводі якої громадяни України, що не досягли 16-річного віку, виїжджають із тимчасово неконтрольованої території, та дозволу фізичній особі;

¹² Наказ Першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 12.06.2015 № 415 «Про затвердження Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=136476&cat_id=135945

– виїзд громадян, які не досягли 16-річного віку, здійснюється за умови пред'явлення свідоцтва про народження дитини, будь-якого документа, визначеного статтею 5 Закону України «Про громадянство України» або статтею 2 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», особи, у супроводі якої вони виїжджають з тимчасово неконтрольованої території, та дозволу фізичній особі;

– виїзд дитини, яка народилася після початку проведення АТО та внаслідок проживання в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, їй не було оформлено свідоцтво про народження, здійснюється за умови пред'явлення будь-якого документа, визначеного статтею 5 Закону України «Про громадянство України» або статтею 2 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», особи, у супроводі якої дитина виїжджає з тимчасово неконтрольованої території, та дозволу фізичній особі.

Інформація про осіб, які в'їжджають на тимчасово неконтрольовану територію або виїжджають з неї, вноситься уповноваженими службовими особами Державної прикордонної служби до відповідної бази даних. У паспортних документах, що подаються іноземцями та особами без громадянства, які в'їжджають або виїжджають з тимчасово неконтрольованої території, службові особи підрозділів Державної прикордонної служби роблять спеціальну відмітку, за винятком внутрішніх паспортних документів.

Порядок отримання дозволу фізичній особі:

Дозвіл фізичній особі надається за умови надання згоди на обробку та зберігання її персональних даних в інформаційно-телекомунікаційній системі та за наявності однієї з таких підстав:

1) проживання на тимчасово неконтрольованій (контрольованій) території особи, яка намагається виїхати на цю територію, або її близьких родичів чи членів сім'ї, що підтверджується документами, виданими уповноваженими державними органами України;

2) розташування на тимчасово неконтрольованій (контрольованій) території місця поховання близьких родичів або членів сім'ї, що підтверджується відповідними документами;

3) смерть близьких родичів або членів сім'ї на тимчасово неконтрольованій (контрольованій) території, що підтверджується відповідними документами;

4) наявність права власності на об'єкти нерухомості, які знаходяться на тимчасово неконтрольованій (контрольованій) території;

5) необхідність участі у забезпеченні національних інтересів України з метою мирного врегулювання конфлікту чи з гуманітарних питань;

6) необхідність виконання дипломатичних та консульських функцій, у тому числі в рамках діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна (виключно за клопотанням або погодженням із МЗС);

7) необхідність виконання функцій у рамках діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна (виключно за клопотанням або погодженням із МЗС);

8) здійснення поїздок на тимчасово неконтрольовану (контрольовану) територію (трудова діяльність, навчання, наукова діяльність, культурна або релігійна мета, оздоровлення, супровід дитини до загальноосвітніх чи дошкільних навчальних закладів тощо).

Для отримання дозволу фізичній особі необхідно зареєструватися на веб-порталі СБУ та заповнити формалізовану заяву або подати заповнену формалізовану заяву особисто чи надіслати її поштою до координаційного центру, групи, контрольно-го пункту в'їзду-виїзду або блокпосту першого рубежу.

Термін розгляду заявки на отримання дозволу фізичній особі:

– протягом 10 діб через відповідний підрозділ з питань режиму та економічної діяльності на територіях, прилеглих до смуги безпеки вздовж лінії зіткнення, блокпости першого рубежу;

– протягом доби через контрольні пункти в'їзду-виїзду або блокпости першого рубежу на напрямках руху за наявності відповідних документів (документи про смерть або хворобу близьких осіб; документ, що підтверджує місце поховання близьких осіб) за письмовим (усним) погодженням керівників Координаційного центру/групи.

Підстави відмови у наданні дозволу фізичній особі:

- 1) особа підозрюється у вчиненні кримінально-караного діяння;
- 2) паспортний документ підроблений, зіпсований або належить іншій особі;
- 3) наявні відомості про сприяння особою вчиненню правопорушення або уникненню інших осіб від відповідальності.

Важливо! У разі явної загрози життю та здоров'ю людини для перетину лінії зіткнення дозвіл не вимагається!!!

Порядок перетину адміністративного кордону з АР Крим

Відповідно до чинного законодавства АР Крим визнається тимчасово окупованою територією України, на яку поширюється дія Конституції та законів України¹³. Громадяни України мають право на вільний та безперешкодний в'їзд на тимчасово окуповану територію і виїзд з неї через контрольні пункти в'їзду-виїзду за умови пред'явлення документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України. В той же час, в'їзд іноземців та осіб без громадянства на тимчасово окуповану територію та виїзд з неї допускаються лише за спеціальним дозволом через контрольні пункти в'їзду-виїзду.

З урахуванням режиму окупації на адміністративному кордоні з тимчасово окупованою територією АР Криму запроваджується тимчасовий прикордонний контроль¹⁴.

Спеціальний дозвіл іноземцям та особам без громадянства видається крім випадків, зазначених для дозволу проїзду в тимчасово неконтрольовані території Донецької та Луганської областей, у разі:

– необхідності провадження журналістської діяльності (виключно за клопотанням або погодженням із МІП);

¹³ Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>

¹⁴ Закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України», ст. 12 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1636-18>

– необхідності проповідування релігійних віровчень, виконання релігійних обрядів чи задоволення релігійних потреб (виключно за клопотанням або погодженням із Мінкультури);

– проживання на тимчасово окупованій території України на підставі посвідки на постійне проживання, виданої в установленому законодавством порядку, іноземця або особи без громадянства, місце проживання яких зареєстровано в Автономній Республіці Крим або м. Севастополі;

– необхідності взяття участі у заходах Меджлісу кримськотатарського народу.

Спеціальний дозвіл видається іноземцям та особам без громадянства, які досягли 18-річного віку. Дані про неповнолітніх іноземців або осіб без громадянства вносяться до спеціальних дозволів, виданих їх батькам або законним представникам.

Рішення про відмову в оформленні спеціального дозволу може бути оскаржене до ДМС або до окружного адміністративного суду.

В'їзд на тимчасово окуповану територію громадян України, які не досягли 16-річного віку, здійснюється з дотриманням вимог, передбачених для таких осіб Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57.

В'їзд на тимчасово окуповану територію України громадян, які не досягли 16-річного віку, здійснюється за згодою обох батьків (усиновлювачів) (далі – батьки) та в їх супроводі або в супроводі осіб, уповноважених ними, які на момент виїзду з України досягли 18-річного віку.

В'їзд на тимчасово окуповану територію України громадян, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з батьків або інших осіб, уповноважених одним з батьків за нотаріально посвідченою згодою, здійснюється:

1) за нотаріально посвідченою згодою другого з батьків із зазначенням у ній держави прямування та відповідного часового проміжку перебування у цій державі, якщо другий з батьків відсутній у пункті пропуску;

2) без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків:

– якщо другий з батьків є іноземцем або особою без громадянства, що підтверджується записом про батька у свідоцтві про народження дитини, та який (яка) відсутній у пункті пропуску;

– якщо у паспорті громадянина України для виїзду за кордон, з яким перетинає державний кордон громадянин, який не досяг 16-річного віку, або проїзному документі дитини є запис про вибуття на постійне місце проживання за межі України чи відмітка про взяття на постійний консульський облік у дипломатичному представництві чи консульській установі України за кордоном;

– у разі пред'явлення документів або їх нотаріально засвідчених копій: свідоцтва про смерть другого з батьків;

рішення суду про позбавлення батьківських прав другого з батьків;

рішення суду про визнання другого з батьків безвісно відсутнім;

рішення суду про визнання другого з батьків недієздатним;

рішення суду про надання дозволу на виїзд з України громадянину, який не досяг 16-річного віку, без згоди та супроводу другого з батьків;

довідки про народження дитини, виданої відділом реєстрації актів цивільного стану, із зазначенням підстав внесення відомостей про батька зі слів матері, ст. 135 Сімейного кодексу України (під час виїзду дитини за кордон у супроводі одиної матері).

З січня 2016 року для ВПО, а також інших громадян, які перетинають адміністративний кордон з АР Крим, до існуючих незручностей додалися обмеження щодо переміщення власних речей разом із собою. Викликані ці обмеження застосуванням постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію». Хоча, як випливає з самої постанови, вона стосується тільки обмежень поставок товарів, на практиці працівники митниці забороняють громадянам провозити особисті речі, які не є товаром, щодо яких не здійснюється поставка і, відповідно, які не повинні підпадати під обмеження.

Наразі постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1035 перебуває на стадії оскарження в Окружному адміністративному суді м. Києва. Але поки її не скасовано, громадяни, які бажають провезти свої речі з тимчасово окупованої території, мають право оскаржити індивідуальну (стосовно себе та своїх речей) заборону відповідної митниці. Для цього необхідно:

- у випадку відмови у пропуску через адміністративний кордон з особистими речами вимагати письмового оформлення такої заборони та видачі картки відмови пропуску речей;

- після отримання такої картки відмови протягом 6 місяців оскаржити її до окружного адміністративного суду шляхом подачі адміністративного позову (додаток № 4) з вимогою визнати протиправною та скасувати картку відмову у провезенні речей;

- після отримання позитивного рішення суду і набрання ним законної сили разом з ним можна перевозити «заборонені» речі.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернувся громадянин України, який просив надати йому консультацію з приводу того, чи може він поїхати до своїх родичів до Криму, а потім до м. Донецька за таким маршрутом: з м. Херсона через пропускний пункт «Каланчак» до м. Сімферополя, з м. Сімферополя до м. Краснодар (не повертаючись до материкової частини України), а з м. Краснодар – через митницю, що розташована у м. Харкові, в'їхати в Україну. Які документи при цьому він повинен мати з собою?

Консультація працівника бюро правової допомоги: відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 року № 367 «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» в'їзд на тимчасово окуповану територію України та виїзд з неї здійснюються через контрольні пункти для громадян України за умови пред'явлення паспорта (як національного, так і для виїзду за кордон). При цьому контрольні пункти в'їзду на тимчасово окуповану територію України / виїзду з неї – це: «Каланчак», «Чаплинка», «Чонгар». Ці пункти не призначені для перетинання державного кордону.

З огляду на зазначений порядок громадяни України, які мають намір поїхати на тимчасово окуповану територію, зобов'язані її перетинати виключно у зазначених пунктах, як на в'їзд, так і на виїзд. Тому перетин кордону між тимчасово окупованою територією АР Крим та Росією буде неправомірним.

За порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї передбачена як адміністративна (ст. 204-2 КпАПУ), так і кримінальна відповідальність (ст. 332-1 ККУ).

Глава VI

ПРАВА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА СОЦІАЛЬНУ ДОПОМОГУ ТА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Нормативно-правова база:

1. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (стаття 7);
2. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (стаття 7);
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 234 «Про затвердження Порядку виплати пенсії та надання соціальних послуг громадянам України, які проживають на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя»;
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»;
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам».

ВПО мають право на соціальну допомогу від держави на рівних з іншими громадянами підставах. Відповідно до Конституції Україна є соціальною державою. Відповідно до статті 46 Основного Закону держави громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Соціальні виплати ВПО призначаються і виплачуються структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад, територіальними органами Пенсійного фонду України, робочими органами Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, центрами зайнятості за місцем їх фактичного проживання/перебування, незалежно від факту реєстрації місця проживання/перебування¹⁵.

Крім пенсійного забезпечення та загальних видів соціальної допомоги, таких як соціальна допомога сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, особам з особливими потребами, дітям-сиротам у передбачених законом випадках, ВПО мають право і на спеціальний вид допомоги – щомісячну адресну допомогу ВПО для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг.

¹⁵ Постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 року № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF>

Порядок отримання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг

стати на облік ВПО в управліннях соціального захисту населення державних адміністрацій

звернутися до відділення Ощадбанку за фактичним місцем проживання із заявою про відкриття рахунку та нарахування на нього грошової допомоги

При цьому до заяви необхідно долучити:

- паспорт громадянина України (у разі відсутності – інший документ, що посвідчує особу);
- довідку ВПО (від усіх членів сім'ї);
- письмові згоди від усіх членів сім'ї про отримання допомоги заявником на обробку персональних даних (за дітей такі заяви повинні написати батьки) та на розкриття банківської таємниці щодо поточного рахунку;
- копії свідоцтв про одруження та народження дітей (за наявності).

Щомісячна адресна допомога ВПО:

виплачується у розмірі:

непрацездатним особам – 884 грн на особу;

інвалідам – прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність;

працездатним особам – з 18 років до досягнення пенсійного віку – 442 грн на особу.

Але!

(максимальна сума 2400 грн на сім'ю)

виплачується по місяць зняття з такого обліку включно, але не більше ніж шість місяців, одному з членів сім'ї

Для призначення грошової допомоги на наступний 6-місячний строк уповноважений представник сім'ї подає до банку заяву про відсутність змін, що впливають на призначення грошової допомоги, а також пред'являє довідки всіх членів сім'ї про взяття на облік ВПО.

Розмір отриманої грошової допомоги не враховується під час обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги, що надаються відповідно до законодавства.

Розмір отриманої грошової допомоги не включається до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу.

Особі працездатного віку, яка не працювала протягом 2 місяців після призначення допомоги, виплати на наступні два місяці будуть скорочені на 50%, а ще через два місяці – припиняться.

Грошова допомога не призначається, якщо будь-хто з членів сім'ї:

- має у власності житлове приміщення, розташоване в регіонах, інших ніж тимчасово окупована територія України, райони проведення АТО та населені пункти, що розташовані на лінії зіткнення;

- має на депозитному банківському рахунку кошти у сумі, що перевищує 10-кратний розмір прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб.

Управління соціального захисту протягом 10 днів після подання уповноваженим представником сім'ї заяви та необхідних документів призначає грошову допомогу або відмовляє у її призначенні, про що надає відповідне повідомлення уповноваженому представнику сім'ї.

Важливо! Уповноважені органи мають право перевіряти обґрунтованість видачі та достовірність документів, поданих для призначення грошової допомоги, а також здійснювати запити та безоплатно отримувати відомості від підприємств, установ та організацій усіх форм власності, необхідні для призначення грошової допомоги та контролю за правильністю її надання.

Уповноважений представник сім'ї, якому призначено грошову допомогу, зобов'язаний повідомляти уповноваженому органу про зміну обставин, які впливають на призначення грошової допомоги, протягом трьох днів з дня настання таких обставин.

Суми грошової допомоги, виплачені надміру внаслідок подання документів з недостовірними відомостями, повертаються уповноваженим представником сім'ї на вимогу уповноваженого органу.

У разі відмови добровільного повернення надміру перерахованих сум грошової допомоги вони стягуються у судовому порядку. В Україні вже існує поширена практика стягнення судами таких сум з ВПО (додаток № 6).

Виплата грошової допомоги припиняється з наступного місяця у разі:

- подання уповноваженим представником сім'ї заяви про припинення виплати грошової допомоги;
- надання інформації державної служби зайнятості про те, що працездатні члени сім'ї протягом двох місяців не працевлаштувалися за сприяння державної служби зайнятості або перебувають у трудових відносинах з роботодавцями на тимчасово окупованій території України, в районах проведення АТО чи населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення, але фактично не працюють;
- зняття з обліку ВПО;
- виявлення уповноваженим органом факту подання недостовірної інформації або неповідомлення про зміну обставин, які впливають на призначення грошової допомоги.

Виплата грошової допомоги може бути поновлена, якщо протягом місяця з місяця припинення її виплати уповноважений представник сім'ї повідомив уповноваженому органу про зміну обставин, які вплинули на припинення виплати грошової допомоги.

Що стосується інших соціальних виплат, то для їх призначення (відновлення) ВПО, а у визначених законодавством випадках – її законний представник подає відповідну заяву до органу, що здійснює соціальні виплати на території, де зазначена особа перебуває на обліку за місцем її фактичного проживання/перебування, незалежно від факту реєстрації місця проживання/перебування.

До заяви додається копія довідки про взяття на облік ВПО та пред'являється оригінал такої довідки.

Перевірки уповноваженими органами достовірності даних, наданих внутрішньо переміщеною особою

Разом з тим, що уповноважені органи при нарахуванні соціальних виплат мають право перевірити достовірність наданих документів, зокрема шляхом звірок з відповідними державними органами, вони також можуть перевірити фактичне знаходження ВПО за вказаною нею адресою.

Вказане повноваження є одним з найбільш спірних з точки зору дотримання прав ВПО, зокрема права не бути дискримінованим та права на свободу пересування.

Відповідно до Порядку здійснення контролю за проведенням соціальних виплат ВПО за місцем їх фактичного проживання/перебування контроль за проведенням соціальних виплат ВПО здійснюють структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад (далі – структурні підрозділи з питань соціального захисту населення) шляхом відвідування не рідше ніж один раз на шість місяців фактичного місця проживання/перебування ВПО, про що складається акт обстеження матеріально-побутових умов сім'ї за формою, встановленою Мінісоцполітики.

Структурні підрозділи з питань соціального захисту населення та/або робочі групи, що утворюються з представників територіальних підрозділів МВС, ДМС, СБУ, Національної поліції, Держфінінспекції, Держаудитслужби та Пенсійного фонду України за рішенням районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад (далі – робоча група), також можуть проводити додаткові перевірки фактичного місця проживання/перебування ВПО зі складенням акта обстеження матеріально-побутових умов сім'ї.

За результатами такої перевірки структурний підрозділ з питань соціального захисту населення готує подання про призначення (відновлення) або відмову у призначенні (відновленні) соціальних виплат до комісії з питань призначення (відновлення) соціальних виплат ВПО.

За відсутності ВПО за фактичним місцем проживання/перебування представник структурного підрозділу з питань соціального захисту населення або робочої групи робить відповідний запис в акті обстеження матеріально-побутових умов сім'ї і залишає ВПО повідомлення про необхідність протягом трьох робочих днів з'явитися до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення для проходження фізичної ідентифікації.

У разі коли ВПО протягом трьох робочих днів не з'явилася до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, такий підрозділ надсилає їй рекомендованим листом повторне повідомлення про необхідність протягом трьох робочих днів з'явитися для проходження фізичної ідентифікації.

Водночас структурний підрозділ з питань соціального захисту населення робить запит до Держприкордонслужби щодо виїзду ВПО за кордон, на тимчасово окуповану територію України або до населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження.

Структурний підрозділ з питань соціального захисту населення вносить на розгляд комісії протягом трьох робочих днів з дня надходження інформації відповідно

до акта обстеження матеріально-побутових умов сім'ї подання про припинення соціальної виплати. Комісія протягом п'яти календарних днів розглядає подання про припинення соціальних виплат та приймає відповідне рішення.

Соціальні виплати припиняються у разі:

- 1) наявності підстав, передбачених законодавством щодо умов призначення відповідного виду соціальної виплати;
- 2) встановлення факту відсутності ВПО за фактичним місцем проживання/перебування згідно з актом обстеження матеріально-побутових умов сім'ї;
- 3) отримання рекомендацій Мінфіну щодо фактів, виявлених під час здійснення верифікації соціальних виплат;
- 4) скасування довідки ВПО з підстав, визначених статтею 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
- 5) отримання інформації від Держприкордонслужби, МВС, СБУ, Мінфіну, Національної поліції, ДМС, Держфінінспекції, Держаудитслужби та інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Повторне призначення соціальних виплат ВПО у разі їх припинення відповідно до підпункту 4 пункту 12 Порядку здійснення контролю за проведенням соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам за місцем їх фактичного проживання/перебування можливе лише через шість місяців після такого припинення і виконання всіх процедур, необхідних для їх призначення, передбачених законодавством.

Спори, що виникають внаслідок розгляду питань щодо поновлення або припинення соціальних виплат ВПО, вирішуються у судовому порядку, з урахуванням практики ЄСПЛ, зокрема справи «Пічкур проти України»¹⁶.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернувся громадянин – ВПО – з проблемою: йому призупинили виплату соціальної допомоги на тій підставі, що нібито довідка про постановлення його на облік як ВПО не відповідає вимогам закону (на зворотному боці довідки відсутня відмітка територіального підрозділу ДМС).

Консультація працівника бюро правової допомоги: неправомірні дії щодо припинення виплат соціальної допомоги оскаржуються у порядку Кодексу адміністративного судочинства України шляхом подачі адміністративного позову. В Україні вже існує позитивна практика результативного оскарження таких неправомірних дій (додаток № 5). Правову допомогу у складанні адміністративного позову ВПО можуть отримати безкоштовно, звернувшись до відповідного місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Крім того, можна отримати таку допомогу і на стадії розгляду позову судом.

¹⁶ Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб, с. 127.

Глава VII

МАЙНОВІ ПРАВА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Нормативно-правова база:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III;
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV;
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV;
4. Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII «Про захист прав споживачів»;
5. Закон України від 02.09.2014 № 1669-VII «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції»;
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 № 1275-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України»;
7. Постанова Правління Національного банку України від 03.11.2014 № 699 «Про застосування окремих норм валютного законодавства при режимі тимчасової окупації на території вільної економічної зони «Крим».

Найбільше запитань у ВПО у сфері захисту права власності виникає щодо нерухомого майна, покинутого внаслідок переміщення. Це обумовлено тим, що, по-перше, зазвичай у ВПО це основне майно, а по-друге, вони розгублені стосовно правильного оформлення прав щодо такого майна, правочинів, засобів захисту і т.д. Адже Україна наразі не має ефективних засобів регулювання правовідносин на покинутих ВПО територіях, зокрема у сфері захисту прав власників, а окупаційна влада застосовує інші, відмінні від українських «закони». Крім того, документи, видані окупаційною владою, також не визнаються Україною, а це створює складності у підтвердженні прав щодо майна.

Право власності зберігається за власником.

Право власності на майно, розташоване на вказаних територіях, залишається власністю особи, доки власник сам не забажає здійснити правочин, спрямований на відчуження цієї власності, навіть якщо власник такого майна виїхав з цієї території.

Право власності не потребує свого підтвердження фактично діючою нелегітимною владою. В українському Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно зберігаються всі дані щодо нерухомого майна. Більше того, при оформленні правочинів щодо нерухомого майна, наприклад договору купівлі-продажу, на тимчасово окупованій території або території проведення АТО власник у розумінні українського законодавства не змінюється, оскільки такі правочини, здійснені не відповідно до за-

кону (не зареєстровані у законного нотаріуса, не оформлені належні та передбачені українським законодавством документи), не визнаються Україною. Варіантом законного оформлення такого правочину є здійснення його у нотаріуса на підконтрольній території.

Разом з тим, існує серйозна проблема у сфері захисту права власності на нерухоме майно: у випадку його порушення власник наразі не може розраховувати на ефективний захист його прав українською владою, бо вона фактично не має можливості діяти на тимчасово окупованих територіях. Це однак не означає, що не потрібно нічого здійснювати для його захисту.

Відповідно до статті 41 Конституції кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Стаття 3 Цивільного процесуального кодексу України гарантує кожній особі право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Тому особа, право власності якої порушено, має право звернутися в суд відповідно до правил підсудності та, додавши свою позицію, отримати рішення суду на захист своїх прав. Але виконати таке рішення у випадку, коли для цього треба безпосередньо вчинити дії за місцезнаходженням майна, можна буде лише тоді, коли українська влада буде мати можливість реалізовуватися на наразі тимчасово непідконтрольних територіях.

Складними залишаються відносини ВПО та банків України.

На жаль, національні банки наразі застосовують до ВПО більш складні та вимогливі процедури і норми, як умови для надання банківських послуг. ВПО мають складності у доступі до свого майна, наприклад того, яке перебуває на депозиті у банку. Банки застосовують до клієнтів, які проживали/проживають на тимчасово непідконтрольних територіях, санкції за нібито неналежне виконання обов'язків клієнтів, хоча ці клієнти не виконали зобов'язання з причин, які об'єктивно від них не залежать. Розглянемо, як можна захистити свої права клієнтам банків в описаних випадках.

Постанова Національного банку України від 3 листопада 2014 року № 699 «Про застосування окремих норм валютного законодавства при режимі тимчасової окупації на території вільної економічної зони «Крим»

Вказана постанова НБУ дозволяє банкам працювати з жителями Криму як з нерезидентами, що значно обмежує права кримчан у відносинах з банками: вони не можуть повноцінно користуватися своїми рахунками, перераховувати або отримувати гроші на банківські рахунки, щодо них застосовуються обмеження зняття готівки і т.д.

Для того щоб отримати статус резидента у розумінні НБУ, ВПО з АР Крим необхідно отримати довідку ВПО та пред'явити її банку. Це є необґрунтованою вимогою, адже громадянин України не перестає бути громадянином України тому, що територію, на якій він постійно проживав, анексувала інша держава. Ще у більш складній ситуації опинилися громадяни, які продовжують жити на тих територіях і не є ВПО. Відповідно до логіки НБУ у них немає шансу бути визнаними резидентами України.

Наразі вказана постанова перебуває у стані оскарження у суді, а кримчанам залишається чекати на результати розгляду позову. До моменту скасування вказаної норми доступ до банківських послуг як резидента України можливий лише після отримання довідки ВПО.

Крім того, деякі банки застосовують додаткові порівняно з вказаною постановою НБУ вимоги до клієнтів / потенційних клієнтів, які є ВПО. Так, деякі з банків вимагають від ВПО, крім довідки переселенця, як підтверджуючі документи того, що особа перебуває постійно на підконтрольній території, додаткові документи, такі як: договір купівлі-продажу або оренди житла, довідку з місця роботи, абонемент зі спортзалу тощо. Без надання таких документів існуючому клієнту – ВПО – блокують рахунок, а потенційному клієнтові відмовляють в обслуговуванні. Таке поведіння є однозначно незаконним, яке можна оскаржити у суді.

Доступ внутрішньо переміщених осіб з АР Крим до банківських депозитів

З моменту окупації деякі банки заблокували абсолютно всі рахунки кримчан, тим самим зробивши для них неможливим доступ до свого майна. Відповідно до позиції банків обов'язок щодо виплати цим громадянам належних їм коштів вони можуть виконати лише після стягнення з держави-окупанта суми збитків, які завдані їм внаслідок окупації. Тобто банки спочатку збираються відсудити компенсації за власне втрачене майно та активи на тимчасово окупованих територіях у міжнародних інстанціях. Неодноразові факти невиконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами є системними порушеннями прав людини, з якими регулярно стикаються саме кримські ВПО¹⁷.

З такою неправомірною позицією банків погодитися не можна. В Україні вже існує доволі поширена практика вдалого оскарження вказаних неправомірних дій банків. Суди задовольняють позови ВПО, мотивуючи свої рішення таким чином.

Згідно із частиною 1 статті 1060 ЦК України договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад). Відповідно до статті 526 ЦК України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Статтею 525 ЦК України визначено, що одностороння відмова від зобов'язання або одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом. Грошові кошти позивача є його власністю, якою він відповідно до статті 319 ЦК України має право вільно розпоряджатися, зокрема отримати одночасно всі кошти, а банк згідно зі статтею 1066 ЦК України не має права обмежити його в цьому. Згідно зі статтею 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю. Згідно зі статтею 64 Конституції України права і свободи людини й громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

¹⁷ ПриватБанк не повертає кримським переселенцям їхні депозити попри законне рішення суду [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/articles/pryvatbank-ne-povertaje-krymskym-pereselentsyam-jihni-depozyty-popry-zakonne-rishennya-sudu/>

Отже, банк продовжує користуватися коштами позивача без жодної на те правової підстави, чим порушує права позивача.

Разом з тим, незважаючи на позитивну судову практику, проблемним залишається питання виконання таких рішень суду. Тому боротьба за захист прав у цьому випадку не закінчується виграною справою у суді, а продовжується на стадії його виконання.

Вищезазначені проблеми у взаємовідносинах з банками стосуються ВПО з АР Крим та не торкнулися ВПО з Донецької та Луганської областей. Крім того, ВПО з Донецької та Луганської областей мають ще одну перевагу у сфері кредитних взаємовідносин з банками.

Кредитні відносини внутрішньо переміщених осіб з Донецької та Луганської областей з банками

У зв'язку з тимчасовою окупацією деяких територій України, проведенням АТО на сході країни багато громадян опинились у складних життєвих умовах, які об'єктивно зробили неможливим належне виконання ними своїх кредитних зобов'язань перед банками. Більше того, громадяни, які продовжують проживати на тимчасово непідконтрольних територіях, позбавлені можливості здійснювати кредитні платежі у зв'язку з тим, що банки перестали існувати на цих територіях, а банківські переведення стали неможливими.

Описані обставини не є підставами для позбавлення обов'язків за договором кредиту, але вони обов'язкові для врахування при вирішенні відповідних спорів, зокрема судами.

У вказаному контексті важливою є норма, закріплена статтею 2 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», відповідно до якої **на час проведення АТО забороняється нарахування пені та/або штрафів на основну суму заборгованості** із зобов'язань за кредитними договорами та договорами позики з 14 квітня 2014 року громадянам України, які зареєстровані та постійно проживають або переселилися у період з 14 квітня 2014 року з населених пунктів, визначених у затвердженому Кабінетом Міністрів України переліку, де проводилася АТО, а також юридичним особам та фізичним особам-підприємцям, що провадять (провадили) свою господарську діяльність на території населених пунктів, визначених у затвердженому Кабінетом Міністрів України переліку, де проводилася АТО.

Банк та інші фінансові установи, а також кредитори зобов'язані скасувати зазначеним у цій статті особам пеню та/або штрафи, нараховані на основну суму заборгованості із зобов'язань за кредитними договорами і договорами позики у період проведення АТО.

На виконання тимчасово переміщеними вищими навчальними закладами, тимчасово переміщеними науковими установами кредитних та інших договірних зобов'язань (крім договорів про надання освітніх послуг), які виникли до переміщення на підконтрольну українській владі територію у зв'язку із проведенням АТО, запроваджується мораторій на період проведення АТО.

На жаль, банки часто не виконують вказаних вимог закону та при поданні позовів про стягнення заборгованостей вказують розмір боргу без урахування мораторію. Тому при захисті прав громадян, вказаних у статті 2 Закону України «Про тимчасові

заходи на період проведення антитерористичної операції», необхідно вказувати на ці вимоги закону та добиватися зменшення заявлених сум для стягнення.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернувся громадянин, який є ВПО з тимчасово окупованого Криму та у якого відкритий депозитний рахунок у банку. Проблема полягає у тому, що всупереч умовам договору банк відмовляється надавати громадянину доступ до його депозитного вкладу та видавати йому його гроші.

Консультація працівника бюро правової допомоги: відмовляючись повернути кошти, які належать на праві власності позивачу, відповідач порушує положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статтю 1 Протоколу № 1, підписаного та ратифікованого Україною. Відповідно до частини 1 статті 1058 ЦК України за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором. Згідно з частиною 2 статті 1060 ЦК України за договором банківського вкладу незалежно від його виду банк зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника. Частиною 1 статті 1075 ЦК України договір банківського рахунку розривається за заявою клієнта у будь-який час.

Захистити своє право можна шляхом звернення до суду з позовною заявою (додаток № 7).

Глава VIII

ПРАВО НА ОСВІТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Нормативно-правова база:

1. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту»;
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.05.2008 № 431 «Про затвердження Положення про екстернат у загальноосвітніх навчальних закладах»;
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання»;
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.12.2014 № 1547 «Про затвердження Положення про державну підсумкову атестацію учнів у системі загальної середньої освіти»;
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.05.2016 № 560 «Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої та професійно-технічної освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України».

Одним із найбільш хвилюючих питань для дітей, які продовжили жити на тимчасово окупованих територіях, є питання вступу до вищих навчальних закладів України, враховуючи те, що документи, які вони можуть отримати на тимчасово окупованих територіях, не визнаються в Україні.

З 2016 року для школярів, які навчаються на тимчасово непідконтрольних українській владі територіях Донбасу та в окупованому Криму, створено додаткові можливості для отримання атестатів українського державного зразка, прийому на навчання до університетів, технікумів, коледжів, профтехучилищ України¹⁸.

Для організації роботи з реалізації права дітей з тимчасово окупованих територій на освіту створено освітні центри «Крим-Україна» та «Донбас-Україна» (далі – Центри). Центри створюються на базі вищих навчальних закладів, яким Міністерство освіти і науки України надає квоти для зарахування заявників для здобуття вищої освіти на конкурсних засадах за кошти державного бюджету (далі – уповноважені вищі навчальні заклади). **Центри працюють з 1 липня до 20 вересня.** З інформацією щодо можливостей здобути освіту для осіб, які проживають/проживали в АР Крим та Донецькій і Луганській областях, можна ознайомитися на сайті Міністерства освіти і науки України за посиланням mon.gov.ua у розділі «Для жителів Донбасу і Криму».

Діти для отримання документів про загальну середню освіту, необхідних для здобуття вищої та професійно-технічної освіти, проходять річне оцінювання та дер-

¹⁸ Для жителів Донбасу і Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/dlya-zhiteliv-donbasu-i-krimu/>

жавну підсумкову атестацію за екстернатною формою в уповноважених загальноосвітніх навчальних закладах. Зарахування осіб на екстернатну форму навчання до уповноваженого загальноосвітнього навчального закладу здійснюється згідно з наказом його керівника та за:

заявою (для повнолітніх заявників);

заявою батьків (одного з батьків) або інших законних представників (для неповнолітніх заявників).

Під час подання заяви заявник особисто пред'являє документ, що посвідчує особу.

До заяви, поданої в паперовій формі, заявник додає декларацію з наклеєною на неї фотокарткою. В освітній декларації вказуються прізвище, ім'я та по батькові заявника; документ, що посвідчує особу та громадянство; місце проживання; повне найменування навчального закладу, в якому навчався заявник, здобутий освітній рівень; освітній рівень, на який претендує заявник; кількість повних років навчання в навчальних закладах на тимчасово окупованій території, а також інформація щодо опанованих, на його думку, предметів шкільної програми.

До декларації, у тому числі шляхом надсилання електронною поштою, можуть бути додані інші матеріали, які можуть прямо чи опосередковано підтверджувати наведену в декларації інформацію.

Посадова особа уповноваженого загальноосвітнього навчального закладу робить копії з оригіналів поданих документів. Оригінали документів повертаються заявнику.

Річне оцінювання та державна підсумкова атестація заявників, зарахованих на екстернатну форму навчання до випускних 9-, 11-х класів, проводиться на наступний день після отримання заяви або в інші строки, визначені заявником (його законним представником) у заяві про зарахування на екстернатну форму навчання, але не раніше 12 липня і не пізніше 20 вересня поточного року.

Результати річного оцінювання з навчальних предметів визначаються посадовою особою уповноваженого загальноосвітнього навчального закладу відповідно до декларації та зазначаються в додатку до документа про загальну середню освіту як «атестований». Результати річного оцінювання з української мови та історії України визначаються відповідно до результатів державної підсумкової атестації з цих предметів та зазначаються у додатку до документа про загальну середню освіту як «атестований». Середній бал документа про освіту розраховується як середній бал результатів державної підсумкової атестації.

Державна підсумкова атестація заявників здійснюється в уповноваженому загальноосвітньому навчальному закладі з української мови та історії України відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30 грудня 2014 року № 1547, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 14 лютого 2015 року за № 157/26602.

Після успішного проходження річного оцінювання та державної підсумкової атестації уповноважений загальноосвітній навчальний заклад замовляє протягом одного робочого дня заявникові відповідний документ про базову або повну загальну середню освіту та після отримання від відповідного органу управління освітою видає його відповідно до Порядку замовлення документів про освіту державного зразка, видачі та обліку їх карток, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки

України 10 грудня 2003 року № 811, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16 лютого 2004 року за № 201/8800.

Довідка уповноваженого загальноосвітнього навчального закладу в довільній формі про успішне проходження річного оцінювання та державної підсумкової атестації є підставою для допуску заявника до вступних випробувань та зарахування до вищих і професійно-технічних навчальних закладів. Ця довідка дійсна впродовж трьох місяців і повинна бути замінена на документ про загальну середню освіту та додаток до нього.

Пільги внутрішньо переміщеним особам у галузі освіти

Закон України «Про вищу освіту» встановив ряд пільг для дітей, що мають статус ВПО. Так, законом передбачена державна цільова підтримка для здобуття вищої освіти у вигляді:

- 1) повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;
- 2) пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти;
- 3) соціальної стипендії; безоплатного забезпечення підручниками;
- 4) безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних у державних та комунальних навчальних закладах;
- 5) безоплатного проживання в гуртожитку;
- 6) інших заходів, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Однак із порушенням Закону № 425 Кабінет Міністрів України до сьогодні не розробив порядок надання зазначеної державної цільової програми підтримки, що зробило неможливим виконання закону в цій частині.

У зв'язку з відсутністю порядку реалізації норм права, передбачених статтею 44 Закону України «Про вищу освіту», напрацьовано такий механізм отримання вказаних пільг.

Кожному студенту необхідно розуміти, що даний судовий процес не може позначитися на ваших відносинах із ВНЗ, оскільки навчальний заклад не є відповідачем у цій категорії справ. Позов подається до Уряду.

Перше, що треба зробити, – це звернутися до ВНЗ з вимогою надати державну цільову підтримку. Заява подається у письмовій формі та повинна містити вимоги про надання безоплатного місця в гуртожитках університету, соціальної стипендії тощо. Така заява може бути колективною та подаватися від імені декількох осіб.

До заяви обов'язково додається копія довідки про взяття на облік ВПО, яка видається органами соціального захисту населення.

З метою ефективної досудової підготовки справи зазначену заяву слід підготувати у 2-х примірниках, аби отримати від секретаріату ВНЗ відмітку про прийняття цієї заяви або направити її поштою цінним листом з описом вкладення. Протягом 30 днів навчальний заклад зобов'язаний надати письмову відповідь на ваше звернення.

Як правило, не всі ВНЗ ідуть назустріч студентам-пільговикам. Саме тому значна кількість студентів вимушена укладати платні договори (угоди, контракти) на проживання в гуртожитку, а також сплачувати значні суми коштів за навчання. При цьому вони позбавлені можливості отримувати соціальну стипендію, не говорячи вже про безоплатний Інтернет та підручники.

З цієї причини необхідно повідомляти Уряд про неотримання пільг, а також про витрати (збитки), які студенти змушені нести через відсутність порядку надання державної цільової підтримки. Для цього потрібно надати особисто або надіслати поштою скаргу/заяву на адресу Кабінету Міністрів України, повідомивши про відсутність повної або часткової оплати навчання, неотримання безоплатного місця в гуртожитку та/або соціальної стипендії разом з такими документами:

- 1) довідка про взяття на облік ВПО;
- 2) документи, що підтверджують факт здійснення вами витрат на проживання та/або навчання.

Наступним кроком щодо захисту свого права на отримання пільг у галузі забезпечення права на освіту є адміністративний позов до Кабінету Міністрів України, який подається до Окружного адміністративного суду міста Києва, що розташований за адресою: 01601, м. Київ, вул. Болбочана Петра, 8.

Позов подається до суду разом з усіма матеріалами в трьох примірниках: для суду та двох відповідачів відповідно. Відповідачами у справі є Кабінет Міністрів України та Державна казначейська служба України. До заяви також обов'язково додається оригінал квитанції про сплату судового збору.

Існує також можливість звільнення від сплати судового збору. Для цього в податковій інспекції за місцем проживання потрібно отримати довідку про доходи (для засвідчення факту неможливості сплати судового збору з урахуванням ваших доходів) та звернутися з відповідним клопотанням до суду.

Позовну заяву можна подати безпосередньо до канцелярії суду або надіслати поштою. За результатами розгляду заяви суд виносить ухвалу про відкриття провадження, копія якої надсилається учасникам процесу. В ухвалі зазначаються час, дата і місце розгляду справи¹⁹.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернулися батьки дитини, які разом з нею проживають на тимчасово окупованій території, з проханням надати консультацію з приводу того, чи може їх син, не виїжджаючи з тимчасово окупованої території, отримати загальну середню освіту. До якого класу його буде зараховано?

Консультація працівника бюро правової допомоги: Міністерство освіти і науки України у своєму листі від 1 вересня 2016 року № 1/9-453 на додаток до листів Міністерства від 14 жовтня 2014 року № 1/9-535 та від 14 вересня 2015 року № 1/9-436 повідомило, що учні, які проживають на відповідних територіях, можуть продовжити здобуття загальної середньої освіти в загальноосвітніх навчальних закладах на підконтрольній українській владі території за всіма існуючими формами навчання. Зважаючи на ситуацію, що несе загрозу життю і здоров'ю дітей, доцільним є їх зарахування саме на екстернатну або дистанційну форму навчання.

¹⁹ Алгоритм дій щодо захисту права на безоплатну освіту та проживання для студентів – внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/advice/alhorytm-dij-schodo-zahystu-prava-na-bezoplatnu-osvitu-ta-prozhyvannya-dlya-studentiv-vnutrishno-peremischenyh-osib/>

Наразі для такого навчання можна звернутися до будь-якої школи в будь-якому регіоні України. Але при цьому необхідно мати на увазі, що обрати школу потрібно з урахуванням того, що батькам необхідно буде з дитиною приїжджати 1–2 рази на рік до школи для атестації.

Дитину зараховують до того класу, що відповідає рівню її знань (рівень визначається комісією навчального закладу). Наприклад, якщо дитина хоче навчатись у 8 класі та успішно складає оцінювання рівня навчальних досягнень, її зараховують на навчання у 8 клас.

Умовою зарахування учня до старшої школи загальноосвітнього навчального закладу є надання документа про здобуту базову загальну середню освіту державного зразка. У разі відсутності вказаного документа про освіту учні з тимчасово окупованих територій АР Крим, м. Севастополя та тимчасово непідконтрольних українській владі Донецької і Луганської областей зараховуються до основної школи. Такі учні у найкоротший термін повинні пройти оцінювання рівня навчальних досягнень за 9 клас, державну підсумкову атестацію за курс базової загальної середньої освіти і продовжити навчання у 10 класі за обраною формою навчання у тому ж навчальному році. Для зарахування учнів до 11 класу крім отримання документа про базову загальну середню освіту необхідно пройти оцінювання рівня навчальних досягнень за 10 клас.

Перелік шкіл, що здійснюють дистанційне навчання та навчання для екстернів, можна знайти на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України за посиланням: <http://mon.gov.ua/activity/education/dlya-zhiteliv-donbasu-i-krimu/oporni-shkoli,-yaki-zdijsnyuyut-navchannya-uchniv/>.

Глава ІХ

ВІДНОВЛЕННЯ СУДОВИХ ПРОВАДЖЕНЬ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЯ НА ТИМЧАСОВО НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Нормативно-правова база:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (статті 524–531);
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV (статті 402–409).

Як зазначено Вищим спеціалізованим судом України в Узагальненні практики розгляду судами деяких питань, пов'язаних із відновленням втраченого судового провадження, у тому числі на тимчасово окупованій території і в зоні АТО, ефективного застосування у національному процесі інституту відновлення втраченого судового провадження набуває особливої актуальності у зв'язку з припиненням діяльності судів на тимчасово окупованій території АР Крим та окремих районах Донецької і Луганської областей і, як наслідок, втратою матеріалів багатьох цивільних справ, що перебували у провадженні цих судів. Адже втрата матеріалів судових проваджень, рішення у яких не виконано, є перешкодою для реалізації громадянами передбаченого Конституцією України права на судовий захист та гарантованого частиною першою статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод права на справедливий суд.

У зв'язку з окупацією Криму та проведенням АТО на сході України склалася ситуація, коли стало неможливим виконати або переглянути судові рішення, винесені судами Луганської, Донецької областей та АР Крим.

Спроби витребувати такі справи з непідконтрольних українській владі органів для їх реалізації на підконтрольній території практично завжди закінчуються невдачею. Зацікавлені особи отримують відповіді (якщо взагалі отримують) про те, що справу або знищено, або втрачено, або неможливо видати у зв'язку з тим, що відсутній порядок такої передачі.

Варіантом виходу з такої ситуації є передбачена процесуальним законодавством процедура відновлення втраченої справи.

Відновлення втраченого судового провадження у цивільній справі (статті 402–409 ЦПК України) становить самостійну категорію справ, які відрізняються від справ позовного провадження.

Втраченим судовим провадженням, яке може бути відновлено, вважають як усі, так і частину документів конкретної цивільної справи позовного чи окремого провадження, яке було закінчено ухваленням рішення або постановленням ухвали про

його закриття. Отже, сторони, їхні представники для вирішення справи повинні б мати як доказ відповідне рішення або ухвалу.

Право звернутися із заявою про відновлення судового провадження у справі мають особи, які брали участь у справі. Відновлення втраченого судового провадження може відбутися також за ініціативи суду.

У заяві, зокрема, повинно бути зазначено:

- про відновлення якого саме провадження просить заявник;
- чи було у справі ухвалено рішення по суті справи або постановлена ухвала про закриття провадження;
- якою саме особою з числа осіб, які брали участь у справі, був заявник;
- хто конкретно і в ролі кого брав участь у справі;
- місце проживання чи місцезнаходження цих осіб;
- що відомо заявнику про обставини втрати провадження, про місцезнаходження копій документів провадження або відомостей щодо них;
- поновлення яких саме документів заявник вважає необхідним;
- для якої мети необхідне їх поновлення.

До заяви про відновлення втраченого провадження додаються документи або їх копії, навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку, що збереглися у заявника або у справі.

За загальним правилом заява за підсудністю подається до суду, який ухвалив рішення по суті справи або постановив ухвалу про закриття провадження у справі. Але у випадку винесення такого рішення судом, який наразі не функціонує у зв'язку з окупацією або проведенням антитерористичної діяльності, при визначенні підсудності справи слід керуватися Законом України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» та Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

У справі про відновлення втраченого провадження заявник звільняється від оплати судових витрат. У разі подання завідомо неправдивої заяви судові витрати відшкодовуються заявником.

Кримінальний процесуальний кодекс також передбачає аналогічну процедуру відновлення втраченого кримінального провадження (статті 524–531 КПК України).

Втрачені матеріали кримінального провадження можуть бути відновлені за заявою учасника судового провадження. Близькі родичі обвинуваченого, який помер, мають право подати відповідну заяву, якщо це необхідно для його реабілітації.

У заяві, зокрема, повинно бути зазначено:

- про відновлення яких саме матеріалів просить заявник;
- чи був ухвалений вирок;
- у якому процесуальному статусі перебував заявник;
- хто конкретно і в ролі кого брав участь у судовому розгляді;
- місце проживання чи місцезнаходження цих осіб;
- що відомо заявнику про обставини втрати матеріалів кримінального провадження, про місцезнаходження копій документів кримінального провадження або відомостей щодо них;
- поновлення яких саме документів заявник вважає необхідним;
- з якою метою необхідне їх поновлення.

До заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження додаються документи або їх копії, навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку, що збереглися у заявника.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернувся клієнт для отримання правової допомоги у відновленні кримінальної справи, у рамках якої стосовно нього було винесено вирок, з метою у подальшому подати заяву на перегляд зазначеного вироку.

Консультація працівника бюро правової допомоги: заява про відновлення матеріалів кримінальної справи оформлюється та подається відповідно до правил, зазначених у статтях 524–531 КПК України (додаток № 8). При цьому для випадків, коли справа перебуває в тимчасово окупованому Криму або зоні проведення АТО, передбачені особливі правила підсудності таких заяв.

Для того щоб відновити судове провадження, втрачене на тимчасово окупованій території АР Крим, необхідно звернутися із заявою про визначення підсудності (приклавши заяву про відновлення втрачених матеріалів) до Апеляційного суду м. Києва, який постановляє про це окрему ухвалу та передає матеріали заяви про відновлення втраченого судового провадження визначеному ним районному суду м. Києва.

Що стосується відновлення справ, які залишалися у зоні АТО, то при виборі суду, до якого необхідно звернутися, треба керуватися розпорядженням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2 вересня 2014 року № 2710/38-14 «Про визначення територіальної підсудності справ».

З метою отримання вторинної правової допомоги у складанні заяви про відновлення кримінальної справи, а також у представництві з цього приводу у суді необхідно звернутися до Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги відповідного регіону.

Глава X

РЕАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЮ ОСОБОЮ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Нормативно-правова база:

Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу» (стаття 14).

Наразі, після внесення змін 21 грудня 2016 року до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», ВПО мають право на отримання безоплатної правової допомоги за рахунок держави. Вказані зміни – це великий крок України в забезпеченні гарантованих національним законодавством та міжнародними актами прав ВПО.

Правова (юридична) допомога – це професійна діяльність юристів, спрямована на сприяння громадянам та юридичним особам у вирішенні питань, пов'язаних із реалізацією норм права, що виявляється у наданні правових (юридичних) послуг²⁰.

Згідно із Законом України «Про безоплатну правову допомогу» правова допомога – надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. Стаття 59 Конституції України закріплює положення, що кожен має право на правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. Безоплатну ж правову допомогу Закон України «Про безоплатну правову допомогу» визначає як правову допомогу, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Таким чином, незважаючи на те, що фактично безоплатну правову допомогу можуть надавати приватні суб'єкти і не від імені держави, а за власною ініціативою, безоплатну правову допомогу, надання якої передбачено статтею 59 Конституції України, гарантує держава. Гарантованість державою надання безоплатної правової допомоги означає: створення нормативно-правової бази, яка регулює правила надання безоплатної правової допомоги; фінансове забезпечення надання безоплатної правової допомоги, тому що безоплатною вона є тільки для клієнта, але не за своєю природою; організацію надання безоплатної правової допомоги: створення відповідних установ згідно з потребами громадян, укладення контрактів з адвокатами, створення інших умов для надання безоплатної правової допомоги; забезпечення якості надання такої допомоги: встановлення стандартів надання безоплатної

²⁰ Закон України «Про безоплатну правову допомогу» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).– 2011.– № 51.– Ст. 1 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/3460-17>

правової допомоги, моніторинг якості, навчання працівників установ та адвокатів, розгляд скарг і т.д.

Закон «Про безоплатну правову допомогу» виділяє два види такої правової допомоги:

- 1) безоплатна первинна правова допомога;
- 2) безоплатна вторинна правова допомога.

Важливо розуміти відмінності первинної та вторинної правової допомоги, для того щоб правильно адресувати ВПО до належного суб'єкта надання правової допомоги. Безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

Первинна та вторинна правова допомога відрізняються, зокрема, за видами правових послуг, що надаються.

До первинної правової допомоги належать такі послуги, як:

- надання правової інформації;
- надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

До вторинної правової допомоги належать:

- захист у кримінальних провадженнях;
- здійснення представництва в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- складення документів процесуального характеру.

Для того щоб визначитися, первинна чи вторинна правова допомога необхідна ВПО, необхідно з'ясувати, якої правової послуги така особа потребує. Якщо потреби особи зводяться до отримання консультації або складання нескладних документів, таких як скарга, заява, довідка, які не є процесуальними документами, то особі необхідна первинна правова допомога. Якщо ж питання, з яким звернулась особа, необхідно вирішувати в судовому порядку або така допомога необхідна на досудовому розслідуванні в рамках кримінального процесу, то така особа потребує вторинної правової допомоги.

Але не можна розглядати первинну та вторинну правову допомогу як відокремлені одне від одного явища. Іноді первинна правова допомога може перерости у вторинну, а правова допомога, яка спочатку мала на меті звернення до суду, вирішує питання на досудовій стадії і залишається на рівні первинної правової допомоги. З огляду на наведене для ефективного вирішення правових проблем ВПО дуже важливе значення має співпраця між суб'єктами, які надають первинну та вторинну безоплатну правову допомогу, а також розуміння такими суб'єктами як обсягу своїх повноважень, так і специфіки та повноважень інших суб'єктів надання правової допомоги.

Загальний алгоритм надання правової допомоги внутрішньо переміщеним особам

Ознайомлення з позицією клієнта. Будь-яке надання допомоги починається із заслуховування позиції клієнта. В результаті первинної розмови з клієнтом необхідно з'ясувати такі моменти:

1) чи підлягає правовому захисту претензія клієнта. Треба мати на увазі, що не все те, на що скаржиться клієнт або чого він хоче досягти, дійсно охороняється або передбачено законом. Якщо в процесі спілкування з клієнтом виявиться, що його вимоги незаконні, етично такому клієнтові відмовити у наданні правової допомоги, пояснивши мотиви такої відмови. Така підстава відмови закріплена і в Законі України «Про безоплатну правову допомогу». Так, у пункті 1 частини 1 статті 20 вказаного Закону підставою для відмови у наданні безоплатної вторинної правової допомоги є те, що вимоги особи про захист або відновлення її прав є неправомірними;

2) чи входить до Вашої компетенції вирішення питання клієнта, чи його необхідно перенаправити до іншого фахівця, організації чи органу;

3) чи робив клієнт раніше спроби самостійно або за допомогою іншого спеціаліста захистити/відстояти своє право. Якщо клієнт вже має історію спроб вирішення свого питання, то необхідно ознайомитися з основними відповідями, рішеннями та іншими наявними документами і залежно від їх змісту будувати стратегію надання допомоги клієнту;

4) чи не пропущені строки оскарження / чи є підстави поновлення пропущених строків.

Далі необхідно визначитися з найбільш оптимальним шляхом захисту інтересів клієнта. При цьому цей шлях необхідно узгодити з клієнтом. Одне питання зазвичай має кілька шляхів вирішення. Наприклад, неправомірну бездіяльність або неправомірні дії/рішення державного органу можна оскаржити як до суду, так і до вищого органу. При цьому доцільніше починати з найменш затратного шляху – з оскарження до вищого органу. Якщо цей спосіб не дав очікуваних результатів, переходити до більш складного та фінансово затратного.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернулася ВПО з питанням, чи має вона право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги, якщо вона ще не стала на облік як ВПО та не отримала відповідної довідки.

Консультація працівника бюро правової допомоги: так, відповідно до пункту 2-2 частини 1 статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» громадяни, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як ВПО, мають право на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини 2 статті 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», – це представництво та складення документів процесуального характеру з питань, пов'язаних з отриманням довідки про взяття на облік ВПО, до моменту отримання довідки про взяття на облік ВПО.

Глава XI

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ НОТАРІУСАМИ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ СТОСОВНО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Нормативно-правова база:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV;
2. Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII «Про нотаріат»;
3. Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України».

Існує ряд правочинів, які вимагають їх нотаріального посвідчення, в іншому випадку вони не будуть чинними. Відповідно до статті 209 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) правочин, який вчинений у письмовій формі, підлягає нотаріальному посвідченню у випадках, встановлених законом або домовленістю сторін. Нотаріальне посвідчення правочину здійснюється нотаріусом або іншою посадовою особою, яка відповідно до закону має право на вчинення такої нотаріальної дії, шляхом вчинення на документі, в якому викладено текст правочину, посвідчувального напису.

Відповідно до статті 220 ЦК у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним.

До правочинів, які вимагають обов'язкового посвідчення нотаріусами, належать, зокрема: купівля-продаж або дарування нерухомого майна, договір довічного утримання, договір позички транспортного засобу та ін.

Крім того, ВПО можуть звернутися до нотаріусів для посвідчення заповіту, копій документів та підписів, оформлення довіреностей, отримання витягу з реєстрів.

Не обійтися без послуг нотаріусів особам, які бажають реалізувати свої права щодо спадщини.

Разом з тим, особливості реального становища ВПО створюють складності в оформленні документів у нотаріусів.

Складності, з якими стикаються ВПО у відносинах з нотаріусами, можна поділити на дві групи. Перша пов'язана з об'єктивними неврегульованостями в законодавстві, які формально роблять неможливим вчинення нотаріусами тих чи інших нотаріальних дій. Існування другої групи стає можливим у результаті непрофесійності окремих нотаріусів.

Прикладом непрофесійності нотаріуса може служити відмова нотаріуса вчинити нотаріальну дію без надання громадянином довідки про взяття на облік ВПО, якщо останній має у паспорті реєстрацію на тимчасово окупованій території. Така відмова буде незаконною, крім випадків, коли для здійснення правочину необхідно підтвердити своє місце проживання за місцем вчинення нотаріальної дії (див. приклад консультації).

Складності, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи при реалізації права вступу у спадщину

Випадок № 1. Нотаріус відмовила видати свідоцтво про право на спадщину за законом на підставі того, що місце відкриття спадщини після смерті ВПО не встановлено.

Вихід: звернутися до суду у порядку цивільного провадження з заявою про встановлення факту, що місцем відкриття спадщини після смерті громадянина Шелудька В.В. є м. Миколаїв. До заяви необхідно додати підтверджуючі докази того, що смерть особи настала саме в м. Миколаєві: лікарське свідоцтво про смерть, медичну книжку, докази отримання пенсії у м. Миколаєві, довідку з місця роботи та ін., також постанову нотаріуса про відмову вчинити нотаріальну дію.

Випадок № 2. Нотаріус на підконтрольній території відмовила громадянці видати свідоцтво про право на спадщину у зв'язку з тим, що спадкова справа була відкрита у м. Донецьку. У м. Донецьку брати громадянки звернулися до того самого нотаріуса з заявою про відмову від вступу у спадщину. Наразі нотаріус зазначила, що не має доступу до спадкових справ, які залишилися на тимчасово непідконтрольних територіях, а відповідно не може продовжувати дії у цій відкритій раніше справі та відповідно видати свідоцтво про право на спадщину за законом.

Вихід: звернутися до суду з позовом до двох братів про визнання права власності на майно в порядку спадкування. До позову долучити підтверджуючі обставини документи та відмову нотаріуса про вчинення нотаріальних дій (додаток № 9).

Наразі існує не вирішена на законодавчому рівні проблема, коли спадкова справа була відкрита на території, яка зараз є тимчасово окупованою, і доступу до неї немає. Діюче законодавство не передбачає механізму продовження ведення спадкової справи іншим нотаріусом на підконтрольній території у такому випадку. Тому єдиним шляхом за такої ситуації є звернення до суду з позовом про визнання права власності.

Особливості нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу нерухомого майна, яке знаходиться на тимчасово окупованій території

У законодавстві зазначено, що вчинення правочину можливе за місцем реєстрації (прописки) однієї зі сторін або за місцем нерухомості. У випадку коли нерухомість знаходиться на тимчасово непідконтрольній території, правочин не може проходити за місцезнаходженням нерухомості, наприклад у Донецьку чи Луганську. Державні реєстри там закриті. Донецький нотаріальний округ перенесено до Маріуполя. Для жителів Донецької області, які продають нерухомість на тимчасово непідконтрольній Україні території, угода може проходити в Донецькій області за місцем тимчасової реєстрації продавця. Тобто жителю Донецька треба зареєструватися на підконтрольній Україні території як ВПО. Якщо продавець зареєстрований, наприклад, у Бахмуті, то угоду можна оформити в Бахмуті.

Якщо ж внутрішній переселенець проживає і зареєстрований, наприклад, у Полтаві, то операцію з продажу донецької квартири він може здійснити в нотаріуса, який працює в Полтаві²¹.

²¹ Специалисты рассказали, как законно продать жилье, находящееся на оккупированной территории [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fakty.ua/213164-specialisty-rasskazali-kak-zakonno-prodat-zhile-nahodyasheeya-na-okkupirovannoj-territorii>

Не вирішеною на законодавчому рівні залишається проблема, з якою стикаються ВПО, які бажають продати нерухоме майно – житло, в якому зареєстровані неповнолітні діти.

Так, відповідно до вимог пункту 1.8 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України з метою перевірки відсутності прав малолітніх та неповнолітніх дітей, недієздатних чи обмежено дієздатних осіб на користування відчужуваними житловим будинком, квартирою, кімнатою або їх частиною нотаріус вимагає подачі йому довідки про склад сім'ї житлово-експлуатаційної організації, квартального комітету або іншого уповноваженого органу з питань реєстрації місця проживання.

Однак вказану довідку форми № 3 може видати тільки ЖЕК за місцезнаходженням житла. Ця довідка, отримана на тимчасово непідконтрольній Україні території, буде засвідчена печаткою «ДНР», «ЛНР», «Республіки Крим», у той час як в Україні жоден документ із печаткою невизнаних республік законної сили не має.

Нотаріус, який відмовить посвідчити договір купівлі-продажу за відсутності вказаної довідки, буде формально правий, оскільки буде діяти на підставі закону. Виходом з цієї ситуації могло б бути, наприклад, надання нотаріусу інших документів, що підтверджують непорушення прав дітей на житло: реєстрації батьків та дітей в іншому житлі на підконтрольній території, довідки ВПО з реєстрацією, документів, що підтверджують право власності батьків/дітей на інше житло на підконтрольній території.

ПРИКЛАД КОНСУЛЬТАЦІЇ

До бюро правової допомоги звернувся громадянин, який має реєстрацію місця проживання, зазначену у паспорті, у м. Євпаторії АР Крим. Він повідомив, що звернувся до нотаріуса у смт Авангард Одеської області для оформлення довіреності на керування транспортним засобом. Але нотаріус йому відмовила у зв'язку з тим, що він не надав довідку ВПО.

Консультація працівника бюро правової допомоги: така відмова нотаріуса є незаконною. Надання довідки ВПО для оформлення довіреності не передбачена законодавством. Для оскарження незаконних дій нотаріуса необхідно вимагати у нього постанову про відмову вчинити нотаріальну дію. Таку постанову нотаріуси зобов'язані видати відповідно до статті 49 Закону України «Про нотаріат»: на вимогу особи, якій відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, зобов'язані викласти причини відмови в письмовій формі і роз'яснити порядок її оскарження. Про відмову у вчиненні нотаріальної дії нотаріус протягом трьох робочих днів виносить відповідну постанову. Відповідно до статті 50 того ж Закону нотаріальна дія або відмова у її вчиненні, нотаріальний акт оскаржуються до суду. Право на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти. Таке оскарження відбувається у формі позову до місцевого суду за місцезнаходженням нотаріуса у порядку цивільного судочинства.

У випадку коли нотаріус відмовляється надати постанову про відмову вчинити нотаріальні дії, необхідно звернутися зі скаргою до відповідного обласного управління Міністерства юстиції України.

ПІСЛЯМОВА

Забезпечення дотримання прав ВПО – це довготривале завдання, яке постало перед Україною. Цим дослідженням встановлено, що порівняно з 2014 роком Україна провела велику роботу у напрямку забезпечення такого стану дотримання прав ВПО, яке б відповідало стандартам ООН та Ради Європи у цій галузі, зокрема практиці Європейського суду з прав людини: розроблено законодавство та порядки, створено органи, забезпечено фінансування. Не останню роль у досягненні позитивного результату зіграли і міжнародні партнери України, а також представники громадянського суспільства України: громадські організації, зацікавлені ініціативні групи, окремі громадяни.

Разом з тим, залишається ще багато невирішених проблем у цій галузі: недостатність фінансового забезпечення, прогалини та суперечності у законодавстві, неоднакова практика застосування законодавчих норм. Крім того, на жаль, відсутні передумови того, що найближчим часом явище внутрішнього переміщення в Україні почне спадати.

З огляду на вказане вкрай важливим питанням для України є забезпечення ВПО реальною можливістю отримати якісну та вчасну правову допомогу як гарантію дотримання їх прав.

З січня 2017 року ВПО мають право на безоплатну правову допомогу з боку держави, що, безумовно, є великим досягненням. Разом з цим, дуже важливо, щоб така правова допомога була якісною, тобто своєчасною, актуальною та повною.

Відповідати вказаним критеріям у сфері захисту прав ВПО є нелегким завданням, враховуючи те, що законодавство є новим, таким, що постійно змінюється, а правозастосовча практика ще повністю не сформувалася.

Сподіваємося, що цей посібник допоможе як юристам, які займаються наданням правової допомоги ВПО, так і самим ВПО розібратися у різноманітті правових норм та практик їх застосування, а також обрати найбільш ефективний спосіб захисту прав та інтересів.

Додаток № 1. ПОЗОВ ПРО ОСКАРЖЕННЯ ВІДМОВИ ВЗЯТТЯ НА ОБЛІК ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЇ ОСОБИ

Районний суд _____

Позивач _____

Відповідач: Управління праці
та соціального захисту населення _____
районної у м. _____ ради

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ

про визнання бездіяльності неправомірною та зобов'язання вчинити дії

09.02.2016 року я звернувся до відповідача із заявою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи у зв'язку з вимушеною зміною постійного місця проживання на тимчасове в м. Дніпропетровську. Місцем мого народження є м. Ровеньки Луганської області згідно із записом, внесеним до паспорта. Доказами мого проживання на території Луганської області з дитинства є також диплом про закінчення технікуму, військовий квиток. У 1998 році на вимогу роботодавця я зареєструвався за адресою: _____. В квітні 2006 року я одружився, про що маю свідоцтво про шлюб. До літа 2011 року я разом з родиною мешкав у м. Дніпропетровську, після чого повернувся до м. Ровеньки. Там народилася донька, після чого нам було видано тимчасову довідку від виконавчого комітету Ровенської міської ради від 21.11.2012 року щодо статусу багатодітної родини. 03.05.2012 року я працевлаштувався до ТОВ «Збагачувальна фабрика «Ровеньківська» та працював там до моменту її закриття, а саме до 01.08.2014 року, після чого я з родиною змушений був залишити постійне місце проживання у зв'язку з проведенням активної фази антитерористичної операції. 17.09.2014 року я з родиною переїхав до м. Дніпропетровська. На підтвердження вказаних обставин мною було подано до Управління праці та соціальної політики відповідні документи.

Але 12.02.2016 року я отримав письмову відповідь від відповідача про відмову у взятті позивача на облік як особи, переміщеної з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції.

Дії відповідача щодо відмови у взятті на облік є неправомірними, оскільки я є особою, переміщеною з тимчасово окупованої території України.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Частиною 2 статті 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 24.12.2015 року, що набрав чинності з 13.01.2016 року, встановлено, що підставою для взяття на облік внутрішньо переміщеної особи є проживання на території, де виникли обставини, зазначені в статті 1 цього Закону, на момент їх виникнення.

Відповідно до пункту 3 частини 7 статті 4 зазначеного Закону у разі відсутності в документі, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, або документі, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус, відмітки про реєстрацію місця проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення у зв'язку з обставинами, визначеними у статті 1 цього Закону, заявник надає докази, що підтверджують факт проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення, на день виникнення обставин, що спричинили внутрішнє переміщення, визначених статтею 1 цього Закону (військовий квиток з відомостями про проходження військової служби, трудову книжку із записами про здійснення трудової діяльності, документ, що підтверджує право власності на рухоме або нерухоме майно, свідоцтво про базову загальну середню освіту, атестат про повну загальну середню освіту, документи про професійно-технічну освіту, документ про вищу освіту (науковий ступінь), довідку з місця навчання, рішення районної, районної у місті Києві чи Севастополі державної адміністрації, виконавчого органу міської чи районної у місті ради про влаштування дитини до дитячого закладу, у прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, встановлення опіки чи піклування, медичні документи, фотографії, відеозаписи тощо).

Доказами того, що моїм місцем народження і проживання до початку АТО є м. Ровеньки Луганської області, є:

– паспорт громадянина України, виданий Ровеньківським МВ УМВС України в Луганській області від 17.04.1996 року;

– свідоцтво про народження моєї молодшої доньки, що було видано відділом державної реєстрації актів цивільного стану Ровеньківського міського управління юстиції у Луганській області 09.08.2012 року;

– довідка виконавчого комітету Ровеньківської міської ради про надання статусу багатодітної родини;

– трудова книжка, відповідно до якої з 03.05.2012 року мене було прийнято на роботу до ТОВ «Збагачувальна фабрика «Ровеньковська».

Відповідно до частин 2, 3 статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» Україна повинна вживати всіх можливих заходів, спрямованих на розв'язання проблем, пов'язаних із соціальним захистом, зокрема відновленням усіх соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам.

Відсутність відповідного механізму реалізації законних прав громадян не може бути підставою для відмови у забезпеченні соціального захисту особи відповідно до Законів України.

На підставі викладеного

ПРОШУ:

Визнати неправомірними дії Управління праці та соціального захисту населення Самарської районної у м. Дніпропетровську ради щодо відмови мені у взятті на облік як внутрішньо переміщеної особи з районів проведення антитерористичної операції.

Зобов'язати Управління праці та соціального захисту населення Самарської районної у м. Дніпропетровську ради взяти мене на облік як внутрішньо переміщену особу з районів проведення антитерористичної операції та видати відповідну довідку.

Додатки:

Дата _____ Підпис _____

Додаток № 2. ЗАЯВА ДО ДМС ПРО ВИДАЧУ ПАСПОРТА ЗАМІСТЬ УТРАЧЕНОГО

Начальникові _____
(найменування територіального підрозділу)

_____ (прізвище, ім'я та по батькові,

_____ адреса реєстрації заявника)

ЗАЯВА

Вимушений звернутися письмово, оскільки мені було неодноразово відмовлено в прийомі документів та їх розгляді, коли я особисто їх приносив до міграційної служби.

Прошу прийняти від мене заяву про викрадення паспорта, а також заяву про видачу тимчасового посвідчення відповідно до вимог статті 6, пункту 5 частини 1 статті 11 Закону України «Про забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб»: державна міграційна служба у разі відсутності документів, що посвідчують особу та підтверджують її громадянство, здійснює ідентифікацію внутрішньо переміщеної особи; забезпечує оформлення, видачу, обмін, продовження строку дії документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, **за місцем фактичного перебування внутрішньо переміщеної особи.**

Прошу видати мені тимчасове посвідчення громадянина у 3-денний строк, як це передбачено пунктом 7.3 розділу VII Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України.

Про результати розгляду цієї заяви прошу повідомити мене письмово, надіславши відповідь на вказану адресу або вручивши її мені особисто (телефон зазначений вище).

Додатки:

заява про викрадення паспорта з додатками на ___ арк.;

заява про видачу тимчасового посвідчення на ___ арк.

Дата _____ Підпис _____

Начальникові _____
(найменування територіального підрозділу)

**ЗАЯВА
про викрадення паспорта**

Мною, _____,
(прізвище та ініціали)

було утрачено або в мене викрадено (*зайве закреслити*) паспорт громадянина України.

Паспорт утрачено, викрадено (*зайве закреслити*) _____
(дата,

обставини втрати/викрадення)

У разі знайдення втраченого паспорта зобов'язуюся повернути його до _____

(найменування територіального підрозділу, до якого буде повернуто паспорт)

Додатки:

три фотокартки розміром 3,5 x 4,5 см;

платіжний документ з відміткою банку про сплату державного мита;

копії сторінок втраченого паспорта;

копія відповіді з МВС;

копія посвідчення водія;

копія довідки внутрішньо переміщеної особи.

_____ 20__ року _____

(підпис)

Начальникові _____
(найменування територіального підрозділу
Державної міграційної служби України)

(прізвище, ім'я та по батькові,

місце проживання заявника)

ЗАЯВА

Прошу видати тимчасове посвідчення громадянина України, що підтверджує мою особу, на час розгляду моєї заяви про втрату або викрадення (*зайве закреслити*) паспорта.

_____ 20__ року

(підпис)

Додаток:

1 фотокартка розміром 3,5 x 4,5 см.

Видано тимчасове посвідчення від _____ 20__ року № _____

Додаток № 3. РІШЕННЯ СУДУ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ

19.05.2016

Справа № 235/3104/16-ц

**РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ**

19 травня 2016 року

м. Красноармійськ

Красноармійський міськрайонний суд Донецької області у складі:

Головуючого: *Данилів С.В.*,за участю секретаря: *Харенко Т.Ю.*,

без участі сторін,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Красноармійську Донецької області цивільну справу за заявою ОСОБА_1, заінтересована особа: Відділ державної реєстрації актів цивільного стану в м. Красноармійську реєстраційної служби Красноармійського міського управління юстиції Донецької області про встановлення факту народження дитини,

ВСТАНОВИВ:

Заявник ОСОБА_1 звернулася до Красноармійського міськрайонного суду Донецької області із заявою про встановлення факту народження дитини.

На обґрунтування заяви вказує, що вона перебуває у шлюбі з ОСОБА_2, який зареєстрований 30.09.2008 року Відділом реєстрації актів цивільного стану в м. Красноармійську Красноармійського міськрайонного управління юстиції Донецької області, актовий запис 441.

Заявник зазначає, що 10.06.2015 року, перебуваючи в м. Саки Республіки Крим, вона народила сина ОСОБА_3, реєстрація факту народження якого була здійснена Сакським районним відділом запису актів цивільного стану Департаменту запису актів цивільного стану Міністерства юстиції ОСОБА_4 Крим, актовий запис 478.

Стверджує, що з метою зареєструвати факт народження сина зверталася до Відділу державної реєстрації актів цивільного стану в м. Красноармійську реєстраційної служби Красноармійського міськрайонного управління юстиції у Донецькій області із заявою про видачу свідоцтва про народження дитини, однак їй було відмовлено, оскільки надане нею медичне свідоцтво про народження дитини не відповідає чинному законодавству України, оскільки видано окупаційною владою.

З огляду на вищенаведене просить суд ухвалити рішення, яким задовольнити заяву та встановити факт народження у ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, дитини чоловічої статі, ІНФОРМАЦІЯ_2, у м. Саки Республіки Крим.

Заявник ОСОБА_1, належним чином повідомлена про час та місце розгляду справи, на судові засідання не з'явилася, надала до суду заяву про розгляд заяви за її відсутності та ухвалення рішення про задоволення заяви.

Зацікавлена особа Відділ державної реєстрації актів цивільного стану в м. Красноармійську Красноармійського міськрайонного управління юстиції у Донецькій об-

ласті, належним чином повідомлений про час та місце розгляду справи, на судові засідання не з'явився, надав до суду заяву про розгляд заяви за його відсутності.

З'ясувавши обставини справи, дослідивши зібрані у справі докази у їх сукупності, вирішуючи заяву в межах заявлених вимог, на підставі наданих доказів, суд доходить такого висновку.

Відповідно до статті 10 ЦПК України цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін. Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, мають рівні права щодо подання доказів, їх дослідження та доведення перед судом їх переконливості. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Згідно зі статтею 11 ЦПК України суд розглядає цивільні справи на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі.

Відповідно до вимог статті 59 ЦПК України суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом. Обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування.

Судом встановлено, що ОСОБА_2, громадянин України, та ОСОБА_1, громадянка України, 30.09.2008 року зареєстрували шлюб, про що зроблено відповідний актовий запис 441 та Відділом реєстрації актів цивільного стану в м. Красноармійську Красноармійського міськрайонного управління юстиції Донецької області видано свідоцтво про шлюб серії І-НО № 148582 (а.с. 10).

Згідно зі свідоцтвом про народження серії І-АЯ № 592372 від 23.06.2015 року, виданим Сакським районним відділом запису актів цивільного стану Департаменту запису актів цивільного стану Міністерства юстиції, ОСОБА_4 Крим, актовий запис 478, 10.06.2015 року народився ОСОБА_5, батьками якого є ОСОБА_2 та ОСОБА_1 (а.с. 9).

Із відмови у проведенні державної реєстрації народження дитини від 05.04.2016 року № 907/03.2-09.4, наданої на ім'я ОСОБА_1 начальником відділу державної реєстрації актів цивільного стану в м. Красноармійську Красноармійського міськрайонного управління юстиції у Донецькій області, вбачається, що заявником на підтвердження народження дитини надано свідоцтво про народження дитини серії І-АЯ № 592372 від 23.06.2015 року, яке видано на тимчасово окупованій території, а не медичний документ, форма якого визначена наказом МОЗ України від 08.08.2006 року № 545 (а.с. 11).

Згідно з пунктом 1 статті 234 ЦПК України окреме провадження – це вид неповного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав чи підтвердження наявності або відсутності неоспорованих прав. Відповідно до положень пункту 5 частини 2 цієї статті суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

Пунктом 7 частини 1 статті 256 ЦПК України встановлено, що суд розглядає справи про встановлення факту народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження.

Законом України від 04.02.2016 року № 990-VIII «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України», що набув чинності 21.02.2016

року, ЦПК України доповнений статтею 257-1, якою визначені особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Заявник ОСОБА_1 звернулася до суду із заявою 11.05.2016 року, отже стаття 257-1 ЦПК України підлягає застосуванню при розгляді заяви.

Відповідно до частини 1 статті 257-1 ЦПК України заява про встановлення факту народження дитини на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана батьками, родичами, їхніми представниками або іншими законними представниками дитини до будь-якого суду за межами такої території України незалежно від місця проживання заявника.

Статтею 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» закріплено, що тимчасово окупованою територією України є ОСОБА_4 Крим та м. Севастополь.

Згідно із частинами 3, 4 статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 року будь-які органи, їх посадові особи та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не визначеному законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий цими органами та/або особами, є недійсним і не створює правових наслідків.

Норми статті 257-1 ЦПК України спрямовані на забезпечення прав осіб, які проживають на території, де не здійснюють діяльність органи державної реєстрації актів цивільного стану.

Згідно зі статтями 3, 8, 9 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, а чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Переміщені всередині країни особи є громадянами своєї держави і мають широке коло громадських, політичних, екологічних, соціальних і культурних прав.

Статтею 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» передбачено, що внутрішньо переміщена особа має права, визначені Конституцією України та законами України. Зокрема, на проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування.

Відповідно до принципу 20 Керівних принципів з питання про переміщення осіб всередині країни, які були розроблені та прийняті в 1998 році за дорученням Генеральної Асамблеї ООН та Комісії з прав людини, кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності. Для забезпечення цього права особам, які переміщені всередині країни, відповідні органи влади надають всі документи, які необхідні для поваги і здійснення їхніх законних прав, як-то паспорти, посвідчення особи, свідоцтва про народження і свідоцтва про шлюб. Органи влади сприяють, зокрема, у видачі нових документів або заміні документів, втрачених під час переміщень, без будь-яких необґрунтованих умов, як-то вимога повернення на місце звичайного проживання для отримання цих та інших необхідних документів.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про громадянство України» особа, батьки якої на момент її народження були громадянами України, є громадянином Украї-

ни. Особа, яка має право на набуття громадянства України за народженням, є громадянином України з моменту народження.

Згідно із частиною 1 статті 144 Сімейного кодексу України батьки зобов'язані невідкладно, але не пізніше одного місяця від дня народження дитини, зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» якщо державна реєстрація народження дитини проводиться за місцем проживання батьків чи одного з них, то за їх бажанням місцем народження дитини в актовому записі про народження може бути визначене фактичне місце її народження або місце проживання батьків чи одного з них. Державна реєстрація народження дитини проводиться не пізніше одного місяця з дня її народження, а у разі народження дитини мертвою – не пізніше трьох днів. Підставою для проведення державної реєстрації народження дитини є визначені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, документи, що підтверджують факт народження. У разі народження дитини поза закладом охорони здоров'я документ, що підтверджує факт народження, видає заклад охорони здоров'я, який проводив огляд матері та дитини. У разі якщо заклад охорони здоров'я не проводив огляд матері та дитини, документ, що підтверджує факт народження, видає медична консультаційна комісія в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. За відсутності документа від закладу охорони здоров'я або медичної консультаційної комісії, що підтверджує факт народження, підставою для проведення державної реєстрації актів цивільного стану є рішення суду про встановлення факту народження.

Відповідно до Конвенції про права дитини від 20.11.1989 року, ратифікованої Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 року № 789-XII, дитина має бути зареєстрована зразу ж після народження і з моменту народження має право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування. Держави-учасниці забезпечують здійснення цих прав згідно з їх національним законодавством та виконання їх зобов'язань за відповідними міжнародними документами у цій галузі, зокрема у випадку, коли б інакше дитина не мала громадянства.

Згідно зі статтею 258 ЦПК України у заяві повинно бути зазначено: 1) який факт заявник просить встановити та з якою метою; 2) причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт; 3) докази, що підтверджують факт.

У заяві ОСОБА_1 зазначає, що встановлення у судовому порядку факту народження її сина має юридичне значення, оскільки орган державної реєстрації актів цивільного стану на підконтрольній території України проведе відповідний запис про його народження на підставі рішення суду і вона зможе зареєструвати новонароджену дитину за місцем її фактичного проживання.

Питання щодо можливості використання як доказів у справі про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України документів, які видані органами та установами (зокрема, лікарняними закладами), що знаходяться на такій території, має вирішуватися з урахуванням загальних положень цивільного процесуального законодавства України щодо належності та допустимості доказів (статті 58, 59 ЦПК України). Зокрема, належними відповідно до частини першої статті 58 ЦПК України є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування; до-

пустимими за змістом частини першої статті 59 ЦПК України є докази, одержані в порядку, встановленому законом.

Даючи оцінку допустимості таких доказів, як документи, що видані органами та установами на тимчасово окупованій території України, слід керуватися положеннями частини другої статті 19 Конституції України, якою передбачено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Статтею 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», норми якого стосуються тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, передбачено, що будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків.

Разом із тим, під час вирішення питання щодо оцінки доказів у справах про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України необхідно брати до уваги практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка відповідно до українського законодавства має застосовуватися судами при розгляді справ як джерело права.

Так, під час розгляду згаданої категорії справ необхідно враховувати висновки ЄСПЛ у справах проти Туреччини (зокрема, «Loizidou v. Turkey», «Cyprus v. Turkey»), а також Молдови та Росії (зокрема, «Mozer v. the Republic of Moldova and Russia», «Iascu and Others v. Moldova and Russia»), де, ґрунтуючись на Консультативному висновку Міжнародного суду (ООН) у справі Намібії (Namibia case), ЄСПЛ наголосив, що першочерговим завданням щодо прав, передбачених Конвенцією, завжди має бути їх ефективна захищеність на території всіх Договірних Сторін, навіть якщо частина цієї території перебуває під ефективним контролем іншої Договірної Сторони.

Такий висновок ЄСПЛ слід розуміти в контексті сформульованого у згаданому Консультативному висновку Міжнародного суду (ООН) у справі Намібії так званого «намібійського винятку», який є винятком із загального принципу щодо недійсності актів, у тому числі нормативних, які видані владою не визнаного на міжнародному рівні державного утворення. Зазначений виняток полягає в тому, що не можуть визнаватися недейсними всі документи, видані на окупованій території, оскільки це може зашкодити правам мешканців такої території. Зокрема, недійсність не може бути застосована до таких дій, як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів, невизнання яких може завдати шкоди особам, які проживають на такій території. Застосовуючи «намібійський виняток» у справі «Кіпр проти Туреччини», ЄСПЛ, зокрема, зазначив, що виходячи з інтересів мешканців, що проживають на окупованій території, треті держави та міжнародні організації, особливо суди, не можуть просто ігнорувати дії фактично існуючих на такій території органів влади. Протилежний висновок означав би цілковите нехтування всіма правами мешканців цієї території при будь-якому обговоренні їх у міжнародному контексті, а це становило б позбавлення їх наймінімальніших прав, що їм належать.

Враховуючи наведену практику ЄСПЛ, а також ключове значення, яке має встановлення факту народження особи для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявника, рішення суду повинно ґрунтуватися на дотриманні вимог статті 213 ЦПК України щодо повного і всебічного з'ясування обставин справи на підставі всіх поданих особами, які беруть участь у справі, доказів у сукупності, в тому числі з урахуванням документів, які видані органами та установами, що розташовані на тій території.

Таким чином, документи, видані органами та установами (зокрема лікарняними закладами), що розташовані на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, як виняток можуть братися до уваги судом та оцінюватися разом із іншими доказами в їх сукупності і взаємозв'язку під час розгляду справи у порядку статті 257-1 ЦПК України.

Пунктом 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 року № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» роз'яснено, що для забезпечення правильного і своєчасного розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, у кожній справі після її порушення суддя зобов'язаний провести підготовчі дії, зокрема з'ясувати, які фізичні особи й організації можуть бути заінтересовані у вирішенні даної справи і підлягають виклику у судові засідання, у необхідних випадках запропонувати заявникові та заінтересованим особам подати додаткові докази на підтвердження заявлених вимог чи заперечень проти них.

До заяви заявниці додала медичне свідоцтво про народження від 10.06.2015 року № 35, яке видано державною бюджетною установою охорони здоров'я ОСОБА_4 Крим «Сакська районна лікарня», фотокартки, на яких зображена ОСОБА_1 з новонародженою дитиною, а також інші фотографії новонародженої дитини, виписний епікриз на новонароджену дитину № 8753, виданий Республіканською дитячою клінічною лікарнею Державної бюджетної установи охорони здоров'я ОСОБА_4 Крим.

Таким чином, встановлено, що заявниці як мати має право звернутися з даною заявою. Факт народження у неї дитини підтверджений свідоцтвом про народження, яке видано на тимчасово окупованій території.

Встановлення факту народження породжує юридичні наслідки, чинним законодавством не передбачено іншого порядку їх встановлення, заявниці не має іншої можливості одержати чи відновити документ, який посвідчує факт народження дитини, що має юридичне значення, отже є всі підстави для задоволення заяви та встановлення факту народження дитини на тимчасово окупованій території України.

Керуючись статтями 10, 60, 212–215, 223, 234, 256 ЦПК України, суд

ВИРІШИВ:

Заяву ОСОБА_1, заінтересована особа Відділ державної реєстрації актів цивільного стану в м. Красноармійську реєстраційної служби Красноармійського міського управління юстиції Донецької області, про встановлення факту народження дитини задовольнити.

Встановити факт народження ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_3, громадянкою України, уродженкою, ІНФОРМАЦІЯ_4, України, дитини чоловічої статі, дата народження 10.06.2015 року, місце народження м. Саки, Автономна Республіка Крим.

Рішення підлягає негайному виконанню.

Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом десяти днів з дня його проголошення. Особи, які брали участь у справі, але не були присутні на судовому засіданні під час проголошення судового рішення, можуть подати апеляційну скаргу протягом десяти днів з дня отримання копії цього рішення.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом.

Головуючий

С.В. Данилів

**Додаток № 4. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ ПРО СКАСУВАННЯ КАРТКИ ВІДМОВИ
У ПЕРЕВЕЗЕННІ РЕЧЕЙ ЧЕРЕЗ КОРДОН ТА ПОСТАНОВА СУДУ**

Одеський окружний адміністративний суд

вул. Фонтанська дорога, 14,
м. Одеса, Україна,
65062

Позивач

Перший відповідач
Херсонська митниця Державної
фіскальної служби України
вул. Гоголя, 13,
м. Херсон, Україна, 73000,
тел. (0552) 42-00-60, 42-46-97,
ел. адреса: kherson@customs.sfs.gov.ua

Другий відповідач
Старший державний інспектор
відділу митного оформлення «Каланчак»
митного поста «Херсон-Центральний»
Херсонської митниці Державної
фіскальної служби України,
вул. Гоголя, 13,
м. Херсон, Україна, 73000,
тел. (0552) 42-00-60, 42-46-97,
ел. адреса: kherson@customs.sfs.gov.ua

**АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ
про визнання протиправними дій і рішення, скасування рішення
суб'єктів владних повноважень**

Громадянин України _____ оскаржує на підставі статті 55 Конституції України і статей 6, 17, 99, 104 КАС України в адміністративному суді протиправні рішення і дії органу виконавчої влади Херсонської митниці Державної фіскальної служби України та представника органу виконавчої влади старшого державного інспектора відділу митного оформлення «Каланчак» митного поста «Херсон-Центральний» Херсонської митниці Державної фіскальної служби України, які відмовили/заборонили переміщувати/евакуувати особисте майно з Криму через адміністративний кордон.

Відповідно до частини 2 статті 19 КАС України адміністративний позов подається за вибором позивача до Одеського окружного адміністративного суду – за місцем перебування позивача, який є зареєстрованою внутрішньо переміщеною особою і зараз перебуває та зареєстрований за адресою _____ Одеської області, що підтверджено довідкою.

Протиправні дії і рішення відповідачів полягають у тому, що громадянину України _____, який є вимушеним внутрішнім переселенцем, відповідачами було заборонено вільно володіти і користуватися на території України своїм особистим майном в особистих потребах, було заборонено органом державної виконавчої влади і посадовою особою – представником органу виконавчої влади перевозити з Автономної Республіки Крим до материкової частини України своє майно для подальшого користування ним на новому місці проживання.

При вчиненні протиправної заборони відповідачі необґрунтовано посилалися на постанову Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035, яка не має переваг і не може суперечити нормам законів України, якими передбачено і гарантується право власності, обсяг права власності і здійснення права власності позивача. Зокрема, законами України передбачено право внутрішньо переміщеної особи на переміщення її майна, створення належних умов для її постійного або тимчасового проживання, на вільний і безперешкодний виїзд з тимчасово окупованої території.

20.03.2016 року громадянин України _____ у зв'язку з тимчасовим переселенням, з метою перевезення свого особистого майна з території Автономної Республіки Крим до нового місця перебування перевізив через митний пост «Каланчак» особисте майно – автомашину «Сітроєн» разом з комплектом з 4-х автомобільних зимових коліс, які були у житку і є звичною сучасною необхідною приналежністю цієї автомашини, необхідною для безпечної експлуатації автомашини у зимовий період.

20.03.2016 року громадянин України _____, керуючись нормами законодавства України, як законний власник майна, правомірно здійснював своє право володіти і користуватися своїм особистим майном, включаючи право перевозити своє майно по території України для подальшого користування в особистих потребах, на підставі законів України:

– відповідно до статті 41 Конституції України, згідно з якою кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю;

– відповідно до статті 319 ЦК України, згідно з якою власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд, має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону, усім власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав, діяльність власника може бути обмежена лише у випадках і в порядку, встановлених законом;

– відповідно до статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», згідно з якою внутрішньо переміщена особа має право на сприяння з боку держави у переміщенні її рухомого майна, створення належних умов для її постійного або тимчасового проживання;

– відповідно до статті 10 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», згідно з якою громадяни України мають право на вільний і безперешкодний виїзд з тимчасово окупованої території, Україна взяла на себе зобов'язання підтримувати і забезпечувати економічні, соціальні та інші зв'язки з громадянами на тимчасово окупованій території.

Але 20.03.2016 року відповідачі – органи і представники виконавчої влади, які діяли від імені держави, порушили право позивача на вільне і безперешкодне володіння своїм майном, включаючи право на вивезення, евакуацію свого майна з тимчасово окупованої території, заборонили громадянину України, внутрішньо переміщеній особі, вивозити своє майно з Криму для подальшого особистого користування.

При цьому відповідачі, порушуючи й обмежуючи права громадянина України, не навели жодних передбачених законом обмежень, які б забороняли або обмежували право відповідача перевозити, переміщувати, евакуювати своє особисте майно з території Автономної Республіки Крим.

При цьому відповідачі, порушуючи й обмежуючи права громадянина України, протиправно і необґрунтовано посилалися лише на підзаконний нормативний акт – постанову Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035, яка не є законом і не має переваг над законом, не може суперечити закону, не може всупереч закону обмежувати права, передбачені Конституцією, законами України, міжнародними актами.

20.03.2016 року при перетинанні позивачем адміністративного кордону в пункті «Каланчак» представник влади інспектор Херсонської митниці ДФСУ (відповідач), діючи як представник Херсонської митниці ДФСУ (відповідача), заявив про заборону громадянину України _____ переміщувати, перевозити через адміністративний кордон чотири зимових автомобільних колеса (що були у вжитку) для автомашини «Сітроєн» і вимогу скласти митну декларацію на зимові колеса, що перевозяться.

20.03.2016 року на вимогу представника влади інспектора митниці громадянин _____ склав і представив митну декларацію, до якої вніс відомості про перевезення належних йому чотирьох зимових автомобільних коліс загальною вартістю 16 000 гривень.

20.03.2016 року уповноважена особа відповідача Херсонської митниці Державної фіскальної служби України – представник влади, відповідач прийняв рішення про відмову громадянину _____ у пропуску через адміністративний кордон зазначеного особистого майна у пункті пропуску на адміністративному кордоні «Каланчак», про що склав «картку відмови» № 508050700/00037 від 20.03.2016 року, в якій зазначив, що у пропуску через митний кордон відмовлено на підставі нібито порушення позивачем пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію», тому що товари – автомобільна гума разом з дисками розміром R-16 у кількості чотири штуки – не передбачені переліком особистих речей громадян, визначених частиною 1 статті 370 Митного кодексу України.

При зазначених обставинах, обмежуючи і порушуючи право особистої власності громадянина, відповідачі діяли як суб'єкти владних повноважень – органи і посадові особи Херсонської митниці Державної фіскальної служби України.

При зазначених обставинах відповідачі необґрунтовано посилалися на постанову Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію», тому що відповідно до цієї постанови заборонені не будь-які дії щодо переміщення, перевезення, перенесення майна, а лише дії відносно «поставки» і «товарів».

Зазначена постанова Кабінету Міністрів України не визначає заборону перевезення, переміщення будь-якого майна, але має конкретно визначений і обмежений предмет регулювання-заборони, що визначений як «обмеження поставок товарів (робіт, послуг)».

Тому особисте майно громадян, призначене для особистих потреб, що не є предметом угод, договорів, передачі, продажу, поставки, дарування іншим особам,

не може вважатися «поставкою товарів» і не є предметом заборони зазначеної постанови Кабінету Міністрів України.

Юридичні визначення «поставки» і «товару» встановлено відповідним законодавством України, яке відповідачі ігнорують.

Але не всяке майно є товаром і не всяке переміщення може вважатися поставкою.

Відповідачі свавільно тлумачать на шкоду інтересам позивача й інших громадян України положення постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035, визначаючи «поставкою товару» будь-яке переміщення, перевезення, перенесення будь-якого майна, включаючи особисте майно для особистих потреб.

Цим протиправно обмежується і порушується право особистої власності громадянина, завдається суттєва шкода правам громадянина, правам внутрішньо переміщеної особи, правам вимушеного переселенця.

Відповідачі протиправно спотворюють на шкоду громадянам України норми чинного національного цивільного, податкового, митного законодавства, якими визначаються правові терміни «поставка» і «товар», що повинні використовуватися при застосуванні постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035 і при визначенні заборон, передбачених цим підзаконним правовим актом.

Відповідно до чинного українського законодавства не будь-яке майно вважається товаром і не будь-яке переміщення вважається поставкою.

Законодавством України конкретно визначено, що є «товаром» і що є «поставкою». І відповідачі не мають права свавільно тлумачити і спотворювати ці терміни, визначені законами України.

Відповідно до статті 655 Цивільного кодексу України визначено, що купівлею-продажем вважається передача іншій особі товару за плату.

Тому перевезення-евакуація громадянином свого особистого майна, без мети передачі права на таке майно іншому суб'єкту під визначення «купівля-продаж» не підпадає і не може заборонятися відповідачами на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035.

Відповідно до статті 712 ЦК України визначено, що поставкою вважається передача продавцем, що здійснює підприємницьку діяльність, у власність покупця товару для використання у підприємницькій діяльності або в цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім використанням.

Тому перевезення-евакуація громадянином свого особистого майна для особистого використання під визначення «поставка» не підпадає і не може заборонятися відповідачами на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035.

Відповідно до статті 14.1.191 Податкового кодексу України постачання товарів нормативно визначено як будь-яка передача права на розпорядження товарами як власністю, в тому числі продаж, обмін чи дарування, ... постачанням товарів також вважається передача матеріальних активів іншій особі, ... передача права, передача (внесення) товарів як вклад у спільну діяльність, передача товарів згідно з договором.

Відповідно до статті 14.1.244 Податкового кодексу України поняття товару нормативно визначено як матеріальні активи у будь-яких операціях.

Тому відповідно до зазначених норм, визначених законами України, які мають перевагу над підзаконною постановою Кабінету Міністрів України, дії щодо пере-

міщення, перевезення, перенесення особистого майна для власних потреб, що не пов'язані з передачею, або розпорядженням, або продажем, або обміном, або даруванням, або постачанням, або іншою передачею матеріальних активів іншій особі, передачею товарів згідно з договором, не можуть вважатися «поставкою товарів».

Тому згідно із законодавством України переміщення громадянином через адміністративний кордон свого особистого майна для власних потреб у зв'язку з тимчасовим внутрішнім переміщенням до нового місця перебування не можна вважати «поставкою товару».

І таке переміщення-евакуація громадянином (внутрішнім переселенцем) свого особистого майна без передбачених законом ознак «постачання» і «товару» не може заборонятися відповідачами з посиланням на постанову Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035, тому що цією постановою не заборонено громадянам України – внутрішнім переселенцям – переміщати-евакуувати своє особисте майно через адміністративний кордон з Кримом.

Внаслідок заборони і рішення відповідачів про заборону пропуску особистого майна через адміністративний кордон громадянин України _____ був протиправно позбавлений можливості володіти і користуватися своїм особистим майном, позбавлений можливості перевезти-евакуувати своє особисте майно для подальшого користування ним для власних, сімейних, домашніх потреб.

Внаслідок протиправних дій і рішення відповідачів громадянин України _____ був вимушений залишити своє майно (комплект з 4-х зимових коліс вартістю 16 000 гривень) на території Криму і позбавлений можливості подальшого користування цими зимовими колесами для безпечної експлуатації своєї автомашини «Сітроєн» у зимовий період.

Внаслідок протиправних дій і рішення відповідачів порушено право громадянина України _____ мирно володіти, користуватись і розпоряджатися своїм майном, порушено право внутрішньо переміщеної особи перевезти своє особисте майно з Криму до місця тимчасового перебування.

Це є порушенням статті 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), яке полягає в тому, що:

– не існує жодного необхідного і пропорційного суспільного інтересу, який виправдовує порушення й обмеження відповідачами права власності позивача шляхом заборони позивачу перевезти через адміністративний кордон з території Криму до нового місця перебування вимушеного переселенця особисте майно для особистого користування – чотири автомобільних колеса, що були у вжитку;

– не існує жодного суспільного інтересу, який нібито може постраждати у випадку, якщо позивач перевезе з території Криму особисте майно для особистого використання – чотири автомобільних колеса, що були у вжитку;

– не існує жодного суспільного інтересу, який нібито відповідачі захищають оскаржуваними рішенням і діями – заборорою позивачу перевезти через адміністративний кордон з території Криму до нового місця перебування вимушеного переселенця особисте майно для особистого користування – чотири автомобільних колеса, що були у вжитку.

Внаслідок протиправних дій і рішення відповідачів громадянин України _____, крім того, підданий дискримінації з боку державних органів і державних посадовців. Позивач підданий дискримінації за ознакою його проживання на території Криму, тому що відносно інших громадян України, які під митним контролем перетинають

кордони України в інших місцях, не застосовується заборона переміщення, перенесення, перевезення будь-якого особистого майна. А для мешканців Криму застосовується дискримінаційна заборона переміщувати своє особисте майно через адміністративний кордон з Кримом.

Це є порушенням статті 14 ЄКПЛ.

При вчиненні протиправних дій і рішення відповідачі необґрунтовано послалися на постанову Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035, тому що підзаконний нормативний акт – постанова Кабінету Міністрів України – не має переваги над міжнародними угодами, згоду на виконання яких дано Україною, а також над нормативними актами вищої дії – законами України.

Заборона відповідачами позивачу перевозити-евакуювати своє особисте майно з території Криму до нового місця перебування:

– суперечить і порушує вимоги статті 41 Конституції України:

кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності;

– суперечить і порушує вимоги статті 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ:

кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права;

– суперечить і порушує вимоги Рекомендацій Rec(2006)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб (ухвалено Комітетом міністрів Ради Європи на 961-му засіданні заступників міністрів 5 квітня 2006 року):

п. 2: внутрішньо переміщені особи не повинні зазнавати дискримінації через їхнє переміщення. Держави-члени повинні вжити належних та ефективних заходів для забезпечення рівного ставлення до внутрішньо переміщених осіб. У результаті цього може виникнути зобов'язання розглянути питання щодо особливого поводження з внутрішньо переміщеними особами з огляду на їхні потреби;

п. 8: внутрішньо переміщені особи мають право користуватися своїм майном згідно з правом у сфері прав людини;

п. 12: внутрішньо переміщені особи згідно з ЄКПЛ мають право на добровільне, безпечне та гідне переселення до іншої частини країни (але не може вважатися «гідним» переселення до іншої частини країни із заборону внутрішньо переміщеним особам перевозити-евакуювати своє майно);

– суперечить і порушує вимоги Керівних принципів у питаннях про переміщення осіб всередині країни, прийнятих у 1998 році Генеральним секретарем з питань внутрішньо переміщених осіб:

Принцип 1. Внутрішньо переміщені особи всередині держави користуються на підставі повної рівності тими самими правами і свободами, що й інші особи в державі, вони не можуть піддаватися дискримінації;

Принцип 3. На національну владу покладаються обов'язок і відповідальність за надання захисту і гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам;

Принцип 14. Кожна внутрішньо переміщена особа має право на вільне пересування і свободу вибору місця проживання;

Принцип 15. Внутрішньо переміщені особи мають право шукати безпечні умови життя в іншій частині держави;

Принцип 18. Внутрішньо переміщені особи мають право на адекватний життєвий рівень;

Принцип 21. Ніхто не може бути свавільно позбавлений майна і власності, за будь-якими обставинами гарантується захист майна і власності внутрішньо переміщених осіб;

Принцип 28. Компетентні органи влади несуть головний обов'язок і відповідальність за створення умов, що надають можливість внутрішньо переміщеним особам з гідністю переселитися в будь-яку іншу частину країни. Такі органи влади докладають зусиль для полегшення реінтеграції внутрішньо переміщених осіб;

Принцип 29. Внутрішньо переміщені особи, які переселилися в будь-яку іншу частину країни, не підлягають дискримінації внаслідок їх переміщення, компетентні органи влади несуть головний обов'язок і відповідальність за надання допомоги внутрішньо переміщеним особам щодо повернення їх майна і власності;

– суперечить і порушує вимоги статті 319 ЦК України:

власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд, має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону, усім власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав, діяльність власника може бути обмежена лише у випадках і в порядку, встановлених законом;

– суперечить і порушує вимоги статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»:

внутрішньо переміщена особа має право на сприяння з боку держави у переміщенні її рухомого майна, створення належних умов для її постійного або тимчасового проживання;

– суперечить і порушує вимоги статті 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»:

Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території. Україна зобов'язується підтримувати і забезпечувати економічні, соціальні та інші зв'язки з громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території;

– суперечить і порушує вимоги статті 10 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»:

громадяни України мають право на вільний і безперешкодний виїзд з тимчасово окупованої території, Україна взяла на себе зобов'язання підтримувати і забезпечувати економічні, соціальні й інші зв'язки з громадянами на тимчасово окупованій території;

– суперечить і порушує вимоги статті 18 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»:

громадянам України гарантується дотримання у повному обсязі їхніх прав і свобод, передбачених Конституцією України, у тому числі соціальних, трудових, виборчих прав та права на освіту, після залишення ними тимчасово окупованої території;

– суперечить і порушує вимоги Митного кодексу України:

перелік і максимальна кількість товарів, передбачених для забезпечення повсякденних потреб громадянина, визначаються законами України (див. пункт 24 статті 370 Митного кодексу України);

постанова Кабінету Міністрів України не є законом України, є підзаконним правовим актом і тому не може визначати чи обмежувати, порівняно з законами, перелік і кількість зазначених товарів;

– суперечить і порушує вимоги статті 14 ЄКПЛ:

здійснення прав і свобод, викладених у Конвенції, гарантується без будь-якої дискримінації за ознакою будь-яких обставин, у тому числі обставин перебування громадян на території Криму.

На підставі викладеного, статті 55 Конституції України, статей 6, 17, 99, 104, 162 КАС України

ПРОШУ:

Визнати протиправними дії відповідачів Херсонської митниці Державної фіскальної служби України і старшого державного інспектора відділу митного оформлення «Каланчак» митного поста «Херсон-Центральний» Херсонської митниці Державної фіскальної служби України, які 20.03.2016 року заборонили громадянину України _____ переміщувати, перевозити через адміністративний кордон з території Автономної Республіки Крим особисте майно – чотири зимових автомобільних колеса (що були у вжитку) для автомашини «Сітроен».

Визнати протиправним і скасувати рішення – картку відмови № 508050700/00037 від 20.03.2016 року, складену старшим державним інспектором відділу митного оформлення «Каланчак» митного поста «Херсон-Центральний» Херсонської митниці Державної фіскальної служби України, який діяв як представник органу влади Херсонської митниці Державної фіскальної служби України, про відмову у пропуску через митний кордон України особистого майна громадянина України _____.

Прошу стягнути з відповідачів судові витрати щодо сплати судового збору й оплати правової допомоги адвоката.

Додатки:

- документ про сплату судового збору – 1102 грн 42 коп.;
- копія оскаржуваного рішення відповідачів від 20.03.2016 року;
- копія паспорта позивача громадянина України;
- копія митної декларації;
- копія довідки позивача внутрішньо переміщеної особи;
- копія угоди з адвокатом (представником позивача);
- копія свідоцтва адвоката;
- ордер адвоката;
- 2 копії адміністративного позову з додатками відповідачам.

Позивач _____ 02.08.2016 р.

Категорія справи № 815/3988/16
Дата набрання законної сили: 14.12.2016

ОДЕСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

14 грудня 2016 р., м. Одеса

Справа № 815/3988/16

Одеський апеляційний адміністративний суд у складі колегії суддів: головуючого судді – доповідача Кравця О.О., судді Домусчі С.Д., судді Левицької З.С. за участю секретаря Коваля М.П., розглянувши на відкритому судовому засіданні апеляційну скаргу Херсонської митниці ДФС на постанову Одеського окружного адміністративного суду від 26.09.2016 року у справі за адміністративним позовом ОСОБА_5 до Херсонської митниці ДФС, старшого державного інспектора відділу митного оформлення «Каланчак» митного поста «Херсон-Центральний» Херсонської митниці ДФС Хомишина Антона Володимировича про визнання протиправними дій, визнання протиправними та скасування картки відмови,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_5 звернувся до суду з позовом до Херсонської митниці ДФС, старшого державного інспектора відділу митного оформлення «Каланчак» митного поста «Херсон-Центральний» Херсонської митниці ДФС Хомишина Антона Володимировича та просив визнати протиправними дії відповідачів щодо заборони 20.03.2016 року переміщувати, перевозити через адміністративний кордон з території Автономної Республіки Крим особисте майно, а саме чотири зимових автомобільних колеса (що були у вжитку) для автомашини «Сітроєн», визнати протиправним та скасувати рішення – картку відмови у прийнятті митної декларації, митного оформлення випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення № 508050700/00037 від 20.03.2016 року, складену старшим державним інспектором відділу митного оформлення «Каланчак» митного поста «Херсон-Центральний» Херсонської митниці Державної фіскальної служби України Хомишином Антоном Володимировичем.

Постановою Одеського окружного адміністративного суду від 26.09.2016 року позов був задоволений.

Не погоджуючись із вказаною постановою, представник Херсонської митниці ДФС подав апеляційну скаргу, в якій вважає вказану постанову прийнятою з порушенням норм процесуального та матеріального права, та просив скасувати її і прийняти нову, якою у задоволенні позову відмовити.

Особи, що беруть участь у справі, про час і місце судового розгляду були сповіщені належним чином відповідно до статей 34–39 КАС України.

Апеляційний суд, заслухавши доповідача, вивчивши матеріали справи, перевіривши законність і обґрунтованість постанови суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги, вважає, що вона підлягає частковому задоволенню за таких обставин:

Згідно з вимогами статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 року № 1207-VII (зі змінами та доповненнями) тимчасово окупованою територією визначаються: сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя; внутрішні води України цих територій; внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова; територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилегло до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; повітряний простір над вказаними територіями.

Початком тимчасової окупації території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, згідно з українським законодавством, вважається дата набрання чинності Резолюцією № 68/262 Сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 27.03.2014 року про підтримку територіальної цілісності України.

30.04.2014 року Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження № 424-р «Про тимчасове закриття пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю», яким у зв'язку із загостренням ситуації в Автономній Республіці Крим і вторгненням на територію України озброєних формувань, екстремістськи налаштованих осіб та військовою агресією з боку Російської Федерації, блокуванням роботи пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю, які розташовані в Автономній Республіці Крим, що призводить до неможливості провадження подальшої діяльності в них та перешкоджає здійсненню передбачених законодавством України видів державного контролю під час перетинання державного кордону, та відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» вирішено тимчасово закрити пункти пропуску та пункти контролю за переліком згідно з додатком до цього розпорядження.

Судом 1-ї інстанції було встановлено, що 20.03.2016 року о 0 годині 55 хвилин, після проходження прикордонного контролю, громадянин України ОСОБА_5 на належному йому транспортному засобі марки «CITROEN C4» (реєстраційний номер НОМЕР_1) для проходження митних формальностей прибув до зони митного контролю ВМО «Каланчак» митного поста «Херсон-Центральний» Херсонської митниці ДФС.

20.03.2016 року о 1 годині 00 хвилин ОСОБА_5 до «вікна прийому документів» старшому державному інспектору відділу митного оформлення «Каланчак» Херсонської митниці ДФС Хомишину А.В. надав свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу від 26.07.2013 року НОМЕР_2, паспорт громадянина України від 12.06.1997 року серії НОМЕР_3, митну декларацію для письмового декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності, від 20.03.2016 року, у якій зазначив, що переміщує комплект автомобільної зимової гуми автомобіля CITROEN на дисках R-16 кількістю чотири штуки.

За результатами перевірки митної декларації, а також інших документів, наданих ОСОБА_7 відповідно до Митного кодексу України, старшим державним інспектором відділу митного оформлення «Каланчак» митного поста «Херсон-Центральний» Херсонської митниці Державної фіскальної служби України Хомишином Антоном Володимировичем 20.03.2016 року винесено картку відмови в прийнятті митної декла-

рації, митному оформленні випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення № 508050700/2016/00037, якою ОСОБА_5 відмовлено у пропуску через митний кордон України автомобільної гуми разом з дисками розміром R-16, кількістю 4 штуки, оскільки з урахуванням пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію» зазначений товар не передбачено переліком особистих речей громадян, визначених частиною 1 статті 370 Митного кодексу України.

Не погодившись із картою відмови в прийнятті митної декларації, митному оформленні випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення № 508050700/2016/00037 від 20.03.2016 року, позивач ОСОБА_5 звернувся до Одеського окружного адміністративного суду з даною позовною заявою.

Апеляційний суд погоджується з висновком суду 1-ї інстанції, що відповідно до системного аналізу Закону України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України», постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 року № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію», з урахуванням принципу законності, закріпленого у статті 9 КАС України, що полягає у застосуванні нормативно-правового акта, який має вищу юридичну силу, статті 370 Митного кодексу України, вказана стаття не містить вичерпного переліку товарів, які можуть бути віднесені до особистих речей громадян, оскільки пункт 24 вказаної статті передбачає, що особистими речами вважаються також інші товари, призначені для забезпечення повсякденних потреб громадянина, перелік і гранична кількість яких визначаються законами України.

А з урахуванням вимог пунктів 36, 52, 54 статті 4; частини 1 статті 374 Митного кодексу України; пунктів 1.1, 1.2 статті 1 Закону України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» ВЕЗ «Крим»; статей 10, 13, 18 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»; статті 5 Закону України «Про громадянство України»; статті 2 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»; статті 1, частини 1 статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» задекларований ОСОБА_7, на вимогу фахівця митного органу, комплект автомобільної зимової гуми автомобіля CITROEN на дисках R-16, кількістю чотири штуки, не є товаром, який відповідно до положень Митного кодексу України підлягає оподаткуванню, оскільки переміщується його власником через митний кордон України для забезпечення звичайних повсякденних потреб у супроводжуваному багажі та не призначений для підприємницької діяльності, відчуження або передачі іншим особам.

Відповідно до статті 8 Конституції України, статті 8 КАС України та частини 1 статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, застосовує цей принцип з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Конвенція з прав та основоположних свобод людини від 04.11.1950 року була ратифікована Законом України від 17.07.97 року № 475/97-ВР та відповідно до статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства.

Відповідно до частини 1 статті 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом, встановленим законом.

Згідно з пунктом 53 Рішення ЄСПЛ у справі «Суханов та Ільченко проти України» (заяви № 68385/10 та 71378/10), яке набуло статусу остаточного від 26.09.2014 року, першим і найголовнішим правилом статті 1 Протоколу № 1 є те, що будь-яке втручання державних органів у право на мирне володіння майном має бути законним і повинно переслідувати легітимну мету «в інтересах суспільства». Будь-яке втручання також повинно бути пропорційним щодо переслідуваної мети. Іншими словами, має бути забезпечено «справедливий баланс» між загальними інтересами суспільства та обов'язком захисту основоположних прав конкретної особи. Необхідного балансу не буде досягнуто, якщо на відповідну особу або осіб буде покладено особистий та надмірний тягар (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Колишній Король Греції та інші проти Греції» (Former King of Greece and Others v. Greece) [ВП], заява № 25701/94, пп. 79 та 82, ЄСПЛ 2000-XII).

Легітимною метою вважаються національна та громадська безпека, запобігання злочинам або заворушенням, забезпечення економічного добробуту, захист здоров'я і моралі, прав і свобод інших осіб, захист репутації, запобігання розголошенню конфеденційної інформації, підтримка авторитету та безсторонності суду, контроль за користуванням майном відповідно до суспільних інтересів, забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Згідно з пунктом 71 Рішення ЄСПЛ у справі «Рисовський проти України» (Rysovskyy v. Ukraine) від 20.10.2011 року, заява № 29979/04, принцип «належного урядування», як правило, не повинен перешкоджати державним органам виправляти випадкові помилки, навіть ті, причиною яких є їхня власна недбалість (див. зазначене вище рішення у справі «Москаль проти Польщі» (Moskal v. Poland), п. 73). Будь-яка інша позиція була б рівнозначною, *inter alia*, санкціонуванню неналежного розподілу обмежених державних ресурсів, що саме по собі суперечило б загальним інтересам (див. там само). З іншого боку, потреба виправити минулу «помилку» не повинна непропорційним чином втручатися в нове право, набуте особою, яка покладалася на легітимність добросовісних дій державного органу (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» (Pincova and Pinc v. the Czech Republic), заява № 36548/97, п. 58, ECHR 2002-VIII). Іншими словами, державні органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати виконання своїх обов'язків (див. зазначене вище рішення у справі «Лелас проти Хорватії» (Lelas v. Croatia), п. 74). Ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються (див., серед інших джерел, *mutatis mutandis*, зазначене вище рішення у справі «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» (Pincova and Pinc v. the Czech Republic), п. 58, а також рішення у справі «Гаші проти Хорватії» (Gashi v. Croatia), заява № 32457/05, п. 40, від 13 грудня 2007 року, та у справі «Трго проти Хорватії» (Trgo v. Croatia), заява № 35298/04, п. 67, від 11 червня 2009 року). У контексті скасування помилково наданого права на майно принцип «належного урядування» може не лише покладати на державні органи обов'язок діяти невідкладно, виправляючи свою помилку (див., наприклад, рішення у

справі «Москаль проти Польщі» (*Moskal v. Poland*), п. 69), а й потребувати виплати відповідної компенсації чи іншого виду належного відшкодування колишньому добросовісному власникові (див. зазначені вище рішення у справах «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» (*Pincova and Pinc v. the Czech Republic*), п. 53, та «Тошкуце та інші проти Румунії» (*Toscuta and Others v. Romania*), п. 38).

Згідно з пунктами 47, 49 Рішення ЄСПЛ у справі «Україна-Тюмень» проти України» (*Ukraine-Tyumen v. Ukraine*) від 22.11.2007 року, заява № 22603/02, стаття 1 Протоколу № 1 (994_535) містить три чіткі норми: «перша норма, викладена в першому реченні першого пункту, є загальною за своєю природою та закріплює принцип мирного володіння майном; друга норма, що міститься в другому реченні першого пункту, стосується позбавлення власності та містить умови такого позбавлення; третя норма, викладена в другому пункті, визнає право Договірних держав, серед іншого, здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів... Ці норми не є окремими, а пов'язані між собою. Друга та третя норми стосуються певних випадків, за яких допускається втручання в право на мирне володіння майном, та, отже, їх слід тлумачити в світлі загального принципу, викладеного в першій нормі» (див., наприклад, рішення у справі «Ян та інші проти Німеччини» (*Jahn and Others v. Germany*), №№ 46720/99, 72203/01 та 72552/01, параграф 78, ECHR 2005).

Перша та найважливіша вимога статті 1 Протоколу № 1 (994_535) полягає в тому, що будь-яке втручання публічної влади в право на мирне володіння майном має бути законним; друге речення першого пункту дозволяє позбавлення власності лише «на умовах, передбачених законом», а другий пункт визнає, що держави мають право здійснювати контроль за користуванням майном шляхом введення в дію «законів». Більше того, верховенство права, один з фундаментальних принципів демократичного суспільства, є наскрізним принципом усіх статей Конвенції (995_004) (див. рішення у справах «Амур проти Франції» (*Amuur v. France*) від 25.06.1996 року, *Reports of Judgments and Decisions 1996-III*, pp. 850–51, параграф 50; «Колишній Король Греції та інші проти Греції» (*Former King of Greece and Others v. Greece*), № 25701/94, параграф 79, ECHR 2000-XII; «Малама проти Греції» (*Malama v. Greece*), № 43622/98, параграф 43, ECHR 2001-II).

Таким чином, апеляційний суд погоджується з висновком суду 1-ї інстанції, що права позивача на мирне володіння майном підлягають захисту відповідно до статті 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідно до статті 159 КАС України судові рішення повинні бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Згідно з пунктом 53 Рішення ЄСПЛ у справі «Федорченко та Лозенко проти України» (заява № 387/03) при оцінці доказів суд керується критерієм доведення «поза розумним сумнівом»; тобто аргументи сторони мають бути достатньо вагомими, чіткими та узгодженими.

Згідно з пунктом 52 Рішення ЄСПЛ у справі «Щокін проти України» (заяви №№ 23759/03 та 37943/06) від 14.10.2010 року, яке набуло статусу остаточного 14.01.2011 року, тлумачення та застосування національного законодавства є прерогативою національних органів. Суд, однак, зобов'язаний переконатися в тому, що спосіб, в який тлумачиться і застосовується національне законодавство, приводить до наслідків, сумісних з принципами Конвенції з точки зору тлумачення їх у світлі

практики Суду (див. рішення у справі «Скордіно проти Італії» (Scordino v. Italy) (№ 1) [ВП], № 36813/97, пункти 190 та 191, ЕЧПР 2006-V).

Згідно з пунктом 30 Рішення ЄСПЛ у справі «Hirvisaari v. Finland» від 27.09.2001 року рішення судів повинні достатнім чином містити мотиви, на яких вони базуються, для того щоб засвідчити, що сторони були заслухані, щоб забезпечити нагляд громадськості за здійсненням правосуддя.

Однак згідно з пунктом 29 Рішення ЄСПЛ у справі «Ruiz Torija v. Spain» від 09.12.1994 року статтю 6, пункт 1, не можна розуміти як таку, що вимагає пояснень детальної відповіді на кожний аргумент сторін.

Відповідно до частини 1 статті 94 КАС України, якщо судове рішення ухвалене на користь сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, суд присуджує всі здійснені нею документально підтверджені судові витрати за рахунок бюджетних асигнувань суб'єкта владних повноважень, що виступав стороною у справі, або якщо стороною у справі виступала його посадова чи службова особа.

Відповідно до пункту 2 частини 1 статті 198 КАС України за наслідками розгляду апеляційної скарги на постанову суду 1-ї інстанції суд апеляційної інстанції має право змінити постанову суду.

Апеляційний суд погоджується з висновком суду 1-ї інстанції, що на користь позивача ОСОБА_5 також підлягають стягненню витрати на правову допомогу у загальному розмірі 5000 грн, а їх розмір не перевищує граничний розмір, встановлений Законом України «Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах», але судові витрати повинні стягуватися із суб'єкта владних повноважень, що виступав стороною у справі, – Херсонської митниці ДФС.

Апеляційний суд вважає, що судом 1-ї інстанції справа по суті вирішена правильно, але з помилковим застосуванням норм матеріального права і неналежним мотивуванням, та доходить висновку, що є підстави для зміни постанови суду 1-ї інстанції, а апеляційну скаргу слід задовольнити частково, змінивши мотивувальну та резолютивну частини постанови 1-ї інстанції.

Керуючись частиною 1 статті 195, статтею 196, пунктом 2 частини 1 статті 198, статтею 201, частиною 2 статті 205, статтями 206, 210–212, частиною 5 статті 254 КАС України, суд

ПОСТАНОВИВ:

Апеляційну скаргу Херсонської митниці ДФС задовольнити частково, а постанову Одеського окружного адміністративного суду від 26.09.2016 року змінити та вказати у мотивувальній і резолютивній частинах судового рішення, що судові витрати стягуються із суб'єкта владних повноважень, що виступав стороною у справі, – Херсонської митниці ДФС.

В іншій частині постанову Одеського окружного адміністративного суду від 26.09.2016 року залишити без змін.

Постанова апеляційного суду набирає законної сили після її проголошення та може бути оскаржена в касаційному порядку до Вищого адміністративного суду України протягом 20-ти днів з дня набрання законної сили судовим рішенням суду апеляційної інстанції.

Головуючий

Суддя-доповідач

Додаток № 5. ПОСТАНОВА СУДУ ЩОДО ВИЗНАННЯ НЕЗАКОННИМ ПРИПИНЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ

Справа № 619/2045/16-а

**ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ**

23 червня 2016 року

м. Дергачі

Дергачівський районний суд Харківської області у складі головуєчого судді Якименко Л.О.,

розглянувши в порядку скороченого провадження адміністративну справу з позовом ОСОБА_2 до Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_2 звернулася до суду з адміністративним позовом до Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації про визнання дій Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації щодо припинення виплати позивачу щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам (далі – ВПО) на покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, протиправними та зобов'язання Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації поновити виплату позивачу щомісячної адресної допомоги ВПО на покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг з часу її призупинення.

ОСОБА_2, яка народилася 10.01.1955 року в с. Давидово Свердловського району Орловської області, посилається на те, що в 2014 році в порядку реалізації постанови Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» позивач звернулася до Управління праці та соціального захисту населення Красноармійської міської ради Донецької області із заявою для отримання грошової допомоги за фактичним місцем проживання, позивачем було пред'явлено паспорт громадянина України та довідку про взяття на облік осіб, які переміщуються, за №1427001584 від 12.11.2014 року. До січня 2016 року позивач отримувала адресну допомогу.

У січні 2016 року у зв'язку з погіршенням стану здоров'я позивач змушена переїхати до міста Дергачі Харківської області та стала на облік як ВПО до Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації Харківської області. Довідка про взяття на облік ВПО № 6311002042 від 26.01.2016 року.

3 січня 2016 року адресна допомога позивачу припинена, посилаючись на відсутність на зворотному боці довідки ВПО печатки міграційної служби, в міграційній службі на запит позивача повідомили, що 13.01.2016 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Зазначеним Законом вилучено частину шосту статті 5, пункт перший статті 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», відповідно перевіряють облік ВПО, відмітку про реєстрацію місця проживання ВПО, внесено до довідки інформацію про ВПО, реєструють зміни фактичного місця проживання ВПО. На підставі вищезазначеного територіальними підрозділами Державної міграційної служби відмітка про зареєстроване місце проживання/перебування у довідці про взяття на облік ВПО не проставляється.

Крім того, співробітниками Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації позивачу було надано відповідь за вих. № 10-25/2853 від 06.06.2016 року за підписом начальника управління Н.Ю. Приходько, якою повідомлено про те, що позивачу було відмовлено в продовженні виплат через відсутність відмітки територіального підрозділу Державної міграційної служби України (далі – ДМС) на зворотному боці довідки про взяття на облік згідно з пунктом 7-1 Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України, району проведення антитерористичної операції чи населеного пункту, розташованого на лінії зіткнення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 590 «Про облік осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції».

Ухвалою суду від 13.06.2016 року у справі відкрито скорочене провадження.

Вищевказаною ухвалою начальника Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації було запропоновано подати до суду заперечення до позову або заяву про визнання позову.

23.06.2016 року до суду надійшло заперечення від начальника Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації Приходько Н.Ю., в якому є посилання на те, що 26.01.2016 року гр. ОСОБА_2 звернулася до управління з письмовою заявою про взяття її на облік як ВПО. Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 26.01.2016 року їй була видана довідка № 6311002042. Відповідно пункту 9 статті 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік ВПО та форма її зразка затверджуються Кабінетом Міністрів України. Згідно з пунктом 7-1 (зі змінами) постанови Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» довідка не дійсна без проставлення на її зворотному боці відмітки ДМС, яка підтверджує вказану у заяві ВПО її фактичну адресу проживання.

13.01.2016 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 24.12.2015 року № 921-VIII, яким було внесено зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», зокрема змінено термін дії довідки. Відповідно до пункту 1 статті 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» довідка про взяття на облік ВПО діє безстроково. Пунктом 9 статті 4 Закону визначено порядок збирання та

оброблення даних, оформлення і видачі довідки про взяття на облік ВПО, а форма її зразка затверджується Кабінетом Міністрів України. При цьому пунктом 2 розділу II «Прикінцевого положення» Закону Кабінету Міністрів України доручено протягом трьох місяців з дня набрання чинності Законом привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом, у тому числі постанову Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб», якою визначено проставляння на зворотному боці довідки штампа територіального підрозділу ДМС, без якого довідка не є дійсною.

Відповідно до пункту 3 Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505, підставою для призначення щомісячної адресної допомоги є довідка про взяття на облік осіб, які переміщуються, строк дії якої продовжено на наступний період. На сьогодні пунктами 6, 7 Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 509, визначено, що строк дії довідки становить шість місяців з дати її видачі; довідка не є дійсною без проставлення на її зворотному боці відмітки територіального підрозділу ДМС про реєстрацію місця проживання осіб, зазначених у довідці. При цьому для призначення грошової допомоги, яка надається ВПО відповідно до Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505, уповноважений представник сім'ї подає до уповноваженого органу або установи уповноваженого банку заяву, в якій повідомляє про відсутність змін, що впливають на призначення грошової допомоги, а також пред'являє довідки всіх членів сім'ї про взяття на облік осіб, які переміщуються, строк дії яких продовжено на наступний період.

Згідно з листом Міністерства соціальної політики України від 20.01.2016 року № 756/0/14-16/081, який був доведений до відома місцевим управлінням, до внесення відповідних змін до постанов Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеними особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» і № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» механізм обліку ВПО та призначення їм щомісячної адресної допомоги для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, залишається незмінним. Враховуючи вищезазначене, з метою цільового використання бюджетних коштів Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації просить відмовити у задоволенні позовної заяви, оскільки зміни до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 509, та до Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505, на сьогодні не внесено.

Всебічно, повно, об'єктивно та безпосередньо дослідивши наявні у справі документи, з'ясувавши обставини, на які посилалися сторони як на підставу своїх вимог та

заперечень, оцінивши докази в сукупності, суд доходить висновку про задоволення позову з таких мотивів.

Відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно зі статтею 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (далі – Закон) ВПО є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Згідно зі статтею 4 цього Закону факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік ВПО, що діє безстроково, крім випадків, передбачених статтею 12 цього Закону.

Підставою для взяття на облік ВПО є проживання на території, де виникли обставини, зазначені в статті 1 цього Закону, на момент їх виникнення.

Для отримання довідки про взяття на облік ВПО така особа звертається із заявою до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад за місцем проживання у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Форма заяви затверджується центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, соціального захисту, соціального обслуговування населення, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну.

У 2014 році в порядку реалізації постанови Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» позивач звернулася до Управління праці та соціального захисту населення Красноармійської міської ради Донецької області із заявою для отримання грошової допомоги за фактичним місцем проживання, позивачем було пред'явлено паспорт громадянина України та довідку про взяття на облік осіб, які переміщуються, за № 1427001584 від 12.11.2014 року. До січня 2016 року позивач отримувала адресну допомогу.

У січні 2016 року у зв'язку з погіршенням стану здоров'я позивач змушена переїхати до міста Дергачі Харківської області та стала на облік як ВПО до Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації Харківської області. Довідка про взяття на облік ВПО № 6311002042 від 26.01.2016 року. З вказаної довідки та копії паспорта позивача вбачається, що позивач переми-

стилася з тимчасово окупованої території та до цього постійно проживала за адресою: АДРЕСА_1.

Порядок надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505, передбачає надання грошової допомоги ВПО, які стоять на обліку в структурних підрозділах з питань соціального захисту населення міських, районних у містах (у разі утворення) рад, з дня звернення за її призначенням і виплачується по місяць зняття з такого обліку включно, але не більше ніж шість місяців (п. 1 Порядку).

З січня 2016 року адресна допомога позивачу припинена, посилаючись на відсутність на зворотному боці довідки ВПО печатки міграційної служби, в міграційній службі на запит позивача повідомили, що 13.01.2016 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Зазначеним Законом вилучено частину шосту статті 5, пункт перший статті 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», відповідно перевіряють облік ВПО, відмітку про реєстрацію місця проживання ВПО, внесену до довідки інформацію про ВПО, реєструють зміни фактичного місця проживання ВПО. На підставі вищезазначеного територіальними підрозділами ДМС відмітка про зареєстроване місце проживання/перебування у довідці про взяття на облік ВПО не проставляється.

Крім того, співробітниками Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації позивачу було надано відповідь за вих. № 10-25/2853 від 06.06.2016 року за підписом начальника управління Н.Ю. Приходько, якою повідомлено про те, що позивачу було відмовлено в продовженні виплат через відсутність відмітки територіального підрозділу ДМС на зворотному боці довідки про взяття на облік згідно з пунктом 7-1 Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України, району проведення антитерористичної операції чи населеного пункту, розташованого на лінії зіткнення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 590 «Про облік осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції».

Пунктом 1 статті 1 Закону України від 24.12.2015 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» довідку про взяття на облік ВПО було вилучено з переліку документів, до яких вносяться відомості про місце проживання та місце перебування особи, визначених Законом України від 11.12.2003 року «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні».

Пунктом 4 частини 2 розділу I Закону України від 24.12.2015 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» доповнена частина 1 статті 4 Закону України від 20.10.2014 року «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», яка наголошує, що довідка про взяття на облік ВПО діє безстроково, крім випадків, передбачених статтею 12 цього Закону.

Частина 1 статті 12 Закону надає вичерпний перелік підстав для скасування дії довідки про взяття на облік ВПО та внесення відомостей про це в Єдину інформаційну базу даних про ВПО, і такими є обставини, за яких ВПО:

- 1) подала заяву про відмову від довідки;

2) скоїла злочин: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади; посягання на територіальну цілісність і недоторканність України; терористичний акт; втягнення у вчинення терористичного акту; публічні заклики до вчинення терористичного акту; створення терористичної групи чи терористичної організації; сприяння вчиненню терористичного акту; фінансування тероризму; здійснення геноциду, злочину проти людяності або військового злочину;

3) повернулася до покинутого місця постійного проживання;

4) виїхала на постійне місце проживання за кордон;

5) подала завідомо недостовірні відомості.

Отже, з часу набрання чинності цим Законом, а саме з 13.01.2016 року, проставлення територіальними підрозділами ДМС відмітки про реєстрацію місця проживання осіб, зазначених у довідці, не є необхідним, оскільки саме Міністерство соціальної політики визначено відповідальним за забезпечення формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про ВПО, а на структурні підрозділи з питань соціального захисту населення покладено завдання щодо вирішення питання стосовно видачі довідки про взяття на облік ВПО, реєстрації та постановки її на облік в Єдиній інформаційній базі.

Такий висновок також впливає з того, що, вносячи зміни Законом України від 24.12.2015 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», законодавець виключив пункт 5 частини 2 статті 9 Закону, норма якого передбачала обов'язок ВПО один раз на шість місяців з'являтися до відповідного структурного підрозділу уповноваженого органу міграційної політики.

Так, стаття 117 Конституції України визначає, що Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання. Акти Кабінету Міністрів України підписує Прем'єр-міністр України. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підлягають реєстрації в порядку, встановленому законом.

З огляду на таке протокол засідання Кабінету Міністрів України не є нормативно-правовим актом в розумінні статті 117 Конституції України.

Крім того, слід взяти до уваги те, що пунктом 2 розділу II Перехідних положень Закону України від 24.12.2015 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначено необхідність Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом.

На час відмови відповідача в наданні позивачу адресної грошової допомоги Кабінетом Міністрів України не було видано нормативно-правових актів, спрямованих на приведення їх у відповідність із внесеними до Закону змінами.

Юридична сила закону як основного джерела права, його місце в системі нормативно-правових актів закріплені в Конституції України.

Однією з ознак, яка відрізняє закон від інших нормативно-правових актів, є прийняття його вищим представницьким органом державної влади, та пунктом 3 частини 1 статті 85 Конституції України закріплено, що прийняття законів належить до повноважень Верховної Ради України, яка є єдиним органом законодавчої влади.

Вища юридична сила закону також полягає у тому, що всі підзаконні нормативно-правові акти приймаються на основі законів та за своїм змістом не повинні суперечити їм. Підпорядкованість таких актів законам закріплена у положеннях Конституції України.

З огляду на принцип законності – пріоритет закону над підзаконними актами, посилання відповідача як на підставу відмови у призначенні щомісячної адресної допомоги на пункт 7-1 Порядку через відсутність відмітки територіального підрозділу ДМС на зворотному боці довідки про взяття на облік є таким, що не відповідає діючому законодавству.

Суд доходить висновку, що довідка про взяття на облік особи, переміщеної з тимчасово окупованої території України, видана позивачу Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації, з огляду на статтю 4 Закону України діє безстроково, до того ж під час судового розгляду не встановлено обставин для скасування такої довідки з підстав, визначених статтею 12 Закону, а тому рішення відповідача, згідно з яким позивачу було відмовлено у призначенні адресної грошової допомоги ВПО, відповідно до заяви позивача від 26.01.2016 року є незаконним.

Керуючись Законом України від 20.10.2014 року «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», статтями 1, 3, 7–9, 11, 94, 183-2 КАС України, суд

ПОСТАНОВИВ:

Адміністративний позов ОСОБА_2 задовольнити.

Визнати дії Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації щодо припинення виплати позивачу щомісячної адресної допомоги ВПО на покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, протиправними.

Зобов'язати Управління праці та соціального захисту населення Дергачівської районної державної адміністрації поновити виплату позивачу щомісячної адресної допомоги ВПО на покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, відповідно до заяви ОСОБА_2 від 26.01.2016 року.

Постанова може бути оскаржена в апеляційному порядку до Харківського апеляційного адміністративного суду через Дергачівський районний суд Харківської області шляхом подачі апеляційної скарги особою, яка її оскаржує, протягом десяти днів з дня отримання її копії, з одночасним її надсиланням особою, яка її подає, до суду апеляційної інстанції.

**Додаток № 6. СУДОВЕ РІШЕННЯ ПРО СТЯГНЕННЯ НАДМІРНО ВИПЛАЧЕНИХ КОШТІВ
(СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ)**Справа № 310/10304/15-ц
2/310/408/16**РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ**

28 березня 2016 року

м. Бердянськ

Бердянський міськрайонний суд Запорізької області,
у складі головуючого – судді *Пустовіт З.П.*,
при секретарі *Гоноболіній О.І.*,

за участю представника позивача ОСОБА_1, відповідача ОСОБА_2, її представника ОСОБА_3, розглянувши на відкритому судовому засіданні в м. Бердянську цивільну справу за позовом Управління праці та соціального захисту населення виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області до ОСОБА_2 про стягнення надміру виплаченої допомоги,

ВСТАНОВИВ:

У листопаді 2015 року позивач, Управління праці та соціального захисту населення виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області (далі – УПСЗН виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області), звернулося до суду з позовом, для обґрунтування якого посилалося на те, що 08.04.2015 року до УПСЗН виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області з заявою для призначення щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, звернулася відповідач, після чого заявнику, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505, якою був затверджений Порядок надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, була призначена державна допомога з 08.04.2015 року по 07.06.2015 року в розмірі 442,00 грн, з 08.06.2015 року по 07.08.2015 року – в розмірі 221,00 грн. У результаті перевірки з травня по вересень 2015 року було з'ясовано, що відповідач отримувала допомогу переміщеним особам на проживання в УПСЗН виконкому Богунської районної ради м. Житомира з 07.11.2014 року по 06.03.2015 року та не мала права отримувати цю допомогу вдруге, що призвело до переплати державних коштів в сумі 780,87 грн за період з 08.04.2015 року по 31.05.2015 року. В результаті надання недостовірної інформації (відповідач вказала, що переїхала із зони АТО в лютому 2015 року, хоча з листопада 2014 року по березень 2015 року отримувала допомогу в м. Житомирі) відповідач незаконно отримала державні кошти в сумі 780,87 грн. У результаті виявлення факту подання недостовірної інформації з 01.06.2015 року виплату грошової допомоги їй було припинено. Відповідач відмовилася повертати суму пе-

реплати, тому в цілях повернення бюджетних коштів позивач змушений звернутися до суду з цим позовом.

У судовому засіданні представник позивача за довіреністю ОСОБА_1 підтримала позовні вимоги, виклала обставини, зазначені в позові, доповіла по їх суті та просила задовольнити повністю.

Відповідач ОСОБА_2 та її представник за довіреністю ОСОБА_3 в судовому засіданні заперечували проти задоволення позову, посилаючись на те, що при зверненні до УПСЗН виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області вона повідомляла спеціаліста, що отримувала за попереднім місцем проживання допомогу переміщеним особам на проживання та надавала довідку про взяття на облік переміщеної особи, видану в м. Житомирі. Тому відповідач не скривала жодної інформації і позивач добровільно призначив та виплатив їй державну допомогу, яка відповідно до положень статті 1215 ЦК України не підлягає поверненню. Відповідач та її представник вважають, що записи на цій довідці щодо її отримання спеціалістом ОСОБА_4 саме 28.05.2015 року є сфальсифікованими, бо ця довідка весь час знаходилася в особовій справі відповідача, яку вона надала ще в лютому 2015 року при переїзді до м. Бердянська, тому вважають, що відповідач не повинна нести відповідальність та повертати отримані нею кошти, які управління нарахувало та виплатило їй добровільно.

Свідок ОСОБА_4 у судовому засіданні надала свідчення про те, що вона не займалася питанням прийняття заяви від відповідача про призначення їй вказаної допомоги. 26.05.2015 року з Департаменту м. Запоріжжя надійшли списки щодо двійників. Інший спеціаліст написала службову, на якій начальником управління було зроблено резолюцію, щоб вона вилучила довідку у відповідача. За номером телефону було повідомлено відповідача про необхідність надання довідки про взяття її на облік переміщеної особи, виданої в м. Житомирі, яку відповідач надала їй 28.05.2015 року. Після цього до УПСЗН м. Житомира чотири рази направлялися запити щодо надання особової справи стосовно ОСОБА_2, яку було отримано лише 15.09.2015 року.

Суд, заслухавши сторони, свідка, дослідивши письмові матеріали справи, вважає позов таким, що підлягає задоволенню, з таких підстав.

Так, судом встановлено та вбачається з матеріалів справи, що відповідачу згідно з її заявою від 08.04.2015 року рішенням УПСЗН виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області була призначена допомога переміщеним особам на проживання в період з 08.04.2015 року по 07.06.2015 року в розмірі 442,00 грн, з 08.06.2015 року по 07.08.2015 року – в розмірі 221,00 грн.

Згідно з довідкою позивача від 21.09.2015 року в період з 08.04.2015 року по 31.05.2015 року позивач виплатив відповідачу допомогу переміщеним особам у розмірі 780,87 грн.

Як вбачається з матеріалів справи, при отриманні довідки № 2306011637 від 27.02.2015 року про взяття на облік особи, переміщеної з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, відповідач повідомила УПСЗН виконкому Бердянської міської ради Запорізької області про те, що вона 20.02.2015 року перемістилася з тимчасово окупованої території в м. Бердянськ, на вул. Тюленіна, буд. 18, в той час як від Богунського районного УПСЗН м. Житомира вона з 07.11.2014 року по 06.03.2015 року продовжувала отримувати допомогу переміщеним особам на проживання, категорія: працездатна, не здійснює догляду, не працює, призначену їй з 07.11.2014 року згідно з рішенням Богунського районного УПСЗН м. Житомира від 17.11.2014 року, куди вона прибула з тимчасово окупованої території ще 01.04.2014 року.

Відповідно до пунктів 2, 3 Порядку надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі і на оплату житлово-комунальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505, грошова допомога надається громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають на території України і переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції (далі – особа, яка переміщується), а також стоять на обліку в структурних підрозділах з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, структурних підрозділах з питань соціального захисту населення виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад (далі – уповноважені органи), з дня звернення за її призначенням та виплачується по місяць зняття з такого обліку включно, але не більше ніж шість місяців. Порядок ведення обліку осіб, які переміщуються, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Грошова допомога працездатним особам, які переміщуються, виплачується у розмірі 442 гривні на одну особу.

Пунктом 7 цього Порядку визначено, що якщо у складі сім'ї, якій призначено грошову допомогу, є особи працездатного віку, які не працевлаштувалися, в тому числі за сприяння державної служби зайнятості, або перебувають у трудових відносинах з роботодавцями на тимчасово окупованій території України, в районах проведення антитерористичної операції чи населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення, але фактично не працюють, протягом двох місяців з дня призначення виплати грошової допомоги, її розмір для працездатних членів сім'ї на наступні два місяці зменшується на 50 відсотків, а на наступний період – припиняється.

Згідно з пунктом 11 Порядку уповноважений представник сім'ї, якому призначено грошову допомогу, зобов'язаний повідомляти уповноваженому органу про зміну обставин, які впливають на призначення грошової допомоги, протягом трьох днів з дня настання таких обставин. Суми грошової допомоги, виплачені надміру внаслідок подання документів з недостовірними відомостями, повертаються на вимогу уповноваженого органу. У разі відмови добровільного повернення надміру перерахованих сум грошової допомоги вони стягуються у судовому порядку.

Тобто відповідач як працездатна особа, яка вже отримала визначену цим Порядком грошову допомогу для покриття витрат на проживання, не мала права отримувати її на наступний період в УПСЗН виконкому Бердянської міської ради Запорізької області, однак скрила від позивача цю інформацію.

Відповідач при цьому в судовому засіданні фактично визнала, що дійсно вона не мала права повторно отримувати вказану грошову допомогу на проживання, проте дізналася про це лише після звернення позивача до суду з цим позовом, як вона пояснювала в суді, проте повертати її категорично відмовилася, оскільки, на її переконання, УПСЗН виконкому Бердянської міської ради Запорізької області виплатило її добровільно за наявності у справі її довідки про отриману допомогу в м. Житомирі.

Проте суд не може прийняти до уваги заперечення відповідача та її представника про те, що довідку про взяття на облік від 07.11.2014 року з м. Житомира вона надавала спеціалісту УПСЗН виконкому Бердянської міської ради Запорізької області при її зверненні до управління у лютому 2015 року, оскільки їх пояснення спростовуються матеріалами особової справи стосовно відповідача, наданої для огляду представником позивача, на якій стоїть прізвище спеціаліста управління про отримання від ОСОБА_2 довідки саме 28.05.2015 року, а самі матеріали є пронумеровані

ними, а також довідками про первинну реєстрацію особи переселенця та довідкою № 2306011636 про взяття на облік переміщеної особи від 27.02.2015 року, з якої вбачається, що відповідач повідомила управління, що вона 20.02.2015 року перемістилася з тимчасово окупованої території з м. Севастополя, вул. Благодатна, 16, хоча матеріалами справи підтверджено, що вона виїхала з Автономної Республіки Крим ще 01.04.2014 року та продовжувала отримувати на час звернення до УПСЗН в м. Бердянську вказану допомогу в м. Житомирі.

Крім цього, свідок ОСОБА_4, допитана в судовому засіданні саме за клопотанням відповідача, дала свідчення про те, що вона телефонувала відповідачу про необхідність надання цієї довідки вже після отримання з м. Запоріжжя списку двійників у базі даних переміщених осіб, який надійшов до УПСЗН 26.05.2015 року, після цього 28.05.2015 року відповідач надала їй довідку, тому з 01.06.2015 року ОСОБА_2 було припинено виплату допомоги.

Інших клопотань про виклик свідком спеціаліста, яка приймала від неї заяву про призначення щомісячної адресної допомоги, відповідачем та її представником до суду не заявлялося.

Таким чином, проаналізувавши в сукупності всі фактичні обставини та надані сторонами докази, суд доходить висновку про доведеність позивачем позовних вимог, тому позов підлягає задоволенню в повному обсязі і з відповідача на користь позивача слід стягнути суму зайво виплаченої допомоги переміщеним особам на проживання в розмірі 780,87 грн.

Відповідно до частини 1 статті 88 ЦПК України з відповідача на користь держави підлягає стягненню судовий збір у сумі 551,20 грн.

На підставі пунктів 2, 3, 7, 11 Порядку надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 505, керуючись статтями 10, 11, 57–60, 88, 209, 212–215, 222 ЦПК України, суд

ВИРІШИВ:

Позов УПСЗН виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області задовольнити повністю.

Стягнути з ОСОБА_2 (ідентифікаційний номер НОМЕР_1) на користь УПСЗН виконавчого комітету Бердянської міської ради Запорізької області (р/р 35214058030366, МФО 820172, ГУДКСУ у Запорізькій області, м. Запоріжжя, код ЄДРПОУ 03193258) суму надміру виплаченої допомоги переміщеним особам на проживання в розмірі 780 (сімсот вісімдесят) гривень 87 копійок.

Стягнути з ОСОБА_2 судовий збір у дохід держави в сумі 551 гривня 20 копійок.

Рішення суду може бути оскаржене до апеляційного суду Запорізької області через Бердянський міськрайонний суд шляхом подання апеляційної скарги протягом 10 днів з дня його проголошення.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку для подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом.

**Додаток № 7. ПОЗОВНА ЗАЯВА ПРО ВІДМОВУ БАНКУ НАДАТИ ДОСТУП
ДО ДЕПОЗИТУ ТА ПРИКЛАД РІШЕННЯ СУДУ**

До суду _____
позивач: _____
відповідач: Публічне акціонерне
товариство Комерційний банк «_____»
Ціна позову: 15.840.54 USD; 500 EUR;
6.603.25 UAH

*Позивач звільнений від сплати судового збору на підставі частини 3 статті 22
Закону України «Про захист прав споживачів».*

**ПОЗОВНА ЗАЯВА
про розірвання договору банківського вкладу і стягнення
депозитних коштів та моральної шкоди**

20.12.2013 року між ХХХ (далі за текстом – позивач) та Публічним акціонерним товариством Комерційний банк «_____» (далі за текстом – відповідач) в особі голови правління банку було укладено договір банківського вкладу № _____ вклад «ДЕПОЗИТ ПЛЮС» та додаткову угоду до договору № _____, відповідно до Умов та Правил про надання банківських послуг банк відкрив рахунок № _____, який обслуговується картою (заблокована), станом на 15.05.2014 року на цьому рахунку знаходяться грошові кошти в сумі 102.36 USD (далі за текстом – Договір) (копія Договору додається) у розмірі (сума та валюта). Договір укладено строком на 366 днів по 20.12.2014 року включно. Згідно з умовами Договору відповідач зобов'язаний сплатити позивачу проценти на суму банківського вкладу у розмірі 9% річних (п. 1 Договору).

20.12.2013 року між мною (далі за текстом – позивач) та Публічним акціонерним товариством Комерційний банк «_____» (далі за текстом – відповідач) в особі голови правління банку було укладено Договір банківського вкладу вклад «ДЕПОЗИТ ПЛЮС» та додаткову угоду до Договору № _____, відповідно до Умов та Правил про надання банківських послуг банк відкрив рахунок № _____, який обслуговується картою (заблокована), станом на 15.05.2014 року на цьому рахунку знаходяться грошові кошти в сумі 500 EUR. Договір укладено строком на 366 днів по 20.12.2014 року включно. Згідно з умовами Договору відповідач зобов'язаний сплатити позивачу проценти на суму банківського вкладу у розмірі 7,5% річних, відсотки нараховувалися кожного місяця (п. 1 Договору).

Договором передбачено, що у випадку, якщо після закінчення терміну вкладу Клієнт не заявив Банку про відмову від продовження терміну вкладу і банк не заперечує проти продовження вкладу на новий термін, вклад автоматично вважається продовженим ще на один строк, зазначений у пункті 1 Договору. Строк вкладу продовжувався неодноразово без явки Клієнта в Банк. При цьому обчислення нового терміну вкладу починається з дня, наступного за датою закінчення попереднього терміну вкладу. У тому випадку, якщо Банк заперечує проти продовження вкладу, він

письмово або через sms повідомляє про це Клієнта за реквізитами, вказаними в клієнтській базі «_____», не пізніше ніж за два календарних дні до закінчення терміну вкладу (п. 11 Договору).

Позивач та відповідач не заперечували щодо чинності Договору, а тому строк зобов'язання продовжувався, а саме: з _____ року по _____ року.

У травні 2014 року позивачем було особисто подано заяву (або представником) (вхідний № 1377362) до відділення ПАТ КБ «_____» № _____ з вимогою про повернення позивачу суми банківського вкладу.

Однак у відповідь на вимогу представника позивача щодо повернення суми банківського вкладу листом від _____ року № _____ відповідач, визнаючи факт відмови у розірванні депозитного договору, укладеного з позивачем, свою відмову обґрунтував припиненням своєї діяльності на території тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також неможливістю здійснення банківського регулювання та нагляду на зазначених територіях.

Таким чином, відповідач дійшов помилкового висновку, що факт окупації території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також факт вимушеного припинення діяльності банку на території цих адміністративно-територіальних одиниць дозволяє відповідачу порушувати умови Договору та бути звільненим від відповідальності за порушення його умов. Однак зазначені доводи відповідача жодним чином не дають йому правових підстав відмовитися від розірвання Договору на вимогу позивача та повернення суми банківського вкладу з процентами.

Бездіяльність відповідача, яка полягає у відмові повернути суму банківського вкладу, є незаконною, що обґрунтовується таким:

Статтею 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» тимчасово окупована територія України є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України. Статтею 41 Конституції України встановлено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності.

Як вбачається з обставин справи, договір банківського вкладу укладався між позивачем як фізичною особою та відповідачем як юридичною особою, місцезнаходженням якої є м. Дніпропетровськ (тепер м. Дніпро), що не є окупованою територією у розумінні Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території».

Відмовляючись повернути кошти, які належать на праві власності позивачу, відповідач порушує положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статтю 1 Протоколу № 1, підписаного та ратифікованого Україною.

Так, у статті 1 Протоколу № 1 вказано, що кожна фізична або юридична особа має право вільно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте в порушенні цих норм позивач позбавлений права користуватися своїм майном. У такому випадку його майном є грошові кошти, які відповідач отримав від позивача на умовах строковості та платності і до цього моменту, ігноруючи вимогу клієнта банку, не повернув.

Відповідно до частини 1 статті 1058 ЦК України за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладнико-

ві таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором.

Згідно з частиною 2 статті 1060 ЦК України за договором банківського вкладу незалежно від його виду банк зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника. Частиною 1 статті 1075 ЦК України договір банківського рахунку розривається за заявою клієнта у будь-який час.

Згідно з пунктом 12 Договору сторони мають право достроково розірвати цей Договір відповідно до діючого законодавства, повідомивши про це другу сторону за два банківських дні до дати розірвання Договору.

Враховуючи вищезазначене, позивач діяв відповідно до умов Договору та норм цивільного законодавства, вимагаючи повернення суми банківського вкладу.

Частиною 1 статті 1061 ЦК України визначено, що банк виплачує вкладникові проценти на суму вкладу в розмірі, встановленому договором банківського вкладу. Абзацом 1 пункту 3.5 Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами від 03.12.2003 року № 516 встановлено, що проценти на банківський вклад (депозит) виплачуються вкладникові на його вимогу відповідно до строків, визначених у договорі банківського вкладу (депозиту).

На теперішній час основна заборгованість відповідача перед позивачем, не враховуючи відсотки, нараховані на суму вкладу, становить: 15.840.54 USD; 500 EUR; 6.603.25 UAH. Загальну суму не виплачених позивачу відсотків за період дії договору з 22.12.2011 року по 05.09.2016 року нарахувати за діючою відсотковою ставкою в ПАТ КБ «_____» з розрахунку за період чинності Договору, згідно з наданим Національним банком України на день подання позову курсом валют.

Вважаємо за необхідне довести до відома суду, що у справі «Золотас (Zolotas) проти Греції» (скарга № 66610/09) Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) зазначив таке: «Суд зазначає, що на підставі статті 830 ЦК України, якщо особа, яка кладе суму грошей у банк, передає йому право користування нею, то банк має її зберігати і, якщо він використовує її на власну користь, повернути вкладнику еквівалентну суму за умовами угоди. Отже, власник рахунку може добросовісно очікувати, аби вклад до банку перебував у безпеці, особливо якщо він помічає, що на його рахунок нараховуються відсотки. Закономірно, він очікуватиме, що йому повідомлять про ситуацію, яка загрожуватиме стабільності угоди, яку він уклав з банком, і його фінансовим інтересам, аби він міг заздалегідь вжити заходів з метою дотримання законів і збереження свого права власності. Подібні довірчі стосунки невід'ємні для банківських операцій і пов'язані з ними правом. Суд водночас нагадує, що принцип правової певності притаманний усій сукупності статей Конвенції і є одним з основоположних елементів правової держави (Nejdet Şahin і Perihan Şahin проти Туреччини № 13279/05, § 56, 20.10.2011 року)».

Відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод та практику ЄСПЛ як джерело права.

Разом з тим, відповідно до частини 5 статті 110 ЦПК України позови про захист прав споживачів можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування споживача або за місцем заподіяння шкоди чи виконання договору. У зв'язку з тимчасовою окупацією АР Крим та м. Севастополя позивач вимушений

був залишити місце реєстрації та на підставі чинного законодавства набув статусу внутрішньо переміщеної особи. Згідно зі статтею 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи засвідчує місце проживання внутрішньо переміщеної особи на період наявності підстав, зазначених у статті 1 цього Закону. Таким чином, позивач звертається з даним позовом за місцем свого проживання, зазначеним у довідці про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи (копія довідки внутрішньо переміщеної особи додається).

На підставі вищевикладеного, керуючись статтями 3, 15, 110, 114, 118, 213 ЦПК України,

ПРОШУ СУД:

1. Прийняти позовну заяву до розгляду та витребувати у відповідача усі наявні у нього докази, що стосуються позовних вимог.

2. Стягнути з Публічного акціонерного товариства Комерційний банк «_____» на користь позивача суму боргу в розмірі 15.840.54 USD; 500 EUR; 6.603.25 UAH.

3. Стягнути з Публічного акціонерного товариства Комерційний банк «_____» на користь позивача суму процентів за договором банківського вкладу у розмірі _____.

Додатки:

копія договору банківського вкладу – 6 екз.;

копія довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;

копія відповіді від Автономної некомерційної організації «Фонд захисту вкладників»;

копія позовної заяви з додатками для відповідача.

«_____» _____ 2017 року

Справа № 569/12484/15-ц

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

22 березня 2016 року

Рівненський міський суд Рівненської області
в особі головуючої судді *Панас О.В.*,

при секретарі *Корнійчук А.В.*,

за участю: представника позивача – адвоката

ОСОБА_1,

представника позивача

ОСОБА_2,

представників відповідача

ОСОБА_3, ОСОБА_4,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Рівне цивільну справу за позовом ОСОБА_5 до Публічного акціонерного товариства КБ «Приватбанк» про стягнення коштів з депозиту,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_5 звернулася до Рівненського міського суду з позовом, уточнивши свої вимоги 09.02.2016 року, в якому просить стягнути з відповідача на її користь суму депозитного вкладу за Договором про депозитний вклад № SAMDN 01000710217601 «Депозит VIP» від 19.04.2010 року в сумі 38 024,35 долара США; за Договором про депозитний вклад № SAMDN 01000710217563 від 19.04.2010 року в сумі 592 571,13 гривні.

Для обґрунтування своїх позовних вимог позивач посилається на те, що 19.04.2010 року відповідно до Договору про депозитний вклад № SAMDN «01000710217601 «Депозит VIP» у Севастопольському відділенні ПАТ КБ «Приватбанк» нею було оформлено депозитний вклад на таких умовах: сума вкладу 12 500 доларів США, строк вкладу 12 місяців по 19.04.2011 року, процентна ставка 11,5% річних.

19.04.2010 року відповідно до квитанції № 219776109 було внесено грошові кошти на суму 12 500 доларів США. Пунктом 7 Договору № SAMDN 01000710217601 було визначено, що у випадку якщо після закінчення строку вкладу Клієнт не повідомив Банк про відмову продовження строку вкладу, вклад автоматично вважається продовженим ще на один строк, визначений у Договорі. Строк вкладу продовжується неодноразово без явки Клієнта в Банк.

Відповідно до Довідки № НОМЕР_1 від 16.05.2014 року ПАТ КБ «Приватбанк» станом на 16.05.2014 року на рахунку № 2635.....19, відкритому 19.04.2010 року, знаходилося 38 024,35 долара США.

19.04.2010 року відповідно до Договору про депозитний вклад № SAMDN 01000710217563 «Депозит VIP» у Севастопольському відділенні ПАТ КБ «Приватбанк» нею було оформлено депозитний вклад на таких умовах: сума вкладу 580 000 гривень, строк вкладу 12 місяців по 19.04.2011 року, процентна ставка 20,5% річних.

19.04.2010 року відповідно до квитанції № 219776413 було внесено грошові кошти на суму 580 000 гривень.

19.04.2010 року відповідно до квитанції № 16 було додатково внесено грошові кошти на суму 4500 гривень.

Пунктом 7 Договору № SAMDN 01000710217563 було визначено, що у випадку якщо після закінчення строку вкладу жодна сторона не побажала розірвати Договір, він автоматично вважається продовженим ще на один строк, визначений у Договорі. Договір продовжується неодноразово без явки Клієнта в Банк.

Відповідно до Довідки № HOMEP_1 від 16.05.2014 року ПАТ КБ «Приватбанк» станом на 16.05.2014 року на рахунку № 263582, відкритому 19.04.2010 року, знаходилося 592 571,13 гривні.

На сьогодні вона проживає із сім'єю на материковій Україні за адресою: м. Рівне, вул. Коцюбинського, 4/20, що підтверджується довідкою № 5612000844 від 23.03.2015 року «Про взяття на облік особи, переміщеної з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції» Управління праці та соціального захисту населення Рівненського міськвиконкому.

20.04.2015 року нею було подано до Банку заяву про розблокування та виплату грошових коштів з депозитних вкладів № SAMDN 01000710217563 «Депозит VIP» та № SAMDN01000710217601 «Депозит VIP».

05.05.2015 року нею було подано до Банку заяву-вимогу про дострокове розірвання договорів та видачу депозитних вкладів, зроблених відповідно до вищевказаних депозитних договорів.

По сьогоднішній день Банк розрахунок з нею не провів та грошові кошти не повернув, а повідомлення про розгляд її звернень є формальними і не містять жодних заходів реагування, тому вона змушена звернутися до суду.

Представники позивачки в судовому засіданні підтримали позов в межах доводів позовної заяви, просили задовольнити та стягнути з відповідача на користь позивача суму депозитного вкладу за Договором про депозитний вклад № SAMDN 01000710217601 «Депозит VIP» від 19.04.2010 року в сумі 38 024,35 долара США; за Договором про депозитний вклад № SAMDN 01000710217563 від 19.04.2010 року в сумі 592 571,13 гривні.

У поданих суду запереченнях та письмових поясненнях до позову представники відповідача позовні вимоги не визнали з тих підстав, що на підтвердження позовних вимог позивачем не було надано оригіналу договорів банківського вкладу та не надано суду оригіналів квитанції. Непосвідчена копія договорів не є доказом у розумінні статей 59, 64 ЦПК України. З копій квитанцій вбачається відсутність обов'язкових реквізитів для даного документа, а саме «мокрої» печатки юридичної особи або засвідчення ЕЦП САПБ, тобто на квитанції присутні лише підписи, жодної печатки немає. Крім того, позивачем не було надано жодного доказу наявності залишків грошових коштів на банківському рахунку на момент його звернення до суду, а саме 31.08.2015 року. Відповідач вказав, що суд повинен з'ясувати, чи звертався позивач з аналогічними вимогами до Автономної некомерційної організації «Фонд захисту вкладників», а також зазначив обставини, у результаті яких Банк позбавлений доступу до документів Кримської філії. Просив відмовити в задоволенні позовних вимог ОСОБА_5.

Заслухавши пояснення представників позивача, представників відповідача, дослідивши письмові матеріали справи та оцінивши докази в їх сукупності, суд дійшов висновку, що позовні вимоги підлягають задоволенню частково.

Судом встановлено, що 19.04.2010 року відповідно до Договору про депозитний вклад № SAMDN «01000710217601 «Депозит VIP» у Севастопольському відділенні ПАТ КБ «Приватбанк» позивачем було оформлено депозитний вклад на таких умовах: сума вкладу 12 500 доларів США, строк вкладу 12 місяців по 19.04.2011 року, процентна ставка 11,5% річних.

19.04.2010 року відповідно до квитанції № 219776109 було внесено грошові кошти на суму 12 500 доларів США. Пунктом 7 Договору № SAMDN 01000710217601 було визначено, що у випадку якщо після закінчення строку вкладу Клієнт не повідомив Банк про відмову продовження строку вкладу, вклад автоматично вважається продовженим ще на один строк, визначений у Договорі. Строк вкладу продовжується неодноразово без явки Клієнта в Банк. Відповідно до Довідки № НОМЕР_1 від 16.05.2014 року ПАТ КБ «Приватбанк» станом на 16.05.2014 року на рахунку № 2635.....19, відкритому 19.04.2010 року, знаходилося 38 024,35 долара США.

19.04.2010 року відповідно до Договору про депозитний вклад № SAMDN 01000710217563 «Депозит VIP» у Севастопольському відділенні ПАТ КБ «Приватбанк» позивачем було оформлено депозитний вклад на таких умовах: сума вкладу 580 000 гривень, строк вкладу 12 місяців по 19.04.2011 року, процентна ставка 20,5% річних.

Встановлено, що 19.04.2010 року відповідно до квитанції № 219776413 було внесено грошові кошти на суму 580 000 гривень. 19.04.2010 року відповідно до квитанції № 16 було додатково внесено грошові кошти на суму 4500 гривень.

Пунктом 7 Договору № SAMDN 01000710217563 було визначено, що у випадку якщо після закінчення строку вкладу жодна сторона не побажала розірвати Договір, він автоматично вважається продовженим ще на один строк, визначений у Договорі. Договір продовжується неодноразово без явки Клієнта в Банк.

Відповідно до Довідки № НОМЕР_1 від 16.05.2014 року ПАТ КБ «Приватбанк» станом на 16.05.2014 року на рахунку № 2635.....82, відкритому 19.04.2010 року, знаходилося 592 571,13 гривні.

Встановлено, що на сьогодні ОСОБА_5 проживає із сім'єю за адресою: м. Рівне, Рівненська обл., вул. Коцюбинського, 4/20, що підтверджується довідкою № 5612000844 від 23.03.2015 року «Про взяття на облік особи, переміщеної з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції» Управління праці та соціального захисту населення Рівненського міськвиконкому.

20.04.2015 року позивачем було подано до Банку заяву про розблокування та виплату грошових коштів з депозитних вкладів № SAMDN 01000710217563 «Депозит VIP» та № SAMDN01000710217601 «Депозит VIP».

Встановлено, що 05.05.2015 року позивачем було подано до Банку заяву-вимогу про дострокове розірвання договорів та видачу депозитних вкладів, зроблених відповідно до вищевказаних депозитних договорів.

Відповідно до статті 526 ЦК України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов Договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Відповідно до статті 610 ЦК України порушенням виконання зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

Відповідно до положень статей 610, 612, 625, 629, 631 ЦК України Договір є обов'язковим для виконання сторонами. Порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). Боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений Договором або законом. Боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Закінчення строку Договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, яке мало місце під час дії Договору.

Стаття 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність»: вклад (депозит) – це кошти в готівковій або безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Умови депозитних договорів встановлюють обов'язок банку повернути вкладникові депозит по закінченні строку дії депозитного договору.

Крім того, згідно з пунктом 3.3 Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами», затвердженого постановою Правління Національного банку України від 03.12.2003 року № 516, та статей 1060, 1061 ЦК України банки повертають вклади (депозити) та сплачують нараховані проценти у строки, що визначені умовами договору банківського вкладу (депозиту) між вкладником і банком. За договором банківського вкладу (депозиту) незалежно від його виду банк зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника, крім вкладів, розміщених юридичними особами на інших умовах повернення, які встановлені договором.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» тимчасово окупована територія України є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України.

Ухвалою Рівненського міського суду від 14.01.2016 року для забезпечення доказів було витребувано з ПАТ КБ «Приватбанк» інформацію щодо суми валютного вкладу, суми нарахованих відсотків та суми вкладу «Депозит VIP». Ухвала суду банком виконана не була через обмеження доступу до інформації на електронних носіях та платіжних дорученнях щодо вкладів на території АР Крим.

З огляду на зазначене суд дійшов висновку, що достовірних доказів щодо нарахованих процентів за даними договорами позивачкою суду не було надано, а судом таких доказів встановлено не було, не з вини позивачки, а через об'єктивні обставини, які склалися на сьогодні, що, на думку суду, при зміні обставин, а саме розблокування рахунків, не позбавляє права позивачки на отримання нарахованих, але не виплачених їй процентів за користування грошовими коштами.

Довідку № НОМЕР_1 від 16.05.2014 року ПАТ КБ «Приватбанк», видану Кримським регіональним відділенням, суд до уваги як доказ не приймає з тих підстав, що згідно з витягом з протоколу № 18 засідання Правління банку від 15.05.2014 року було вирішено припинити діяльність відокремлених підрозділів філії «Кримське регіональне управління ПАТ КБ «Приватбанк».

Таким чином, сукупністю достовірно наведених доказів підтверджується, що позовна заява підлягає задоволенню частково шляхом стягнення з відповідача на користь ОСОБА_5 суми внесених до ПАТ КБ «Приватбанк» депозитних вкладів за Договором № SAMDN 01000710217563 від 19.04.2010 року в розмірі 584 500 (п'ятсот вісімдесят чотири тисячі п'ятсот) грн 00 коп. та за Договором № SAMDN 01000710217601 від 19.04.2010 року в розмірі 12 500 (дванадцять тисяч п'ятсот) доларів США.

Відповідно до статті 88 ЦПК України якщо позивача, на користь якого ухвалено рішення, звільнено від сплати судового збору, він стягується з відповідача в дохід держави пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог.

З урахуванням цієї вимоги процесуального кодексу та встановлених судом обставин підлягає стягненню з відповідача в прибуток державного бюджету України судовий збір на суму 9078,75 грн (3233,75 грн + 5845,00 грн = 9078,75 грн).

На підставі вищевикладеного, статей 16, 23, 316, 321, 386, 524, 526, 530, 610, 625, 1060 ЦК України, керуючись статтями 10, 60, 212–215, 292, 294 ЦПК України, суд

ВИРІШИВ:

Позов ОСОБА_5 задовольнити частково.

Стягнути з Публічного акціонерного товариства КБ «Приватбанк» (код ЄДРПОУ 14360570) на користь ОСОБА_5 (ідентифікаційний номер НОМЕР_2) суму депозитних вкладів за:

Договором № SAMDN 01000710217563 від 19.04.2010 року в розмірі 584 500 (п'ятсот вісімдесят чотири тисячі п'ятсот) грн 00 коп.;

Договором № SAMDN 01000710217601 від 19.04.2010 року в розмірі 12 500 (дванадцять тисяч п'ятсот) доларів США.

Стягнути з Публічного акціонерного товариства КБ «Приватбанк» (код ЄДРПОУ 14360570) судовий збір у сумі 9078 (дев'ять тисяч сімдесят вісім) грн 75 коп. у прибуток державного бюджету України.

Рішення може бути оскаржене до апеляційного суду Рівненської області через Рівненський міський суд з поданням у десятиденний строк апеляційної скарги з дня проголошення рішення.

Рішення набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом.

Суддя

О.В. Панас

Додаток № 8. ЗАЯВА ПРО ВІДНОВЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ**Судова палата з розгляду
кримінальних справ
Апеляційного суду міста Києва**

03680, м. Київ, вул. Солом'янська, 2-А

Адвокат _____
в інтересах засудженого
XXXX,
який відбуває покарання
у кримінально-виконавчій установі

**ЗАЯВА
про відновлення втрачених матеріалів кримінальної справи № 80679
відносно _____**

Вироком Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 18.11.2005 року XXXX було визнано винним у скоєнні злочинів, передбачених пунктом 6 частини 2 статті 115, частиною 4 статті 187 Кримінального кодексу України, і засуджено до покарання у вигляді позбавлення волі строком на 15 років з конфіскацією майна.

15.01.2015 року XXXX звернувся до Верховного суду України із заявою про перегляд вироку стосовно нього на підставі пункту 2 частини 1 статті 400-12 КПК України та пункту «а» частини 2 статті 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Підставою для перегляду є Рішення Європейського суду з прав людини від 17.07.2014 року у справі «Омельченко проти України» (стало остаточним 17.10.2014 року відповідно до статті 44 § 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року). Цим Рішенням встановлено порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції внаслідок того, що судами першої та касаційної інстанцій на обґрунтування висновку про винуватість заявника були використані його свідчення, які були отримані від нього як свідка, підозрюваного та обвинуваченого з 30 жовтня по 10 листопада 2004 року з порушенням основних гарантій процесуальної справедливості у кримінальному провадженні і за відсутності у заявника можливості отримати юридичну допомогу.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України від 24.02.2015 року у справі № 5-8638зп14 відкрито провадження стосовно заяви XXXX про перегляд судового рішення та постановлено витребувати кримінальну справу відносно XXXX з Апеляційного суду Автономної Республіки Крим. Але станом на сьогодні кримінальна справа з Апеляційного суду Автономної Республіки Крим до Вищого спеціалізованого суду України не надходила.

Відповідно до відповіді «Верховного суду Криму», який зараз фактично діє в Автономній Республіці Крим на місці Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, зазначена кримінальна справа може бути надана Вищому спеціалізованому суду України тільки у порядку, передбаченому частиною п'ятою Кримінально-процесуального кодексу РФ, тобто у порядку міжнародної співпраці у галузі кримінального судочинства між Україною та Російською Федерацією.

Разом з тим відповідно до відповіді Міністерства юстиції України від 20.11.2015 року № 29199-0-33-15-12/8 зносини з незаконними, нелегітимними органами окупаційної влади Російської Федерації, які наразі функціонують на території Автономної Республіки Крим, згідно зі статтею 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» заборонено. Будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом.

Таким чином, матеріали кримінального провадження фактично втрачені, оскільки не існує будь-якої правової процедури отримання матеріалів кримінальної справи відносно ХХХХ з території Автономної Республіки Крим. Фактично сам Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, де зберігалася кримінальна справа, припинив своє функціонування.

Разом з тим, така ситуація не може позбавляти права засудженого ХХХХ на доступ до суду та права на перегляд вироку стосовно нього у зв'язку зі встановленням рішенням Європейського суду з прав людини суттєвих порушень кримінального процесуального закону у процесі розгляду справи. Тому матеріали кримінальної справи підлягають відновленню для подальшого їх перегляду Верховним судом України.

Відповідно до вимог статті 524 КПК України підлягають відновленню втрачені матеріали кримінального провадження, яке закінчилось ухваленням вироку суду.

У судовому розгляді вказаної кримінальної справи брали участь:

– засуджений ХХХХ, який зараз відбуває покарання за вироком у даній справі у кримінально-виконавчій установі _____;

– судді: Є., Д. – вірогідно, перебувають в АР Крим;

– народні засідателі: С., Т., Ш. – вірогідно, перебувають в АР Крим;

– секретар П. – вірогідно, перебуває в АР Крим;

– прокурор Б. – вірогідно, перебуває в АР Крим;

– адвокат Р. – вірогідно, перебуває в АР Крим;

– потерпіла С. – вірогідно, перебуває в АР Крим.

У ХХХХ залишилися фотокопії матеріалів кримінальної справи (додаються).

Крім того, копії матеріалів кримінальної справи повинні знаходитися в офісі Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини: матеріали за заявою № 34592/06 Omelchenko v. Ukraine (адреса: Україна, м. Київ, вул. Городецького, 13), оскільки він, представляючи інтереси України у цій справі та готуючи свої заперечення, повинен був вивчати матеріали справи та робити копії.

ПРОШУ:

Відновити втрачені матеріали кримінальної справи № 80679 стосовно ХХХХ.

Додатки:

- заява про відновлення втрачених матеріалів кримінальної справи;
 - копія рішення ЄСПЛ;
 - копія ухвали ВССУ про відкриття провадження про перегляд вироку;
 - копія відповіді Верховного суду Криму;
 - копія відповіді Міністерства юстиції України;
 - копія вироку Апеляційного суду АР Крим;
 - копія ухвали Верховного суду України;
 - копії матеріалів кримінального провадження на ___ арк.;
 - ордер;
 - копія договору про надання юридичної допомоги;
 - копія свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю.
-

**Додаток № 9. РІШЕННЯ СУДУ ПРО ВИЗНАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ
ПІСЛЯ ВІДМОВИ НОТАРІУСА ВИДАТИ СВІДОЦТВО
ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ**

Справа № 219/10152/16-ц

**РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ**

30.11.2016 року

Артемівський міськрайонний суд Донецької області у складі:

головуючого судді
при секретарі

*Радченко Л.А.,
Лосинській І.М.,*

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду м. Бахмута цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визнання права власності на рухоме майно в порядку спадкування,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визнання права власності на рухоме майно в порядку спадкування, в якому вказала, що ОСОБА_4 є її чоловіком, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 є спільними дітьми подружжя. За життя ОСОБА_4 мав на праві приватної власності автомобіль марки ВАЗ 21113, реєстраційний номер НОМЕР_1, 2002 року випуску, синього кольору, номер шасі: НОМЕР_5.

ІНФОРМАЦІЯ_3. ОСОБА_4 помер, за життя заповіту не склав. Після його смерті відкрилася спадщина у вигляді вищевказаного автомобіля. Як єдині спадкоємці за законом першої черги позивач та відповідачі у встановлений законом строк звернулися до другої Горлівської державної нотаріальної контори, а саме, ОСОБА_1 звернулася з заявою про прийняття спадщини за законом на все майно її чоловіка, а ОСОБА_2 та ОСОБА_3 звернулись із заявами про відмову від прийняття спадщини на майно спадкодавця за законом на користь ОСОБА_1. Таким чином, позивач стала єдиним спадкоємцем за законом першої черги, була відкрита спадкова справа, в якій зберігаються заяви сторін.

У зв'язку з проведенням АТО у м. Горлівці позивач не встигла отримати у нотаріуса свідоцтво про право на спадщину за законом на вказаний автомобіль, і щоб врятуватися від бойових дій, сторони вимушені були переїхати в м. Бахмут та Бахмуцький район проживати як внутрішньо переміщені особи.

Друга Горлівська державна нотаріальна контора евакуювалася до м. Слов'янська, але спадкові справи з м. Горлівки не були вивезені. 09.08.2016 року позивач, як єдиний спадкоємець першої черги за законом, звернулася до нотаріуса другої Горлівської державної нотаріальної контори у м. Слов'янську із заявою про видачу їй свідоцтва про право на спадщину за законом на вищевказаний автомобіль, але в зазначеному нотаріусом було відмовлено, оскільки спадкова справа з поданими раніше

заявами не збереглася і тому нотаріус позбавлений можливості видати позивачу свідоцтво про право на спадщину за законом, про що була винесена постановою про відмову у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом від 12.08.2016 року.

Позивач просить визнати за нею, ОСОБА_1 ІНФОРМАЦІЯ_1, право власності на автомобіль марки ВАЗ 21113, реєстраційний номер НОМЕР_1, 2002 року випуску, синього кольору, номер шасі: НОМЕР_5.

У судовому засіданні позивач підтримала позовні вимоги та просила їх задовольнити, дала пояснення, аналогічні викладеному у позові. Також просила судові витрати покласти на неї.

Відповідачі ОСОБА_2 та ОСОБА_3 позов визнали, пояснивши, що вони дійсно відмовилися від прийняття спадщини після смерті батька на користь матері.

Суд, заслухавши сторони, дослідивши матеріали справи, вважає, що вимоги позивача підлягають задоволенню з таких підстав.

Так, у судовому засіданні встановлено, що згідно зі свідоцтвом про реєстрацію транспортного засобу власником ВАЗ 21113 ЗНГ, легковий універсал, реєстраційний номер НОМЕР_1, 2002 року випуску, синього кольору, номер шасі: НОМЕР_5, є ОСОБА_4 (а.с. 15).

Відповідно до свідоцтва про укладення шлюбу 21.08.1976 року між ОСОБА_4 та ОСОБА_1 було укладено шлюб, після укладення шлюбу дружині присвоєно прізвище «ОСОБА_1» (а.с. 12).

Відповідно до копії паспорта громадянки України серії НОМЕР_4, виданого 21.01.2014 року Микитівським РС у м. Горлівці ГУ ДМС України в Донецькій області, ОСОБА_1 народилася ІНФОРМАЦІЯ_1 року, місце народження с-ще Новолуганське Артемівського району Донецької області. Місце реєстрації АДРЕСА_2 (а.с. 3–5), згідно з довідкою УПСЗН Артемівської райдержадміністрації № 1436008221 від 06.01.2015 року про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1, взята на облік як внутрішньо переміщена особа за адресою: АДРЕСА_1 (а.с. 6).

Відповідно до копії паспорта громадянина України серії НОМЕР_3, виданого 19.06.1995 року Микитівським РВ Горлівського ГУ УМВС України в Донецькій області, ОСОБА_2 народився ІНФОРМАЦІЯ_2 року, місце народження м. Горлівка Донецької області. Місце реєстрації АДРЕСА_2 (а.с. 6, 7), згідно з довідкою УПСЗН Артемівської райдержадміністрації № 1436012863 від 29.01.2016 року про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, взятий на облік як внутрішньо переміщена особа за адресою: АДРЕСА_3 (а.с. 8).

Відповідно до копії паспорта громадянки України серії НОМЕР_2, виданого 26.04.1999 року Микитівським РВ Горлівського МУ УМВС України у Донецькій області, ОСОБА_3 народилася ІНФОРМАЦІЯ_2 року, місце народження АДРЕСА_5 (а.с. 9), згідно з довідкою УПСЗН Артемівської міської ради № 1419093310 від 04.07.2016 року про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, взята на облік як внутрішньо переміщена особа за адресою: АДРЕСА_4 (а.с. 10).

Відповідно до свідоцтва про смерть ОСОБА_4 помер ІНФОРМАЦІЯ_3 (а.с. 11).

Згідно з Витягом про реєстрацію в Спадковому реєстрі від 27.07.2012 року, Витягом зі Спадкового реєстру (спадкові справи та видані на їх підставі свідоцтва про право на спадщину) від 09.08.2016 року другою Горлівською державною нотаріальною конторою було заведено спадкову справу на майно померлого ІНФОРМАЦІЯ_3 ОСОБА_4 (а.с. 18, 19).

Згідно з постановою про відмову у вчиненні нотаріальної дії від 20.08.2016 року ОСОБА_1 відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом після померлого ІНФОРМАЦІЯ_3 ОСОБА_4, оскільки спадкова справа залишена на території, яка непідконтрольна Україні (а.с. 13, 14).

Відповідно до свідоцтва про смерть ОСОБА_4 помер ІНФОРМАЦІЯ_3 (а.с. 11).

Відповідно до частини 1 статті 328 ЦК України право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема з правочинів.

Відповідно до статті 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Відповідно до статті 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Відповідно до статті 1296 частини 1 ЦК України спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину.

Враховуючи викладене, суд вважає можливим визнати за ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, право власності в порядку спадкування за законом на автомобіль марки ВАЗ 21113, реєстраційний номер НОМЕР_1, 2002 року випуску, синього кольору, номер шасі: НОМЕР_5, який залишився після смерті ОСОБА_4, який помер ІНФОРМАЦІЯ_3.

Судові витрати покласти на позивача за її заявою.

Керуючись статтями 5, 6, 10, 11, 60, 88, 107, 174, 208–209, 215 ЦПК України, статтями 328, 392, 1216, 1218, 1223, 1224, 1261 ЦК України, суд

ВИРІШИВ:

Визнати за ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, в порядку спадкування за законом правовласності на автомобіль марки ВАЗ 21113, реєстраційний номер НОМЕР_1, 2002 року випуску, синього кольору, номер шасі: НОМЕР_5.

Судові витрати покласти на позивача.

На рішення протягом 10 днів з дня його проголошення може бути подана апеляційна скарга до апеляційного суду Донецької області через Артемівський міськрайонний суд Донецької області. Особи, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні під час проголошення судового рішення, можуть подати апеляційну скаргу протягом десяти днів з дня отримання копії цього рішення.

**Перелік правових актів України,
посилання на які використано у цій публікації**

Назва законодавчого акта
Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III
Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV
Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV
Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI
Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII «Про захист прав споживачів»
Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII «Про нотаріат»
Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу»
Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»
Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту»
Закон України від 12.08.2014 № 1636-VII «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України»
Закон України від 02.09.2014 № 1669-VII «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції»
Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»
Постанова Верховної Ради України від 17.03.2015 № 254-VIII «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями»
Указ Президента від 14.04.2014 № 405/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»
Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України»
Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2014 № 289 «Про затвердження Порядку оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які проживають на тимчасово окупованій території України»
Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 234 «Про затвердження Порядку виплати пенсії та надання соціальних послуг громадянам України, які проживають на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя»
Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»
Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»
Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 367 «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»
Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію»

Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам»
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 № 1085-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення»
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.01.2015 № 47-р «Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації»
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 № 1275-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України»
Постанова Правління Національного банку України від 03.11.2014 № 699 «Про застосування окремих норм валютного законодавства при режимі тимчасової окупації на території вільної економічної зони «Крим»
Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22 лютого 2012 року за № 282/20595
Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.04.2012 № 320 «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 2 липня 2012 року за № 1089/21401
Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.05.2008 № 431 «Про затвердження Положення про екстернат у загальноосвітніх навчальних закладах», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 3 березня 2008 року за № 498/15189
Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 року за № 703/23235
Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.12.2014 № 1547 «Про затвердження Положення про державну підсумкову атестацію учнів у системі загальної середньої освіти», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 14 лютого 2015 року за № 157/26602
Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.05.2016 № 560 «Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої та професійно-технічної освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 31 травня 2016 року за № 795/28925
Постанова Пленуму Верховного суду України від 31.03.1995 № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення»
Розпорядження Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 02.09.2014 № 2710/38-14 «Про визначення територіальної підсудності справ»
Наказ Антитерористичного центру при Службі безпеки України від 07.10.2014 № 33/6/а «Про визначення районів проведення антитерористичної операції та термінів її проведення»
Наказ Першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 12.06.2015 № 415 «Про затвердження Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей»

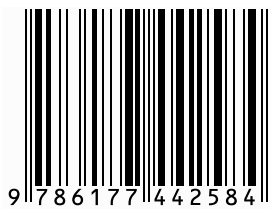
ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

ПРАВОВА ДОПОМОГА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ Національна практика Приклади правових консультацій

Дизайн макета *С.Я. Кожмана*
Редактор, коректор *Г.М. Руденко*
Дизайн обкладинки *Є.Ю. Музиченка*

Підп. до друку 29.05.2017. Формат 70×100¹/₁₆. Папір. офс. Гарнітура "Таймс". Друк. офс.
Ум. друк. арк. 9,0. Обл.-вид. арк. 9,8. Наклад 1000 прим. Зам. 327.

ТОВ-Видавництво "ЛОГОС".
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 201 від 27.09.2000 р.
01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-60-03

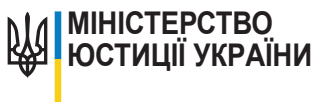
UKR

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона включає в себе 47 держав-учасниць, 28 з яких є членами Європейського Союзу. Усі держави-учасниці Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини контролює дотримання Конвенції у державах-учасницях.

**БЕЗОПЛАТНА
ПРАВОВА
ДОПОМОГА**

Координаційний
центр з надання
правової допомоги

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE